TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ARŞİV BELGELERİNİN MATERYAL TÜRÜ BAĞLAMINDA NİTELENMESİ: KARTOGRAFİK VE FOTOGRAFİK MATERYALLER

Doktora Tezi

Mehmet Kürşat DEĞER

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ARŞİV BELGELERİNİN MATERYAL TÜRÜ BAĞLAMINDA NİTELENMESİ: KARTOGRAFİK VE FOTOGRAFİK MATERYALLER

Doktora Tezi

Mehmet Kürşat DEĞER

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Fatih RUKANCI

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ARŞİV BELGELERİNİN MATERYAL TÜRÜ BAĞLAMINDA NİTELENMESİ: KARTOGRAFİK VE FOTOGRAFİK MATERYALLER

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fatih RUKANCI

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Fatih RUKANCI (Danışman)	
Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN	
Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ	
Prof. Dr. Dündar ALİKILIÇ	
Doç. Dr. Mustafa BAYTER	

Tez Savunması Tarihi

13/06/2024

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Fatih RUKANCI danışmanlığında hazırladığım "Arşiv Belgelerinin Materyal Türü Bağlamında Nitelenmesi: Kartografik ve Fotografik Materyaller (Ankara, 2024)" adlı doktora tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

03/07/2024

Mehmet Kürşat DEĞER

ÖNSÖZ

Arşivler, kurumsal hafızanın, kültürle mirasın en önemli taşıyıcısıdır. Arşivlerde yer alan bu miras gelecek nesillere aktarılırken yapılan tüm faaliyetler de belirli standartlar dâhilinde gerçekleşmektedir. Arşivcilikte standartlar niteleme, saklama, tasnif gibi birçok faaliylet için ayrı ayrı oluşturulduğu gibi niteleme konusunda da kendi içinde birçok standart oluşmuştur. Arşivlerin belge varlığını birçok türden materyal oluşturabilmektedir. Bu nedenle her materyalin sahip oldukları özellikler bağlamında erişim unsurlarında da farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak her türden materyali nitelemede oluşturulan standartların yetersiz kaldığı durumlarda materyal türü bağlamında niteleme standartları oluşturulmuştur.

Bu çalışmada, arşivlerde sıklıkla bulunan ve özellikleri bakımından birçok materyal türünden ayrışan ve farklı niteleme ihtiyaçları barındıran kartografik ve fotografik materyal ele alınacaktır. Çalışma kapsamında Türkiye'de kartografik ve/veya fotografik materyali üreten, faaliyetlerinde yoğunlukla kullanan kurumlarla görüşmeler yapılmış ve mevcut durum ortaya konmuştur. Aynı zamanda arşivcilik alanında önemli standartlar ortaya koyan ve çalışmalar yürütüen yurt dışındaki önemli ulusal arşivlerin çevrimiçi kayıtları incelenerek kartografik ve fotografik materyalin durumu da araştırılmıştır. Tüm araştırmaların sonucunda hem kartografik ve/veya fotografik materyal bulunduran arşivlere hem de standartlaşma çalışmalarına devam eden Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'na kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesi hususunda birçok önerilerde bulunulmuştur.

Bu konuyu önerip çalışmanın her aşamasında değerli katkılarda bulunan, lisans eğitimimden itibaren desteğini esirgemeyen, akademik kariyerim için bana yol gösteren, her sorunumda bana fikirleriyle ışık tutan çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Fatih RUKANCI'ya saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Çalışma hayatım boyunca desteğini

esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Dündar ALİKILIÇ'a, önerileriyle çalışmanın gelişmesinde büyük katkılar sunan, engin bilgileriyle bana yeni ufuklar açan değerli hocam Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ'e, lisans eğitimimden itibaren akademik kariyere yönelmem konusunda beni teşvik eden ve yüreklendiren çok kıymetli hocam Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Lisans, yüksek lisans, doktora eğitim boyunca bana değerli katkılar sunan Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nden kıymetli hocalarımın hepsine minnetlerimi sunarım.

Birlikte çok şeyler paylaştığımız ve ürettiğimiz, Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde mesai harcadığım tüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ne olursa olsun borcumu ödeyemeyeceğim, bugünlere ulaşmamda büyük emek ve fedakârlıkları bulunan sevgili annem Neriman DEĞER ve babam Habib DEĞER ile özellikle lisans eğitimimde emeğini esirgemeyen ve bana destek olan ağabeyim Ahmet Tuğrul DEĞER'e sevgilerimi ve şükranlarımı sunarım.

Hayatıma girdiği andan itibaren sonsuz sevgi, anlayış ve desteğini sunan, yoğun geçen bu dönemde yapmış olduğu fedekârlıklarına minnettar olduğum sevgili eşim Elif DEĞER ve süreç boyunca en büyük motivasyon ve huzur kaynağım canım oğlum Mete Kerem, iyi ki varsınız. Sizleri çok seviyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**

İÇİNDEKİLER ..... **iii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **x**

GÖRSELLER LİSTESİ ..... **xi**

KISALTMALAR ..... **xii**

I. BÖLÜM **1**

GİRİŞ **1**

I. 1. Amaç ve Önem 1

I. 2. Kapsam 7

I. 3. Hipotez 9

I. 4. Yöntem 11

I. 5. Terminoloji 15

I. 6. Kaynaklar 17

I. 7. Düzen 18

II. BÖLÜM **20**

ARŞİVLERDE MATERYAL TÜRLERİ VE ARŞİVCİLİK **20**

II. 1. Arşivlerde Bulunan Materyal Türleri 20

II. 1. 1. Basılı Belgeler 22

II. 1. 2. Elektronik Belge 22

II. 1. 3. Efemeral Materyal 22

II. 1. 4. Filatelik ve Nümismatik Materyal 23

II. 1. 5. Kartografik Materyal 24

II. 1. 6. Görsel ve İşitsel Materyal 26

II. 2. Arşivcilik 27

II. 2. 1. Kartografik Materyalin Arşivlenmesi 32

II. 2. 2. Fotografik Materyalin Arşivlenmesi 38

III. BÖLÜM 43

ARŞİVLERDE ÜST VERİ (METADATA) 43

III. 1. Arşivlerde Genel Niteleme Standartları 44

III. 1. 1. Describing Archives: A Content Standard (DACS) 44

III. 1. 2. Dublin Core (DC) 46

III. 1. 3. Encoded Archival Description (EAD) 47

III. 1. 4. International Standard Archival Description (General) [ISAD (G)] 47

III. 1. 5. Rules for Archival Description (RAD) 48

III. 1. 6. Machine Readable Cataloging (MARC21) 50

III. 1. 7. Archives, Personal Papers, and Manuscripts (APPM) 51

III. 2. Materyal Türlerine Göre Niteleme Standartları 52

III. 2. 1. The International Press Telecommunications Council Press Metadata Standard (IPTC) 52

III. 2. 2. Visual Resources Association Core (VRA Core) 54

III. 2. 3. Categories for the Description of Works of Art (CDWA) 55

III. 2. 4. ISO 19115: Geographic Information - Metadata 56

IV. BÖLÜM 57

KARTOGRAFİK VE FOTOGRAFİK MATERYALİN NİTELENMESİNDE ULUSAL ARŞİVLERDEN ÖRNEKLER 57

IV. 1. Kartografik Materyalin Nitelenmesi 57

IV. 1. 1. National Archives and Records Administration Kartografik Materyal Örnekleri 58

IV. 1. 2. The National Archives Kartografik Materyal Örnekleri 72

IV. 1. 3. Bundesarchiv Kartografik Materyal Örnekleri 85

IV. 1. 4. Devlet Arşivleri Başkanlığı Kartografik Materyal Örnekleri 92

IV. 2. Fotografik Materyalin Nitelemesi 98

IV. 2. 1. National Archives and Records Administration Fotografik Materyal Örnekleri 102

IV. 2. 2. The National Archives Fotografik Materyal Örnekleri 111

IV. 2. 3. Bundesarchiv Fotografik Materyal Örnekleri 115

IV. 2. 4. Devlet Arşivleri Başkanlığı Fotografik Materyal Örnekleri 121

V. BÖLÜM 126

KAMU KURUMLARINDA KARTOGRAFİK VE FOTOGRAFİK MATERYALİN NİTELENMESİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER 126

V. 1. Demografik Açıdan Değerlendirme 126

V. 2. Arşivlerde Kartografik ve Fotografik Materyalin Düzenlenmesine İlişkin Değerlendirme 128

VI. BÖLÜM 137

DEĞERLENDİRME SONUÇLARI VE ÖNERİLER 137

VI. 1. Değerlendirme Sonuçları 137

VI. 2. Öneriler 146

KAYNAKÇA 155

EKLER 167

1. Ek: Etik Kurul İzni 167

2. Ek: Aydınlatılmış Onam Formu 169

3. Ek: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 171

4. Ek: MARC AMC Veri Setleri 174

ÖZET 177

ABSTRACT 178

TABLOLAR LİSTESİ

1. Tablo Seçilen kurum arşivlerinde kartografik ve fotografik materyal dağılımı 8

2. Tablo Araştırma deseni 13

3. Tablo ISAD (G) temel niteleme ögeleri 48

4. Tablo RAD alanları ve niteleme ögeleri 49

5. Tablo 2. Görsel'e ait katalog kaydı 62

6. Tablo 3. Görsele ait katalog kaydı 63

7. Tablo 4. Görsel'e ait katalog kaydı 64

8. Tablo NARA'dan fon düzeyinde katalog kaydı 67

9. Tablo NARA'dan seri düzeyinde katalog kaydı 68

10. Tablo NARA'dan dosya düzeyinde katalog kaydı 71

11. Tablo TNA'dan fon düzeyinde katalog kaydı 74

12. Tablo TNA'dan alt fon düzeyinde katalog kaydı 75

13. Tablo TNA'dan seri düzeyinde katalog kaydı 77

14. Tablo TNA'dan alt seri düzeyinde katalog kaydı 78

15. Tablo 5. Görsel'e ait katalog kaydı 80

16. Tablo 6. Görsel'e ait katalog kaydı 81

17. Tablo 7. Görsel'e ait katalog kaydı 83

18. Tablo Bundesarchiv'den dosya düzeyinde katalog kaydı 86

19. Tablo 11. Görsel'e ait katalog kaydı 95

20. Tablo 12. Görsel'e ait katalog kaydı 97

21. Tablo 13. Görsel'e ait katalog kaydı 98

22. Tablo NARA'dan fotoğraf serisi katalog kaydı 103

23. Tablo NARA'dan dosya düzeyinde fotoğraf katalog kaydı 106

24. Tablo 14. Görsel'e ait katalog kaydı 107

25. Tablo 15. Görsel'e ait katalog kaydı 109

26. Tablo TNA'dan seri düzeyinde fotoğraf katalog kaydı 112
27. Tablo TNA'dan belge ekinde fotoğrafların bulunduğu bir katalog kaydı 112
28. Tablo TNA'dan fotoğraf albümüne ilişkin katalog kaydı 113
29. Tablo 17. Görsel'e ait katalog kaydı 114
30. Tablo 22. Görsel'e ait katalog kaydı 122
31. Tablo 23. Görsel'e ait katalog kaydı 123
32. Tablo 24. Görsel'e ait katalog kaydı 124
33. Tablo Katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımı 126
34. Tablo Katılımcıların mezun olduğu bölüme göre dağılımı 126
35. Tablo Katılımcıların görev süresine göre dağılımı 127
36. Tablo Katılımcıların aldıkları eğitim/kursların dağılımı 127
37. Tablo Arşivlerde kartografik ve/veya fotografik materyalin dağılımı 128
38. Tablo Materyallerin bulunduğu formata göre dağılımı 128
39. Tablo Arşivlerdeki kartografik materyalin miktarları 129
40. Tablo Arşivlerdeki fotografik materyalin miktarları 129
41. Tablo Materyalin kullanım sıklığına ilişkin istatistik 130
42. Tablo Sağlama yöntemlerinin dağılımı 130
43. Tablo Materyalin sağlandığı kurumların dağılımı 130
44. Tablo Sağlama kriterlerinin dağılımı 131
45. Tablo Niteleme işleminin nasıl gerçekleştiğinin dağılımı 131
46. Tablo Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesi ile ilgili kullanılan üst veri standartları hakkında katılımcıların farkındalığının belirlenmesi 132
47. Tablo Kurumlarda kullanılan üst veri standartlarının dağılımı 132
48. Tablo Kullanılan niteleme alanlarının dağılımı 133
49. Tablo Kullanılan alanlar ve standartların yeterliliği 133
50. Tablo Nitelemede yaşanılan zorlukların dağılımı 134

51. Tablo Yaşanılan zorluklar karşısında uygulanan çözüm yolları 135

52. Tablo Kartografik ve/veya fotografik materyalin imhasına ilişkin uygulama 135

53. Tablo Araştırma soruları - yarı yapılandırılmış görüşme soruları arasındaki ilişki 140

54. Tablo Kartografik ve fotografik materyale ilişkin niteleme ögelerinin ISAD (G) ve Dublin Core karşılıkları 150

ŞEKİLLER LİSTESİ

1. Şekil Çalışmanın zaman akışı..... 11

2. Şekil Fotoğrafların arşivlerdeki yönetim süreci 99

3. Şekil Üst veri yaşam döngüsü modeli 146

4. Şekil Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesi için süreç yönetimi... 148

GÖRSELLER LİSTESİ

1. Görsel NARA materyal türü bazlı tematik fonları 60

2. Görsel NARA'dan hava fotoğrafı..... 61

3. Görsel NARA'dan Türkiye'ye ait telekomünikasyon haritası 63

4. Görsel NARA'dan bir şehir haritası 64

5. Görsel TNA'dan bir şehir planı haritası 80

6. Görsel TNA'dan el yazması harita 81

7. Görsel TNA'dan lejant bilgisi bulunan bir harita..... 83

8. Görsel Bundesarchiv invenio ara yüzü ve fon nitelemesi 86

9. Görsel Bundesarchiv'den öge düzeyinde katalog kaydı..... 91

10. Görsel Bundesarchiv'den ölçek bilgisi bulunan katalog kaydı 91

11. Görsel DAB'tan ölçek bilgisi bulunan bir harita..... 95

12. Görsel DAB'tan el yapımı ve çeşitli bilgilerin bulunduğu bir harita 96

13. Görsel DAB'tan elle yapılmış bir demiryolu haritası..... 97

14. Görsel NARA'dan birçok kişinin yer aldığı bir fotoğraf 107

15. Görsel NARA'dan bilgi notu bulunan bir fotoğraf 109

16. Görsel 15. Görsel'e ait bilgi notu 110

17. Görsel TNA'dan açık erişimde bir fotoğraf 114

18. Görsel Bundesarchiv'den çevre tasviri yapılan bir katalog kaydı..... 116

19. Görsel Bundesarchiv'den bir yere ait katalog kaydı 117

20. Görsel Bundesarchiv'den ismi bilinen bir kişiye ait katalog kaydı..... 118

21. Görsel Bundesarchiv'den birden çok kişinin bulunduğu fotoğrafa ait katalog kaydı 119

22. Görsel DAB'tan içerik bilgisinin bilindiği bir fotoğraf..... 122

23. Görsel DAB'tan kişi bilgisi bilinmeyen bir fotoğraf..... 123

24. Görsel DAB'tan birden çok kişinin yer aldığı bir fotoğraf 124

KISALTMALAR

APPM:	Archives, Personal Papers and Manuscripts
Bkz.:	Bakınız
GPS:	Global Positioning System
CDWA:	Categories fort he Description of Works of Art
DAB:	Devlet Arşivler Başkanlığı
DACS:	Describing Archives: A Content Standard
DC:	Dublin Core
EAD:	Encoded Archival Description
FGDC:	Federal Geographic Data Committee
ICA:	International Council on Archives
IPTC:	International Press Telecommunications Council
ISAD(G):	International Standard Archival Description (General)
ISO:	International Organization for Standardization
Jpeg:	Joint Photographic Expert Group
MARC:	Machine Readable Cataloging
METS:	Metadata Encoding and Transmission Standard
MrSID:	Multiresolution Seamless Image Database
NARA:	National Archives and Records Administration
RAD:	Rules for Archival Description
SAA:	Society of American Archivists
ss.:	Sayfa aralığı
Tiff:	Tag Image File Format
TNA:	The National Archives
vb.:	Ve benzeri
vd.:	Ve diğerleri
VRA:	Visual Resources Association

I. BÖLÜM

GİRİŞ

I. 1. Amaç ve Önem

Arşivlerin tarihi bilginin kayıt altına alındığı yani yazının bulunmasına kadar dayandığı varsayılmaktadır. "*Johannes Papritz, Ernst Posner ve diğerleri tarafından yapılan araştırmalar, Yakın Doğu'da bulunan M.Ö. 3000'den kalma kil tabletlerin ticari ve kamu yönetimini kolaylaştırmak için korunduğunu göstermektedir"* (Dascher, 2001, s. 643). *"Hititlerin başkenti olan Hattuşaş'ta bulunan çok sayıda tablet, Doğu ile kültürel, siyasal ve ticari ilişkileri ortaya çıkarmıştır. Büyük Kale'nin bulunduğu tepenin yamaçlarında A harfi ile adlandırılan, yapının yamaca yaslanmış ve içine güneyden girilebilen alt katı arşiv deposuydu"* (Yıldız, 1985, s. 12). Geçmişi çok eski zamanlara dayanan kurumlardan olan arşivler, bu nedenle milletlerin, toplumların, kurumların hafızası ve kültürlerin taşıyıcısı rolüne sahip olmuştur.

Türkiye'de arşivler büyük bir zenginlik ve önem taşımaktadır. Ancak bu önem arşivcilik faaliyetlerinde tam anlamıyla kendini gösterememiştir. Arşiv denildiğinde akla genellikle kurumların bodrumlarında rutubetli yerler gelmektedir. Arşiv belgelerine, materyal türü ve içeriğine bakılmaksızın gelişigüzel işlemler yapılmaktadır. Standartlar mesleği olan arşivcilik, standartlara uygun olmayan işlemler sonucu içinden çıkılamaz bir hal almaktadır. Arşiv materyali de depolarda kaderine terk edilme tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. İsmet Binark (1992, s. 6) yönetiminde hazırlanan "Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tasnif Talimatnamesi"nde de tasnif faaliyetlerinin ana amacı "*araştırmaya hazır hale getirilmemiş evrakın, en doğru ve en seri bir şekilde tasnif edilmelerini ve kataloglanmalarını sağlamak; bunun neticesi olarak da bu evrakı devletin, ilmin, gerçek ve tüzel kişilerin istifadesine sunmak"* olarak belirtilmektedir.

"Arşiv dokümantasyonunun toplanması ve tasnifi, arşiv dokümantasyonundan yararlanma sağlanmadığı sürece, araştırıcı yönünden bir değer ifade etmez. Toplanan arşiv dokümantasyonunun araştırıcılar tarafından kullanılmasının sağlanması, bu hizmetin işleyiş biçiminin şekillendirilmesi ve yönlendirilmesi çalışma ve teknikleri ile ilgilidir. Arşivlerde muhafaza edilen fonlar üzerinde araştırmayı kolaylaştırmak yönünden, arşivlerde araştırma vasıtalarının hazırlanması, arşivlerin en başta gelen görevlerinden biridir" (Orbay, 1989, s. 6).

Geçmişten günümüze arşivlerde yapılan işlemlerin belirli bir düzen ve standart dâhilinde yapılması, üzerinde önemle durulan konular arasında yer almaktadır. Dolayısıyla arşivlerden etkili bir biçimde faydalanmak için işlemlerin standartlara uygun yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ülkelerdeki arşiv faaliyetlerinin düzenlenmesi ve hayata geçirilmesinde uygulayıcı durumda bulunan idari yapı o ülkenin ulusal arşividir. Bu sebeple ulusal arşivlerin standartlara uygun olarak işlemlerini gerçekleştirmesi diğer arşivlere de örnek teşkil edecektir. Türkiye'de arşivcilik faaliyetlerinin standartlara uygun yapılmaması durumu Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB)'nın hazırladığı 2020-2024 stratejik planında "zayıf yön" olarak belirtilmektedir. Faaliyetlerin standartlara uygun yapılabilmesi, günümüzde özellikle niteleme için kullanılan üst veri standartlarının kullanılmasıyla mümkündür.

Üst veri niçin önemlidir? Görüyoruz ki, bilgi çağında veri paylaşımı ve verilere erişim oldukça yaygın hale gelmiştir. Paylaşım ve erişim işlemleri esnasında veri ve zaman kaybı gibi olumsuzlukların yaşanmaması, üst veri standartlarına uygun niteleme ile gerçekleşecektir. Bilgi merkezlerinde, gelişen bilgi teknolojileri nedeniyle büyük değişimler yaşanmaktadır. Özellikle 2000'li yılların başında, bilimsel literatürün açık

erişime sunulmasıyla ilgili Budapeşte Açık Erişim Bildirgesi[1] gibi önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gibi durumlar veri paylaşımı ve erişimi ile ilgili bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile gerçekleşmektedir. Bilgiyi en hızlı biçimde kullanıcılara ulaştırma çabası öncelikle kütüphaneler üzerinden gerçekleşmeye başlamış olsa da arşivlerde bulunan belgelerin çağın gerekliliklerine uygun biçimde kullanıcıların hizmetine sunulması, gelişen teknolojiler neticesinde bir zorunluluk haline gelmiştir. "*Arşivcilik arşiv belgelerinin tespiti, düzenlenmesi, belirli sürelerle saklanarak hizmete sunulması ve saklanmasına gerek duyulmayan arşiv materyallerinin ayıklanarak imha edilmesi gibi bir dizi işlemi içeren teori ve uygulamaların bütünüdür. Tüm bu uygulamalar günümüzde yönetimin bir parçası olarak kabul edilmeli; belirli yöntem, ilke ve standartlar dâhilinde gerçekleştirilmelidir"* (Rukancı ve Koç, 2010, s. 2). Nihayetinde günümüzde özellikle ulusal arşivlerin bellek varlığını dijital mecralarda sunma yarışına girdiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak arşivlerde sahip olduklakları materyali yönetme ve erişim kolaylığını sağlayabilmek amacıyla üst veri standartlarının kullanılması bir ihtiyaç olarak çıkmıştır. Üst veriler erişimde kolaylıklar sağladığı gibi koleksiyonların yönetimi için de oldukça büyük avantajlar sağlamaktadır. "*Kurum ve kuruluşların doğal faaliyetleri sonucunda oluşturdukları ve sahip oldukları belgeleri ve bunların içerdiği bilgileri denetleyebilmeleri kurumsal güçlerinin temelini oluşturacak, kurumsal yapılarını ortaya koyacaktır"* (Özdemirci, 2002, s. 131).

Bilgi merkezi olarak arşivler birçok türde materyal bulundurmaktadır. Arşivlerde bulunan materyalin çerçevesinin belirlenmesinde ve erişime sunulmasında bir kısıtlama yok mudur? Elbette vardır. Özellikle kamu kurumlarında, kurumların faaliyetleri ve stratejik çalışmaları sonucu ortaya çıkan belgeler amaçlara uygun olarak düzenlenmelidir. Erişime sunulacak belgelerin de bilgi yığınının içinden hızlı bir biçimde kullanıcılarla

[1] Detaylı bilgi için bkz. https://ankos.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/budapeste_bildirgesi.pdf

buluşturulması gerekmektedir. Arşivin, kullanıcı kitlesini oluşturan kurum ve/veya kişilere uygun materyali sağlaması beklenir. Ayrıca arşivlenen materyalin belirli bir taksonomi ile ele alınabilmesi yani arşivlenebilmesi için ortak niteleme alanlarına sahip olması gerekmektedir. Tüm bunlar teknik hizmetlerin belirli standartlar çerçevesinde tasarlanmasıyla ve danışma hizmetlerinin de uygun sistemler aracılığıyla kullanıcılara sunulmasıyla sağlanmalıdır.

> "*Türkiye'de ulusal düzeyde arşiv potansiyelinin tespiti ve değerlendirilmesine yönelik kapsamlı bir çalışma yürütülmediği için arşiv kurumlarının tümüne, özellikleriyle birlikte tek bir kaynak/merkez üzerinden erişebilmek imkânsızdır. Dolayısıyla öncelikle ülkenin her türlü arşiv kurumunu ve bunların sahip olduğu arşiv materyali özellikleriyle birlikte yansıtacak bir envanter çalışmasının yapılmasına ihtiyaç vardır*" (Odabaş, 2017, s. 12).

Bahsedilen arşiv envanterlerinde materyalin durumunu belirlemek için standartlara uygun bir niteleme yapılması gerekmektedir. Arşivlerde basılı belgeler dışında sıklıkla bulunan ve araştırmacıların sıklıkla yararlandıkları materyal türlerinden olan kartografik ve fotografik materyalin sahip olduğu bilgi erişim unsurları içerik bakımından basılı belgelere göre farklılık göstermektedir. Bu materyal türlerinin sahip oldukları bilgi unsurları tarihi, sanatsal, üretim tekniği gibi birçok farklı açıdan ifade edilebilir. Ayrıca kayıt ortamları yani medya olarak da birçok materyal türünden ayrılmaktadır.

Çalışmanın amacı, Türkiye'de kamu kurumlarının arşivlerinde sahip oldukları değer ve erişim unsurları nedeniyle diğer materyal türlerinden farklılaşan kartografik ve fotografik materyalin nasıl nitelendiğini ortaya koyarak önerilerde bulunmaktır.

Çalışma sonucunda nitelemeye dair uygulanabilecek stratejilerle ilgili önerilerde bulunulacak olan Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda birçok türde materyal yer almaktadır.

Materyal türleri arasından kendine özgü nitelikler taşıyan ve niteleme açısından özel bir bilgi birikimi gerektiren kartografik ve fotografik materyal seçilmiştir. Devlet arşivleri katalogları incelendiğinde bu materyal türlerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu bağlamda yapılacak çalışma özellikle Türkiye'de arşiv faaliyetlerinin meslek standartlarına uygun olarak yürütülebilmesi, mevcut durum ele alınarak sorunların çözülebilmesi ve nitelemede standartların kullanılması açısından bir rehber olacaktır.

Araştırma konusuyla ilgili olabilecek daha önce yapılan çalışmalar aşağıdaki gibidir:

- Fatma Özgül SÜRMELİ'nin 1993 yılında "*İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşerî ve İktisadi Coğrafya Ana Bilim Dalı*"nda hazırladığı "*Harita Kütüphaneleri ve Türkiye'de Durum*" yüksek lisans tezi.
- Hugo L. P. Stibbe'nin 1999 yılında "*Cataloging and Classification Quarterly*" dergisinde yayımlanan "*Cataloguing Cartographic Materials in Archives*" başlıklı makalesi.
- Elif Yılmaz'ın 2010 yılında "*Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı*'nda hazırladığı "*Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nde Bulunan Girit Belgelerinin Uluslararası Arşiv Standartlarına Göre Tanımlanması"* başlıklı yüksek lisans tezi.
- Trent Michael Hare'ın 2011 yılında Northern Arizona University'de hazırladığı "*Standards-Based Collation Tools for Geospatial Metadata in Support of the Planetary Domain*" başlıklı yüksek lisans tezi.
- Elif Yılmaz'ın 2017 yılında "*Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı*'nda hazırladığı "*Osmanlı*

Belgeleri İçin Bir Üstveri Standardı Çalışması: Meşihat Arşivi Örneği" başlıklı doktora tezi.

- Canan Yılmaz'ın 2019 yılında "*Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı*"nda hazırladığı "*Bilgi Kaynağı Olarak Karikatürün MARC21 ve Dublin Core Üst Veri Standartları İle Nitelenmesi"* başlıklı yüksek lisans tezi.
- Yasin ŞEŞEN ve Derya ÇANKAYA'nın 2020 yılında yayımlanan "*Türkiye'de Bilgi Kaynağı Olarak Kartografik Materyal Bulunduran Devlet Kurumlarının Dermelerinin İçerik Analizi*" başlıklı kitap bölümü.

Araştırmanın konusu olan kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesi yukarıda belirtilen çalışmalardan uygulama alanı yönüyle ayrılmaktadır. Fatma Özgül Sürmeli'nin tezi haritaların kütüphanelerde günümüze göre geleneksel kalan yöntemlerle düzenlenmesini kütüphanecilik bakış açısıyla irdelemektedir. Stibbe makalesinde kartografik materyalin nitelenmesine ilişkin standartlardan bahsederken kütüphane ve arşivler arasındaki farklara odaklanmış ve daha çok metodolojik bir değerlendirme yapmıştır. Trent Michael Hare'ın tezinin amacı Federal Geographic Data Committee (FGDC) üst verilerini faydalarını ve eksikliklerini incelemek ve gezegensel alan için özel kullanımını tanımlamak ve üst veri oluşturmayı otomatikleştirmeye yardımcı olacak açık kaynaklı araçlar oluşturmaktır. Yasin Şeşen ve Derya Çankaya'nın kitap bölümü kartografik materyal bulunan arşivlerde bu materyalin düzenlenmesine ilişkin genel bir değerlendirme yapmaktadır. Niteleme konusu çok detaylı ve kapsamlı ele alınmamaktadır. Bu bağlamda çalışma, daha önce ele alınmamış kartografik ve fotografik materyalin arşivsel nitelenmesine ilişkin olması nedeniyle özgün ve literatürde önemli bir açığı kapatacaktır.

I. 2. Kapsam

Arşivlerde yürütülen faaliyetlerin doğru ve kullanıcı taleplerine yanıt verebilecek düzeyde olabilmesi, standartlara uygun yapılan işlemler sonucu gerçekleşir. Özellikle araştırmacıların isteklerine hızlı ve doğru cevap verme aşamasında bu durum büyük önem taşımaktadır. Arşivciler, organize ettikleri arşiv materyalinin taşıdığı değeri ve erişim uçlarını doğru bir biçimde ortaya çıkarabilmelidir. Bu nedenle arşivlerde işlenen ve birçok teknik bilgi öğesine sahip kartografik ve fotografik materyal, arşivciler açısından nitelemede zorluk yaşanabilecek materyal türleri arasındadır. Ayrıca çalışmada bu materyal türlerinin seçilmesinin bir diğer sebebi de DAB Saklama Planları'nda ilgili materyalin kurum arşivlerinde süresiz saklanması gerekliliğinin açıkça belirtilmesidir[2]. Bu bağlamda çalışmada, bünyesinde kartografik ve fotografik materyal bulunduran arşivlerde bu materyal türlerinin nasıl düzenlendiği, düzenlemede ne gibi sorunlarla karşılaşıldığı ele alınarak değerlendirilecektir.

Çalışmanın kapsamı, kartografik ve fotografik materyalin üretildiği ve/veya kullanıldığı kurumlardan ve bilgi merkezlerinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında fotografik materyalin yoğun olarak bulunduğu basın-yayın kuruluşları; haritacılık faaliyetlerinin yapıldığı ve haritaların kullanıldığı kurumlar ile her iki materyal türünü de bulunduran arşivler ve bir kütüphanede görev yapan personeller ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Kurum arşivleri genellikle kurumların faaliyetleri sonucu oluşan çeşitli materyal türlerinden meydana gelir. Araştırma kapsamına dâhil edilecek kurumlar belirlenmeden önce arşivlerinde kartografik ve/veya fotografik materyalin düzenlenip düzenlenmediğini belirlemek için ilgili kurumların faaliyetleri incelenmiş ve ön görüşmeler yapılmıştır. İnceleme sonucunda kurumların bir kısmının arşivlerinde hem

[2] Detaylı bilgi için bkz. https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/goruntuler/haberler/image/%C3%9Cniversiteler%20Ar%C5%9Fiv%20Belgesi%20Tespit%20ve%20De%C4%9Ferlendirme%20Formu.pdf, https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/goruntuler/haberler/image/Belediyeler%20Ar%C5%9Fiv%20Belgesi%20Tespit%20ve%20De%C4%9Ferlendirme%20Formu.pdf

kartografik hem fotografik materyal bulunurken bazılarında yalnızca kartografik veya fotografik materyal olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerde kartografik materyal için Karayolları Genel Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama, Harita Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü gibi kurumlarla görüşülmüştür. Görüşmeler sonucunda Harita Genel Müdürlüğü ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün birçok kuruma faaliyetleri için kartografik materyal ve veri sağladığı ortaya çıkmıştır. Kartografik materyalin üreticisi oldukları için bu iki kurum görüşme yapılacak ana kurumlar olarak belirlenmiştir. Fotografik materyal için Türkiye'de yine üretici konumunda bulunan Anadolu Ajansı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ve T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı belirlenmiştir. Her iki materyal türünü de bulunduran Devlet Arşivleri Başkanlığı ve arşivcilik bakış açısı dışında farklı bir değerlendirme yapabilmek için Milli Kütüphane görüşme yapılacak kurumlar kapsamına alınmıştır. Yapılan değerlendirme sonucu araştırmada temsil edilecek kurumlar 1. Tablo'da belirtilmiştir.

1. Tablo **Seçilen kurum arşivlerinde kartografik ve fotografik materyal dağılımı**

Kurum adı	Fotografik	Kartografik
T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı	X	X
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı	X	X
T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü		X
T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü		X
T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı	X	
Anadolu Ajansı	X	
Türkiye Radyo Televizyon Kurumu	X	

Çalışma kapsamında incelenecek olan bir diğer konu yurt dışı ulusal arşivlerde kartografik ve fotografik materyalin nitelemesinin nasıl yapıldığıdır. Bu bağlamda yurt dışında incelenecek ulusal arşivler belirlenirken arşivcilik alanına yaptıkları katkı ve faaliyetler incelenmiştir. Sonuç olarak arşivcilik alanında standartlar ortaya koyan ve materyal bazlı fonlar oluşturmada önemli faaliyetleri tespit edilen ABD'nin *National*

Archives and Records Administration (NARA), Birleşik Krallık'ın *The National Archives (TNA)*, Almanya'nın *Bundesarchiv* ve Türkiye'den Devlet Arşivleri Başkanlığı web sayfaları üzerinden konuya ilişkin taramalar yapılarak çeşitli örnekler sunulmuştur.

I. 3. Hipotez

Türkiye'de arşiv faaliyetlerinin üst seviyede gerçekleştirilmesine ilişkin önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan biri Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün 16 Temmuz 2018 tarihli 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olarak Devlet Arşivleri Başkanlığı haline getirilmesidir. İlgili kararnamenin 5. maddesinin e bendinde "Devlet Arşiv Ağını ve Devlet Arşivi Veri Merkezini oluşturmak, koordine etmek, araştırmaya açık bilgi ve belgeleri kullanıma sunmak." DAB görevleri arasında belirtilmektedir. Ancak arşiv belgelerinin araştırmacılara sunulması aşamasında (özellikle çevrimiçi) belge tarama sisteminde önemli eksikliklerin olduğu görülmektedir.

Kamu arşivlerinden olan devlet arşivlerinin özellikle çevrimiçi faaliyetlerinde standartlaşma konusunda önemli uygulamaları olan Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Almanya gibi ülkelerle kıyaslandığında Türkiye ile aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunun nedenlerine bakıldığında anılan ülkelerde arşivlerin, materyal türü bağlamında ve/veya tematik fonlarla, zengin araştırma araçlarıyla *(finding aids)* kullanıcılarına açıldığı görülmektedir. Türkiye'de devlet arşivlerinin çevrimiçi tarama ara yüzünün kullanımı genel olarak fonlar üzerinden arama yoluyla ya da doğrudan belge başlığına ilişkin anahtar kelime aramaları yapılarak gerçekleştirilmektedir. Bunun temel sebebinin herhangi bir niteleme standardının uygulanmadığı gösterilebilir. DAB, günümüzde *Standart Dosya Planı (SDP)* gibi konularda kurumlara rehberlik hizmetlerinde bulunabilmektedir. Geçmiş yıllarda *Sadaret Evrakı ve Tasnif Talimatı*, 1992 tarihli *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tasnif Talimatnamesi* ve 2011 tarihli *Osmanlı*

Dönemi Arşiv Malzemesi Tasnif Talimatı gibi kılavuz çalışmaları yapılmıştır. Ancak arşiv materyalinin nasıl niteleneceğine dair günümüz koşullarına uygun niteleme standartlarının kullanımına ilişkin herhangi bir kılavuz/rehber bulunmamaktadır. Bu durum arşiv belgesinin nitelikli bir biçimde nitelenmesi ve kullanıcının gereksinim duyacağı erişim uçlarının sağlanması yönünde önemli bir eksikliktir. Özellikle çalışmada ele alınan, birçok farklı erişim ucuna, teknik detaya sahip kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesi, herhangi bir kılavuz olmadan arşivciler için de büyük zorluklara neden olabilir. Bu araştırma kapsamında aşağıdaki 5 soru belirlenmiştir:

1. Kartografik ve/veya fotografik materyalin arşivlerde yönetimi (sağlama, tasnif) nasıl yapılmaktadır?
2. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin uygulayıcıların bilgileri ne düzeydedir?
3. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesinde hangi unsurlar diğer belge türlerine göre farklılık oluşturmaktadır?
4. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesinde uygulayıcılar için ne gibi güçlükler bulunmaktadır?
5. Uygulayıcılar sorunların çözümüne yönelik nasıl bir yol izlemektedir?

Belirtilen araştırma problemi ve soruları bağlamında çalışmanın hipotezi ve alt hipotezi şunlardır:

Hipotez: *Kartografik ve/veya fotografik materyalin oluşum biçimleri ve diğer materyal türlerine göre sahip oldukları bilgi erişim unsurlarının farklılık göstermesi arşivsel nitelemelerinin tam ve doğru yapılamamasına neden olmaktadır.*

Alt hipotez: *Kartografik ve/veya fotografik materyalin üst verilerinin belirlenmesi süreci, bilgi birikimi ve özel bir ilgi gerektirmesi nedeniyle bu materyalin nitelemesinde arşivciler zorluklar yaşamaktadır.*

I. 4. Yöntem

Çalışma konusunun belirlenmesi, ön görüşmelerin yapılması, gerekli izinlerin alınarak hipotezlerin test edilmesi amacıyla gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin uygulama aşamalarını gösteren zaman akışı 1. Şekil'de yer almaktadır.

1. Şekil **Çalışmanın zaman akışı**

Tezde ele alınan konu bağlamında mevcut durumun betimlenmesi ve pratik düzlemde araştırma verilerinin elde edilebilmesi için nitel araştırma yöntemi seçilmiştir.

Durumların, olayların, materyallerin, aktivitelerin, ilişkilerin kalitesini araştıran araştırma çalışmaları sıklıkla nitel araştırmalar olarak adlandırılır (Tekindal, 2023, s. 499).

"*Nitel araştırmalar;*

- *Deneysel yöntemler gibi, diğer araştırma yöntemlerinin uygulanabilir olmadığı ve etik sorunların yaşanabileceği araştırmaları yürütmek için,*
- *Üzerinde çok az bilgi sahibi olunan durumların araştırılması için,*
- *Kontrol edilemeyen karmaşık durumların keşfi için,*
- *Bir grup ya da organizasyonun içerisine sızıp, gerçekten neler olup bittiğini belirlemek için,*
- *Durumu doğal ortamının içerisinde, o ortamda bulunan insanların bakış açılarıyla görmek için kullanılabilir*" (Gillham, 2000 akt. Aydoğu, Ercanlar ve Aydınalp, 2017, s. 764).

"*Araştırma deseni, araştırma hipotezlerinin test edilebilmesi ve araştırmanın ne şekilde yürütüleceğini gösterme amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan*" (Sözbilir, 2012), "*aynı zamanda bir araştırmanın yaklaşımının belirlenerek bu yaklaşıma uygun tasarlanmış aşamaların tutarlı olmasını sağlayan bir plandır*" (Ilgar ve Ilgar, 2013, s. 200). "*Araştırma için veri toplama, elde edilen verilerin yorumlanması, araştırmanın bir sonuca ulaşması ve araştırma deseninin belirlenmesi gibi süreçlerin birbirini tamamlaması araştırmayı daha sistematik hale getirmektedir*" (Yıldırım, 1999, s. 7). Bu bağlamda çalışma için oluşturulan araştırma deseni 2. Tablo'da yer almaktadır.

***2. Tablo* Araştırma deseni**

Nitel Araştırma Yöntemi	
Nitel Araştırma Deseni	Durum Çalışması: Bütüncül Çoklu Durum Deseni
Nitel Veri Toplama Teknikleri	Belgesel Tarama, Görüşme
Nitel Veri Analizi	Tematik İçerik Analizi

> "*Durum çalışması, araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür. Durum çalışması araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu bilgi kaynaklan (örneğin gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel materyaller ve dokümanlar ve raporlar) aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır"* (Creswell, 2021, s. 99).

"*Durum çalışmalarından bütüncül çoklu durum deseninde, birden fazla kendi başına bütüncül olarak algılanabilecek durum söz konusudur. Her bir durum kendi içinde bütüncül olarak ele alınır ve daha sonra birbirleriyle karşılaştırılır*" (Yin, 1984 akt. Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 300). Bu bağlamda çalışmada, kartografik ve/veya fotografik materyal bulunduran arşivlerde bu materyalin nitelenmesine ilişkin durum, farklı kurumlar üzerinden ele alınacaktır.

> "*Araştırmacının evrene ulaşıp onu tanımlayamadığı; iyi tanımlayamadığı maliyeti yüksek olan çok geniş evrenler de vardır. Bu evren kendi içinde kümelere ayrılmış olabilir. Evren büyüktür ve kendi içinde heterojen bir yapıya sahiptir. Bu durumda araştırmacı evreni oluşturan elemanlara gitmek yerine evren içindeki kümelere gidebilir*" (Tekindal, 2023, s. 165).

Kurumların belirlenmesinde, yapılan ön görüşmeler ve incelemeler sonucunda evrenin çok büyük olacağı varsayılarak kümeleme seçkisiz örnekleme yöntemi

kullanılmıştır. Belirlenen kurumlara ilişkin bilgiler *I.2. Kapsam* başlığında yer almaktadır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemine ilişkin veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi (belgesel tarama) ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. "*Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı, görsel ve işitsel materyallerin analizini kapsar*" (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Doküman incelemesi, çalışmada ele alınan kartografik ve fotografik materyalin arşivlerde hangi standartlarla ve nasıl nitelenebileceğini ortaya koymak amacıyla, standartlara uygun nitelemelerin yapıldığı ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ulusal arşivlerinin çevrimiçi katalog kayıtları üzerinden yapılacaktır. Çalışma konusu belirlendikten hemen sonra adı geçen ülkelere uyguladıkları standartların neler olduğu ve kartografik/fotografik materyal ile ilgili özel uygulamalarının olup olmadığı sorulmuştur. Bazı ülkeler geri dönüş sağlarken bazılarından dönüt alınamamıştır. Dönüt alınamayan ülkelerin web sayfalarındaki rehberlerden standart uygulamaları incelenmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme nitel araştırmalarda sıkça kullanılan görüşme yöntemleri arasındadır. "*Yapılan görüşmelerde, görüşmecilerin verdiği cevaplardan, yüzeysel anlamları yanında "gerçek" ve derinliğine anlamlar da çıkartılabilir. Bu yöntemle, samimi olmayan cevapların ayıklanabilmesi olasılığı yüksektir. Araştırmacı, karşılaştığı her karanlık noktayı, anında soracağı sorularla aydınlatma olanağına sahiptir*" (Karasar, 2013, s. 166). Çalışma kapsamında, kartografik ve/veya fotografik materyal bulunan kurum arşivlerinde bu materyalin nasıl yönetildiği ve yapılan niteleme faaliyetlerinin derinlemesine ifade edilebilmesi amaçlandığı için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılacaktır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeden elde edilecek veriler tematik içerik analiz yöntemiyle analiz edilecektir. "*Tematik analiz, verilerdeki örüntüleri (temaları)*

belirleme, analiz etme ve raporlama için kullanılan bir yöntemdir… Tematik analiz, elde edilen verilerin küçük boyutlarda düzenlenmesini, derinlemesine analiz edilmesini ve araştırmanın birçok boyutunun da anlamlandırılmasını sağlamaktadır" (Braun ve Clarke, 2019, s. 875). "*Tematik analiz yönteminde kullanılan teknikler ile metinsel veriler analiz edilir ve temalar açıklanır. Tema, çalışma alanı içerisinde pratik sonuçlar veren veri analizi sürecinin ana ürünüdür*" (Vaismoradi ve diğerleri 2016, s. 100). Tematik analiz yöntemi genellikle görüşme sonucu elde edilen verileri analiz etmek için kullanılır. Araştırmacı, temaları belirleyebilmek için elde edilen verileri birçok kez derinlemesine inceler. Elde edilen verilerde Braun ve Clarke'ın (2006) belirttiği gibi anlamsal ve gizli olmak üzere iki tema üzerinden değerlendirme yapılacaktır. Katılımcıların söylediklerinin ötesinde herhangi bir verinin anlamlandırılmadığı, verinin açık ve yüzeysel değerlendirildiği anlamsal temalar ile katılımcıların söylediklerinin ötesinde varsayımları, kavramsallaştırmaları ve fikirleri belirleme ve/veya incelemeye çalışan gizli temalar da oluşturularak değerlendirme yapılacaktır.

I. 5. Terminoloji

Arşivsel düzenleme (Archival arrangement): Arşiv materyalinin modern arşivcilik yöntemlerine, uluslararası standartlara ve mevzuata uygun biçimde nitelenerek hizmete sunulmaya hazır hale getirilmesi işlemlerinin tümü olarak tanımlanmaktadır (Arşiv Terimleri, 2023, s. 48). Arşivlerde düzenleme kavramı aynı zamanda tasnif için de kullanılmaktadır.

Arşivsel niteleme (Archival description): Literatürde arşivsel tanımlama olarak da yer alan bu kavram "*arşiv fonlarının/belgelerinin arşivcilik standartlarına uygun olarak analizi, özelliklerinin belirlenmesi, ilgili üst veri alanları kullanılarak açıklanması sürecindeki entelektüel çalışmalar*" olarak tanımlanmaktadır (Arşiv Terimleri, 2023, s. 22)

Fotografik materyal (Photographic material): Her türlü fotoğraf, negatifler ve bu yöntemle üretilen nesneleri ifade eden materyal türüdür (Rukancı, Anameriç ve Başar, 2023, s. 146). Kayıt yöntemi olarak fotografik olarak oluşturulan hava fotoğrafları kullanım amacı olarak kartografik materyal türleri arasında da yer almaktadır.

İşaretleme dili (Markup language): Bir metin belgesinde yapısını, biçimlendirmesini veya parçaları arasındaki ilişkiyi kontrol etmek için eklenen bir dizi sembolden oluşan standart metin kodlama sistemidir (Britannica, 2024).

Kartografik materyal (Cartographic material): "*Bu materyal türü, belirlenmiş bir ölçek oranı ile hazırlanmış, çizilmiş veya üretilmiş basılı ve/veya elektronik her türlü harita, hava fotoğrafı, plan ve kürelerden oluşmaktadır"* (Rukancı, Anameriç ve Başar, 2023, s. 148).

Lejant (Legend): *"Haritadaki her sembolün veya grafiğin neyi temsil ettiğinin açıklaması. Lejanta bazen anahtar (key) da denir"* (GIS Dictionary, t.y.).

Niteleyici üst veri (Descriptive metadata): "*Materyalin entelektüel içeriğine atıfta bulunan ve bu tür materyallerin keşfedilmesine yardımcı olan bilgiler*" olarak tanımlanmaktadır (Pearce-Moses, 2015, s. 113). Niteleyici üst veriler, kullanıcılara kaynağın konusu hakkında fikir sahibi olabilmeleri için çeşitli erişim uçlarını sağlar.

Üst veri (Metadata): "*Perakendecilerin ürünleri ve müşterileri hakkındaki bilgileri nasıl sakladıklarını düşünün; işverenlerin çalışanları ve faaliyetleri; organizasyonların yönettikleri etkinlikler; kendi alanlarındaki eğilimler ve önemli kişiler hakkında araştırma kurumları; kütüphaneler, arşivler ve müzelerin gözetimlerindeki materyaller; hükümetlerin vatandaşları, müttefikleri ve düşmanları hakkındaki bilgiler; bunların hepsi üst verilerdir. Üst veriler, yani bir şeyleri tanımlamak için oluşturduğumuz, sakladığımız ve paylaştığımız bilgiler, ihtiyacımız olan bilgiyi elde etmek için bu şeylerle etkileşim kurmamıza olanak tanır. Klasik tanım birebirdir ve kelimenin etimolojisine*

dayanmaktadır; üst veriler "verilerle ilgili veriler"dir… Niteleyici (descriptive) üst veri, yönetimsel (administrative) üst veri, yapısal (structural) üst veri ve işaretleme dilleri (markup languages) olarak 4 türü vardır." (Riley, 2017, ss. 1-6).

Yapısal üst veri (Structural metadata): Bileşik bir nesneyi oluşturan parçalar arasındaki ilişki hakkında bilgi olarak tanımlanmaktadır (Pearce-Moses, 2015, s. 373).

Yönetimsel üst veri (Administrative metadata): Bilgi kaynaklarını yönetmek ve kullanmak için gerekli olan ve genellikle kaynakların bilgi içeriğinin dışında olan verilerdir (Pearce-Moses, 2015, s. 10).

I. 6. Kaynaklar

Kaynak taraması 2019 Aralık ayından bu yana devam etmektedir. Kaynak taraması gerçekleştirirken kaynakların güncel ve konuyla ilgili olmalarına dikkat edilmektedir. Taramalarda yurt içi ve yurt dışı basılı/elektronik birçok araç kullanılmıştır. Bu araçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Arşiv Dünyası Dergisi (1999-)
- Bilgi Dünyası (2000-)
- Hiperkitap
- JSTOR
- ProQuest Central
- Science Direct
- Scopus
- SpringerLink (1997-)
- Taylor&Francis
- TR Dizin (1963-)
- Türk Kütüphaneciliği Dergisi (1952-)
- Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1952-)
- Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT)
- UMI ProQuest Digital Dissertations (1997-)
- Web of Science
- Wiley Online

• YÖK Tez Kataloğu

Kullanılan araçlar vasıtasıyla konu ile ilgil önemli kaynaklara erişilmiştir. Aşağıda belirtilen kaynaklar çalışma için başucu kaynağı niteliği taşımaktadır.

- Çalışma için önemli kaynaklardan ilki "*Preservation in Digital Cartography: Archiving Aspects*" başlıklı Markus Jobst editörlüğünde birçok yazar tarafından hazırlanmış 4 tema altında 16 bölümden oluşan kitap 2011 yılında Springer tarafından basılmıştır. Kitap ağırlıklı olarak kartografik materyalin korunması konusuna odaklansa da çalışmaya yön veren önemli kaynaklar arasında yer almıştır.
- Mary Lynn Ritzenthaler, Diane Vogt-o'connor, Helena Zinkham, Brett Carnell ve Kit Peterson'ın hazırladığı 2006 yılında Society of American Archivists tarafından yayımlanan "*Photographs: Archival Care And Management*" başlıklı kitapta fotoğrafların tarihçesinden arşivlerde düzenlenmesine önemli bilgiler yer almaktadır.
- Mark Roosa'nın hazırladığı 2004 yılında IFLA tarafından yayımlanan "*Care, Handling and Storage of Photographs*" başlıklı rehberde fotoğrafların arşivlerde korunmasına yönelik fiziksel unsurlar hakkında önemli bilgiler yer almaktadır.
- Burçak Şentürk'ün 2013 yılında Türk Kütüphaneciliği dergisinde yayımlanan "*Photographs as Archival Material*" başlıklı makalesinde değerlemeden dijitalleştirmeye fotoğrafların arşivlerdeki süreçleri hakkında önemli bilgiler yer almaktadır.

I. 7. Düzen

Araştırma, altı ana bölüm ve bu bölümlere ait başlıklar/alt başlıklardan oluşmaktadır. Ana bölümler ve alt başlıklar şu şekildedir:

I. Bölüm: Giriş bölümü araştırmanın amaç ve önemi, kapsamı, hipotezi, yöntemi, terminoloji, yararlanılan kaynaklar ve araştırma düzeni konularının ele alındığı başlıklardan oluşmaktadır.

II. Bölüm: "Arşivlerde Materyal Türleri ve Arşivcilik" ana başlığıyla oluşturulan bu bölümde iki alt başlık altında literatür araştırması yapılmıştır. Birinci alt başlıkta arşivlerde bulunan materyal türleri alt başlıklar halinde irdelenmiştir. İkinci alt başlıkta ise arşivcilik tarihi ve yaşanılan gelişmeler niteleme hususuna vurgu yapılarak "Kartografik Materyalin Arşivlenmesi" ve "Fotografik Materyalin Arşivlenmesi" alt başlıklarıyla bu materyal türlerinin arşivlerdeki önemi bağlamında yaşanan gelişmeler irdelenmiştir.

III. Bölüm: Bu bölümde, günümüzde nitelemede kullanılan ve rehberlik yapan bazı standartlar hakkında bilgiler verilmiştir. Genel olarak tüm materyal türleri için uygulanabildiği gibi özel olarak materyal türleri için oluşturulmuş standartlar da bulunmaktadır. Bu nedenle genel standartların dışında kartografik ve fotografik materyal için kullanılan niteleme standartları hakkında da bilgi verilmiştir.

IV. Bölüm: Bu bölümde, kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin ulusal arşivlerden örnekler incelenmiştir. ABD, İngiltere, Almanya ve Türkiye ulusal arşivlerinin çevrimiçi kataloglarından kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin örnekler belirlenmiş ve nitelemenin bu ülkelerde nasıl yapıldığına dair bir veriler ortaya konmuştur.

V. Bölüm: Bu bölümde, yarı yapılandırılmış görüşme sonuçlarına ait veriler paylaşılmıştır. Çalışmada kartografik ve/veya fotografik materyal bulunduran kamu kurumlarının arşivlerinde bu materyalin nitelenmesine ilişkin veriler değerlendirilmiştir.

VI. Bölüm: Çalışmanın son bölümünde, elde edilen veriler çerçevesinde değerlendirmeler yapılmış ve sonuçlar neticesinde kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin karşılaşılabilecek zorlukların çözümüne yönelik önerilerde bulunulmuştur.

II. BÖLÜM

ARŞİVLERDE MATERYAL TÜRLERİ VE ARŞİVCİLİK

Bu bölümde arşivlerin belge varlığını oluşturan, literatürde de genellikle bu haliyle gruplandırılan materyal türleri açıklanacaktır. Aynı zamanda genel arşivcilik bilgileri niteleme konusuna odaklanılarak ve yaşanan gelişmelerin sebepleri üzerinden ele alınacaktır. Bölümün son kısımlarında çalışmanın iki temel odağı olan kartografik ve fotografik materyal türlerinden harita ve fotoğraflar ile ilgili arşivcilik bakış açısıyla bir inceleme yapılacaktır.

II. 1. Arşivlerde Bulunan Materyal Türleri

Arşiv materyali yazılı, fotografik, hareketli görüntü, ses, dijital ve analog dâhil çok çeşitli form ve nitelik özelliklerine sahip olabilir. Arşiv materyalini nitelemek için kullanılan elemanlar üç kategoriye ayrılır:

- *Entelektüel ögeler*: Entelektüel ögeler başlık, düzenleme, işlev ve kullanım, kapsam ve içerik, tarihler, kontrol numaraları, erişim ve kullanım kısıtlamaları ile coğrafya, dil, konu ve kayıt türleri gibi diğer erişim noktalarını içeren arşiv materyalinin içeriğini tanımlar.
- *Fiziksel oluşum ögeleri*: Fiziksel oluşum ögeleri miktar, muhafaza, konum ve danışma birimi dâhil olmak üzere arşiv materyalinin her kopyası veya versiyonu için fiziksel özellikleri tanımlar. Fiziksel özellikler ayrıca her bir kopyanın veya versiyonun arkasındaki amacı da içerir: örneğin, koruma, çoğaltma veya danışma için kullanılır.
- *Medya oluşum ögeleri*: Her fiziksel oluşumda, fiziksel ortamın özellikleri de tarif edilebilir. Arşiv materyali çeşitli fiziksel ortamlardan oluşuyorsa, her ortam kendi ortam oluşumunda tarif edilir. Ortam oluşum ögeleri, ortam türünü, rengini, boyutlarını, parça sayısını ve çoğaltma sayısını ve ayrıca ortamın kendisini yapmak için kullanılan biçimi ve işlemleri içerir. Burada kilit bir kavram, belirli bir fiziksel

olayın birçok medya olayı olabileceğidir. Fiziksel bir olay birden fazla ortam türü içeriyorsa veya ortam türleri farklı boyutlarda geliyorsa, birden fazla temelde mevcutsa veya birden fazla işlem vb. tarafından üretildiyse, tüm ortam oluşum ögeleri bir grup olarak tekrarlanmalıdır. Örneğin, bir dizi kaydın fiziksel bir oluşumu bir dizi fotoğraf ve kâğıt kaydı içerebilir. Fotoğraflar bir medya oluşumu ve kâğıt kayıtları başka bir medya oluşumudur. Aynı seri, referans olarak kullanılan ikinci bir fotoğraf setine ve kâğıt kayıtlara sahip olabilir. İkinci fiziksel olayın fotoğraflarının ve kâğıt kayıtlarının da ayrı medya oluşumu açıklamaları olacaktır (The National Archives, 2016).

Arşiv materyalinin karakteristik özelliklerine göre ayrılmasının en önemli nedeni hem bilgi arama sürecinde kullanıcılara hem de tasnif, kataloglama gibi işlemlerde arşivcilere kolaylık sağlamasıdır. Aynı zamanda arşivler sahip oldukları materyal türleri ve hizmet verdikleri kuruluşlara göre birçok türe ayrılır. Bu bağlamda fiziksel oluşum ve gösterim ortamı farklı olarak karşımıza çıkan arşiv türleri şunlardır:

- "*Kartografik arşiv: Harita, kroki, plan gibi arşivlerinden oluşan arşivlerdir.*
- *İkonografik arşiv: Resim, gravür, afiş, fotoğraf gibi daha çok görsel malzemelerin bulunduğu arşivlerdir.*
- *Görsel-işitsel arşiv: Göze ve kulağa hitap eden film, şerit film, manyetik bant, plak ve kasetler üzerine arşiv belgesi olabilecek özellikteki resim, söz, müzik vb.nin arşivleridir"* (Binark, 1989, s. 9).

Bahsedilen türler dışında arşivlerde fiziksel oluşum ögesi olarak benzer ancak içerik ve hizmet verilen kuruluş bağlamında farklılık gösteren hastane, noter, şehir (kent), dini arşivler gibi arşiv türleri de bulunmaktadır.

II. 1. 1. Basılı Belgeler

Richard Pearce-Moses (2005, s. 326), A Glossary of Archival and Records Terminology'de "*record*" kavramını "*delil veya delil olarak kullanılabilecek hukuki veya resmi nitelikte yazılı veya basılı eser; belge*" olarak tanımlamaktadır. Basılı belgeler genellikle fiziksel bilgi kayıt ortamında yazılmış, çizilmiş, resmedilmiş kayıtları ifade eder. Bu belge türü birçok alt belge türünü içine kapsar. Ancak kapsam dışında kalan belge türü elektronik ortamda oluşturulmuş medyadaki belgelerdir.

II. 1. 2. Elektronik Belge

"Elektronik materyal, çeşitli bilgisayar ve taşınabilir elektronik araçlar gibi bilgi ve iletişim teknolojileri ile oluşturulan, herhangi bir kurum ve/veya kişiden başka bir kurum ve/veya kişiye aktarılan veya aynı ortamlarda da saklanan her türlü yazılı, sesli ve görüntülü kaydedilmiş bilgidir" (Belge Yönetimi…, 2009, s. 19). Elektronik belgenin basılı belgelerden farkı, bilginin elektronik ortamda okunabilir olması, kaydedilmesi ve depolanmasıdır.

II. 1. 3. Efemeral Materyal

"Efemera kelimesi, Yunancadan türemiştir. Epi; boyunca ve Hemera; gün kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır." (Şeşen, 2019, s. 23). Literatürümüzde arşiv bakış açısıyla en kapsamlı tanımın yer aldığı Arşiv Terimleri'nde (2023, s. 51) efemera kavramı, gündelik hayatın ayrıntılarını belgeleyen, geçerlik tarihi/süresi sonunda tekrar kullanılmayan ve genellikle imha edilen, kimi zaman örnek veya model olarak tutulan bilet, kupon, broşür, kartvizit, menü, dekont, makbuz, çikolata ve sakız kartları, poster, afiş ve davetiye gibi kısa ömürlü belgeler olarak tanımlanmaktadır. Efemeral değer (*ephemeral value*) kavramı ise A Glossary of Archival and Record Terminology'de (Pearce-Moses, 2005, s. 149) sınırlı bir süre için yararlı veya anlamlı olarak ifade edilmiştir. Bu nitelikleri taşıyan materyalleri ifade etmede efemeral materyal kelimesini kullanmak daha doğru olacaktır. Banka dekontları, sinema ve

piyango biletleri, kartpostallar, yiyecek-içecek kutuları, davetiyeler, menüler, mektuplar, afişler gibi birçok materyal efemeral değere sahiptir. Efemeral materyal genellikle tek başına bir anlam taşımasa da bir durumu ifade etmede ve/veya yorumlamada yardımcı olacak tamamlayıcı nitelikte önemli kaynaklardır. Efemeral materyal, "Ivır zıvır" olarak nitelendirilse de arşivcilik ve arşiv çalışmalarında belgeyi tamamlayıcı rol oynamaktadır.

II. 1. 4. Filatelik ve Nümismatik Materyal

Bureau of Canadian Archivists'a (2008a s. 3) göre filatelik materyal şu şekilde tanımlanır:

> *1) "posta pulları, posta kırtasiye materyali veya posta hizmetleri için ön ödeme veya ödeme yapılması gerektiğini belirtmek için oluşturulan ve / veya kullanılan diğer materyaller,*
>
> *2) yukarıda açıklanan materyale benzeyen ancak posta değeri olmayan pullar veya etiketler,*
>
> *3) bir posta idaresi tarafından posta kullanımının kanıtını göstermek için oluşturulan ve/veya kullanılan iptaller veya diğer işaretler,*
>
> *4) yukarıda açıklanan ögelerin birini veya birkaçını taşıyan materyaldir."*

Nümismatik ise sikke ve kâğıt paralarla ilgilenen çalışma alanıdır. Filatelik ve nümismatik materyal taşıdığı bilgi unsurları nedeniyle koleksiyoncular ve arşivler için önem taşımaktadır. Filatelik ve nümismatik materyal ülke, kurum, yıl, grafik ve metin unsurları, kâğıt türü, fiyat, emisyon/basım/tedavül tarihi gibi birçok bilgi unsuru taşımaktadır. Kitapdışı önemli bilgi kaynaklarından olan bu materyal türleri için Machine Readable Cataloging (MARC) kataloglama standardında özel alanlar yer almaktadır.

II. 1. 5. Kartografik Materyal

> *"Kartografik materyal, normalde bütünü ya da dünyanın bir parçası ya da herhangi bir gök cismini ölçeklendirmek için temsil edilen belgelerdir. İki ve üç boyutlu haritalar ve planlar, havacılık, seyir ve gök haritaları, küreler, blok diyagramları, bölgeler, uzaktan algılama görüntüleri (örneğin, kartografik amaçlı hava fotoğrafları), atlaslar ve harita görünümleri bu tanıma dâhildir"* (Bureau of Canadian Archivists, 2008b, s. 4).

Kartografik materyal türlerinden yoğunlukla üretilen ve arşivlerde bulunan ise haritadır.

> "*Harita, dünya üzerindeki bir yapıyı veya soyut özelliklerle yapılmış başka bir gök cismini, belirli bir ölçekle düz bir yüzey üzerinde grafik ve fotogrametrik olarak gösteren belgeler olarak tanımlanır. Bu stratejik bilgi kaynakları, içerdikleri bilgilerin değeri nedeniyle genellikle saraylarda ve askeri üslerde korunmuştur. Bu belgelerin gizlilik derecesi bu tür bir korumayı gerekli kılmıştır"* (Anameriç, 2008, s.1).

Tanımlarda belirtildiği üzere kartografik materyal teknik birçok bilgi içermektedir. Bu teknik bilgilerden biri de kartografik materyalin izdüşüm yani projeksiyon (projection) türleridir. Harita yapımında kullanılan başlıca projeksiyon türleri şunlardır:

- Konik projeksiyon
- Düzlem projeksiyon
- Silindirik projeksiyon

Belirtilen harita yapım projeksiyonları dışında harita çizimlerinde kullanılan belli başlı projeksiyon türleri bulunmaktadır. Bunlar:

- Parçalı projeksiyon,

- Robinson projeksiyonu,
- Mollweide projeksiyonu,
- Winkel projeksiyonu,
- Eckert projeksiyonu,
- Van Der Grinten projeksiyonu,
- Merkator projeksiyonu,
- Miller projeksiyonu
- Goode projeksiyonudur.

Haritalar pek çok amaç için hazırlanmış olabilir. Bu nedenle haritalar birçok türe ayrılır. En geniş kapsamıyla haritaları genel haritalar, özel haritalar ve ölçeklerine göre haritalar olmak üzere 3 ana türe ayırmak mümkündür. Genel haritalar, topografya haritaları, coğrafya haritaları, atlas haritaları, duvar haritaları gibi türlere ayrılır. Özel haritalar, fiziki haritalar, toprak haritaları, bitki örtüsü haritaları, yerleşim haritaları, sağlık haritaları, sanayi haritaları, ulaşım haritaları gibi alt türlere ayrılır. Ölçeklerine göre haritalar ise kesir ölçek, çizgi ölçek ve diagonal ölçek haritaları gibi alt türlere ayrılır. TS 2594 (Türk Standartları Enstitüsü, 1977)'e göre 1:10000 ve daha küçük olanlar küçük ölçekli, 1:10000'den büyük olanlar büyük ölçeklidir.

Haritalarda yer alan bilgilerin gösterimi çok farklı yöntemlerle yapılabilmektedir. Örneğin haritalarda yer şekillerinin gösterimi izohips metodu, kabartma metodu, gölgelendirme metodu, tarama metodu ve renklendirme metodu gibi yöntemlerle gerçekleştirilir (Güngördü, 2008).

Bu bağlamda kartografik materyalin nitelenmesi diğer kaynak türlerine göre özel bir bilgi birikimi gerektirir. Kartografik materyalin nitelenmesi ve erişiminde kolaylık sağlanması için birçok rehber ve proje geliştirilmiştir. Özellikle üst veri standartlarında kartografik materyalin nitelenmesine özgü özel çalışmalar yapılmıştır. MARC'ın "Guidelines for Distinguishing

Cartographic Electronic Resources from other Electronic Resources"[3], Rules for Archival Description (RAD)'ın "Cartographic Materials" rehberi[4], American Library Association (ALA)'ın "Cartographic materials: a manual of interpretation for AACR2"[5], Online Computer Library Center (OCLC)'ın Cooperative Online Resource Catalog (CORC) projesi[6] Dublin Core (DC) ve MARC faaliyetleri için önemli çalışmalardır. Kartografik materyal aynı zamanda Coğrafi Bilgi Sistemlerinin (CBS) oluşmasına kaynaklık eden önemli materyal türlerindendir. Çalışmanın ana konularından olan kartografik materyalin nitelenmesine ilişkin detaylı bilgi 4. Bölüm'de yer almaktadır.

II. 1. 6. Görsel ve İşitsel Materyal

Harrod's Librarians' Glossary and Reference Book'a göre kayıtlar, kasetler, slaytlar, film şeritleri ve videokasetler gibi kitap dışı materyale görsel ve işitsel materyal denir (Prytherch, 2005, s. 46). Bu materyaller bilgiyi yalnızca görsel, yalnızca işitsel veya hem görsel hem işitsel olarak aktarır. Bu yüzden büyük bir materyal çeşitliliğine sahiptir. İşitsel materyale kayıtlar, ses filmleri, kasetler, plaklar; görsel materyale slaytlar, resimler, fotoğraflar, afişler, haritalar, grafikler; hem görsel hem işitsel materyale filmler, videokasetler, gösteriler (demonstration) örnek gösterilebilir. Görsel ve işitsel materyalle ilgili Kongre Kütüphanesi'nin (Library of Congress) AudioMD ve VideoMD şemaları, Ses Mühendisliği Topluluğu'nun (The Sound Engineering Society) ses materyalleri için AES57-2011 ve AES60-2011 standartları, Uluslararası Ses ve Görsel-İşitsel Arşivler Derneği'nin (International Association of Sound and Audiovisual Archives) Dijital Ses Nesnelerinin Üretimi ve Korunmasına İlişkin Yönergeleri (Guidelines on the Production and Preservation of Digital Audio Objects) önemli standartlaşma

[3] Detaylı bilgi için bkz. https://www.loc.gov/marc/cfmap.html
[4] RAD'ın genel rehberi içinde beşinci bölümde yer alan "Cartographic Materials" başlığı için bkz. https://archivescanada.ca/wp-content/uploads/2022/08/RADComplete_July2008.pdf
[5] Detaylı bilgi için bkz. https://archive.org/details/cartographicmate00hugo/mode/2up
[6] Detaylı bilgi için bkz. https://doi.org/10.1300/J111v34n03_11

çalışmalarıdır. Görsel materyal türlerinden olan fotografik materyal ile ilgili detaylı bilgi 4. Bölüm'de verilecektir.

II. 2. Arşivcilik

Arşiv kavramının kökeni antik dillere dayanmaktadır. "*Yunanca'daki "arkheion" ve Latince'deki "archivum"dan gelen arşiv terimi; resmi daire, belediye sarayı anlamlarına gelmektedir*." (Alikılıç, 1998, s. 163). Günümüzde genel kullanım olarak "*tabi olunan mevzuat hükümlerine mesleki ilke ve standartlara uygun biçimde sahip olduğu arşiv değeri taşıyan belgeleri koruma ve hizmete sunma sorumluluğunu yerine getiren türü ve görev kapsamına göre çeşitli ölçek ve türlerde oluşturulmuş bilgi-belge merkezi*" olarak tanımlanmaktadır (Arşiv Terimleri, 2023, s. 17). Tanımda geçen koruma ve kullanıma sunma faaliyetleri arşivlerin geçmişten günümüze kadar temel görevleri arasında yer almaktadır. Dönem dönem bu görevlerde önemli gelişmelerin yaşandığı zamanlar vardır. Dünyada arşivler ve arşivcilik faaliyetleri ile ilgi birçok çalışma gerçekleşmiştir. Ancak arşivcilik için dönüm noktası olarak kabul edilen olay 1789 Fransız İhtilali'dir. Fransız İhtilali sonrası ulus devlet kavramının oluşmasıyla bölgesel veya yerel faaliyet gösteren arşivler için ulus arşivi kavramı ortaya çıkmış ve 12 Eylül 1790'da Fransız Ulusal Arşivi kurulmuştur. Bu gelişmenin sonucu olarak modern arşivcilik faaliyetleri ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. "*Türk arşivcilik tarihinde modern anlamda ilk arşivsel girişim 1845'te Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun merkez teşkilatına ait Divan-ı Hümâyun, Bâb-ı Âsafî ve Bâb-ı Defterî kayıt ve vesikalarını bir araya toplattırarak, Hazine-i Evrak'ı kurdurması ile başlamıştır"* (Binark, 1980, s. 29).

Uluslararası ölçekte modern arşivcilik faaliyetlerinin geliştirilmesi için yapılan önemli çalışmaların bir kısmı da arşiv materyalinin düzenlenmesi üzerine yoğunlaşmaktadır.

> *"Bilginin düzenlenmesi için kullanılan sınıflandırmalar, klasik öncesi uygarlıklara kadar uzanır ve nihai amacı belgesel medyanın düzenlenmesi ve fiziksel olarak sıralanması veya içeriğinin entelektüel gruplanması veya belirli ölçütlere (yazarlar ve yapımcılar, başlıklar, konular, vb.) göre meta-bilgi temsili, belge ve/veya bilgilerin aranması ve bulunmasına izin vermektir"* (Ribeiro, 2014, s. 319).

Tasnif ve/veya sınıflama eski zamanlardan günümüze arşivlerin temel görevleri arasında yer almış ve arşivcilik ile ilgili her kılavuzda her rehberde bulunan önemli bir başlıktır. Arşivcilik faaliyetlerinin yürütülmesindeki kilit taşlardan biri olan tasnif en genel anlamıyla arşive düzensiz olarak gelmiş belge yığınını düzenlemek olarak ifade edilebilir. Tasnifin bir sistem olarak birçok bileşeni ve aşaması bulunmaktadır. Kaba tasnif, ayıklama, sıralama, dosyalama, özetleme, depolama gibi süreçler tasnifin temel aşamalarını oluşturur. Bu süreçler gerçekleştirilirken kullanılacak birçok yöntem bulunmaktadır. Örneğin arşiv materyalini sıralarken alfabetik, coğrafik, kronolojik, nümerik gibi düzenleme yöntemleri; özetleme yaparken analitik tasnif, dosya usulü tasnif gibi yöntemler kullanılır. Bu yöntemler dışında arşivin yapısına, hizmet politikasına uygun biçimde nasıl yapılabileceğine ilişkin tasnif prensipleri bulunmaktadır. "*Arşivcilikte tasnif işlemlerinin anlatıldığı sınırlı sayıdaki kaynakta provenans, pertinans, iç düzenlemeye riayet, ilk teşkiline göre yeniden kurma, idari kuruluşa uyma, idari yetki, kronolojik tasnif, konuya göre tasnif gibi çeşitli tasnif prensipleri ortaya konmaktadır*" (Rukancı ve Koç, 2010, s. 11).

Arşivcilikte standart ve uygulamalarda meydana gelen değişimler genellikle o dönemin toplumsal ve teknolojik ihtiyaçlarına göre yaşanmaktadır. Özellikle nitelemeye ilişkin değişimlerin bilgi kayıt ortamları ve bilgi taşıyıcılarındaki gelişmeler neticesinde olduğu görülmektedir. Bilgi kayıt ortamları yazının ortaya çıktığı dönemlerden günümüze çeşitli biçimlerde değişerek ulaşmaktadır. Kil tabletlerden, parşömene; kâğıttan, mikro formlara ve

elektroniğe bir dönüşüm yaşanmaktadır. Kayıt ortamlarının çeşitliliği materyal türlerinin çeşitlenmesini de sağlamaktadır. Bilgi merkezleri arasında materyal türü bağlamında en geniş yelpazeye arşivlerin sahip olduğu söylenebilir. Materyal türünün çeşitliliği ve gelişimi bu materyale ilişkin arşivsel nitelemeye yönelik değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur.

> *Literatürde arşivsel tanımlama olarak da kullanılan arşivsel niteleme, arşiv materyalinin kurumsal açıdan yönetimini ve araştırmacıların bunlara erişimini kolaylaştırmak için arşiv belgesinin/materyalinin veya belge grubunun üretiminde kullanılan içerik ve fiziksel özelliklerini, belge sahibi, başlık, tarih(ler), kapsam, üretilme oluşturulma amacı, konusu gibi unsurları hakkında gereken birincil ve ikincil kaynakları da kullanarak ayrıntıları yönetsel ve entelektüel bir bakış açısıyla analiz etme, düzenleme, ilişkilerini kurma ve araştırma araçları için altyapı oluşturma işlemlerinin bütünü olarak tanımlanabilir* (Rukancı, Anameriç ve Başar, 2021, s. 71).

Bilgi kaynaklarının bibliyografik nitelenmesinin amacı, bilgi kaynaklarını, belli kurallarla erişim uçlarını belirlemek ve bu kaynakları kullanıcılara sunmaktır (Bayter, 2022, s. 56). Arşivsel nitelemenin bilinen en eski kalıntısı, Asur'daki Nuzi'nin (Yorgan Tepe) özel arşivinde bulunan ve M.Ö. 1500 yılına tarihlenen kil tabletler üzerindeki belgelerden oluşan bir repertuardır (Papritz akt. Duranti, 1992, s. 48). XX. yüzyılın ortasından itibaren bilgi merkezlerinde özellikle erişimin ve düzenlemenin temel faaliyetlerinden kataloglama ve sınıflayamaya ilişkin standartlaşma ve bilgisayar tabanlı çalışmalar gitgide hız kazanmıştır. Bilgi merkezlerinde kataloglama çalışmalarına dair uluslararası düzeyde gerçekleştirilen ilk çalışma 1961 yılında International Federation of Library Associations and Instutitons (IFLA) tarafından Paris'te düzenlenen «Kataloglama İlkeleri Milletlerarası Konferansı» kataloglamada milletlerarası bir birlik sağlama konusunda atılan başarılı ilk adım olmuştur (Sefercioğlu, 1977, s. 124).

> *Tarihsel süreç açısından bakıldığında 1980'lerde Machine Readable Cataloging (MARC) ile başlayan ulusal niteleme standardı çalışmaları MARC ACM (1982/3) ve Archives, Personal Papers and Manuscripts (APPM) (1983) ile arşiv materyaline uyarlanmıştır. 1986'da Birleşik Krallıkta Manual for Archival Description (MAD), 1990'da Kanada'da Rules for Archival Description (RAD) ile ulusal bağlamda ilerleyen çalışmalar 1994'te General International Standard Archival Description (ISAD(G)) ile uluslararası boyuta ulaşmıştır* (Rukancı, Anameriç ve Başar, 2021, s. 132).

Arşivlerde önemli bir yeri olan fotoğrafların ortaya çıkışı XIX. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Diğer basılı belgeler ile kıyaslandığında oldukça yeni bir belge türüdür. Fotoğrafların ortaya çıkışı ve arşivlerde yerini almasıyla birlikte bu materyal türünün nitelenmesine yönelik ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır.

> *Camilla P. Luecke'nin "her fotoğraf tek tek ele alınmalı" dediği 1950'lerden Kenneth Duckett'ın "provenansa göre düzenleme yalnızca gereksiz işler yaratır" diye yazdığı 1970'lere kadar, arşivciler genellikle normal arşivleme yöntemlerinin fotoğraflara uygulanamayacağı fikrini kabul etmişlerdir. Ancak, Anglo-American Kataloglama Kurallarını (2. baskı) kullanan yarı zamanlı bir kataloglayıcının 1100 görseli kataloglamak için dokuz aya ihtiyaç duyması, bireysel kataloglamanın modern büyüklükteki koleksiyonlar için uygun olmadığını göstermektedir* (Norris, 1985, s. 130).

Bu gelişmeler neticesinde 1982'de Visual Resources Association tarafından VRA Core standardı (Eustis, 2013, s. 441), 1990'ların başında International Press Telecommunications Council (IPTC) tarafından The Information Interchange Model (IIM) standartlaşma çalışmalarıyla IPTC Photo Metadata Standard, 1995 yılında The Japan Electronic Industries Development Association (JEIDA) tarafından Exif standardı (Tesic, 2005, s. 86) gibi birçok

standart ortaya çıktı. Bahsedilen standartların tamamının yıllar içinde çeşitli güncellemelerle yeni sürümleri yayımlandı. Standartların ortaya çıkışından itibaren yapılan güncellemelerin sebepleri incelendiğinde gelişen teknolojiler, materyali nitelemede yeni ihtiyaçların ortaya çıkışı ve standartlar arası iş birliğini sağlamak olduğu görülmektedir.

Arşivler içerdikleri çok çeşitli materyal türleri nedeniyle birçok türden tematik fonların ve serilerin oluşturulması ve kullanıcıların yararlanması için sunulmasına elverişlidir. Arşivlerin pratik kökeni antik çağlara dayansa da arşivcilik teorisi, düzenlemelerin ortaya çıkması nedeniyle on altı ve on dokuzuncu yüzyıllar arasında olmuştur. Fransız Devrimi ve aydınlanma fikirlerinin ardından arşivlerin halka açılmasıyla birlikte belgeler, belgesel set düzenlemesi yerine tematik kategorilere göre düzenlendi (Guimarães ve Tognoli, 2015, s. 565). Sistematik olarak belgeleri üreten ve saklayan sorumlu kurumdan belgelerin bozulmamış olarak sağlanması durumunda hem provenansı hem de orijinal düzeni izlemek kolaydır (Dearstyne, 2001, s. 126). Provenans ilkesinden önce konulara ve/veya temalara göre düzenlenmiş belgelerin ilişkisinin kurulması geleneksel arşivcilikte oldukça zorlanılan bir durumdur. Geleneksel düzenleme faaliyetlerinin dijital ortama taşınmasıyla birlikte belgeler arası ilişkilerin kurulması üst veriler ile yapılabilir hale gelmiştir. Arşivcilik faaliyetleri ile ilgili hazırlanan kılavuzlardan olan Describing Archives: A Content Standard (DACS, 2019, s. 70)'ta *6.3 Related Archival Materials* başlığında tanımlanan belge ve/veya belge grubu ile ilişkili materyalin nerede bulunduğunun belirtilmesine yönelik öneriler sunulmaktadır.

Arşivcilikte nitelemede yaşanan süreçler genel hatlarıyla ifade edilmiştir. Çağımızın gereksinimleri doğrultusunda kullanıcılara etkili bir hizmet sunabilmek için erişim üst düzeyde sağlanmalıdır. Erişimi sağlayabilmek, materyalin erişim unsurlarının olabildiğince ortaya çıkarılmasıyla mümkün olacaktır. Kartografik ve fotografik materyal, özel gereksinimleri ve bilgi erişim ögeleri bulunduran materyal türlerindendir. Kartografik ve fotografik materyal her ne kadar iki farklı tür gibi görünse de kullanım amaçları nedeniyle bazı durumlarda birbirine

katkı sunmaktadır. Örneğin haritacılık faaliyetleri için hava fotoğraflarından faydalanılmaktadır. Materyal, format olarak fotoğraf olsa da kullanım amacıyla haritacılığa hizmet etmektedir. Bölümün devamında kartografik ve fotografik materyalin arşivsel değeri[7] ve arşivlerde düzenlenmesine ilişkin yapılan çalışmalar irdelenecektir.

II. 2. 1. Kartografik Materyalin Arşivlenmesi

Arşiv belgesi olarak haritalar birçok arşivsel değer sahiptir. Arşiv belgesinin taşıdığı en temel değerlerden olan tarihi ve kanıtsal değer bunlardan biridir. Haritalar geçmişteki yerleşim yerlerini, sınırlarını, keşifleri, sınırlardaki değişimleri belirleme açısından tarihi bir değere sahiptir. İkinci değer olarak haritalar dağlar, denizler, göller, nehirler gibi coğrafi oluşumların özelliklerinin belirlenmesi, anlaşılması ve korunması için temel kaynaklardandır. Üçüncü değer olarak haritalar mülkiyet sınırlarının belirlenmesinde yasal dayanak olarak kullanılırlar. Dördüncü değer olarak haritalar, şehir ve bölge planlamaları, restorasyon gibi çalışmalarda bölgenin tarihi sınırlarına uygun olarak yeniden yapılmasını amacıyla kullanılmaktadır. Tüm bu değerler göz önünde bulundurulduğunda haritaların tarihi, kültürel, coğrafi, hukuki birçok değere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Haritalar, arşivsel önemi ve değeri nedeniyle yıllardan beri arşivcilik çalışmalarında da özel bir yer edinmektedir. Haritaların arşivlerde düzenlenmesine ilişkin birçok uluslararası kuruluş çeşitli toplantılarla haritaların arşivlerde düzenlenmesi konusu üzerine çalışmalarda bulunmaktadır. Haritalar üzerine çalışmalar yürüten uluslararası kuruluşlar şunlardır:

1. **Uluslararası Kartografya Derneği (International Cartographic Association):** Dernek, 9 Haziran 1959'da İsviçre'nin Bern kentinde kuruldu. Faaliyetlerin uluslararası niteliği, komisyonların ve çalışma gruplarının onlarca yıldır, birçok farklı

[7] Ayrıntılı bilgi için bkz. Değer, M. K. (2021). Kartografik ve fotografik materyallerin arşivsel değeri. *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 27-42. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1912246

kişinin önderliğinde ve birçok farklı yerde yaptığı çalışmalara da yansımıştır. Bu kuruluşlar, dernek faaliyetlerinin işareti olan tüm bilimsel, teknik ve sosyal araştırmaları ele almıştır. Tarihi boyunca araştırmacıları, devlete ait haritacılık kurumlarını, ticari kartografik yayıncıları, yazılım geliştiricileri, eğitimcileri, yer ve çevre bilimcileri ve harita tutkunu olanları bir araya getirmiştir (International Cartographic Association, t.y.).

2. **Uluslararası Coğrafi Bilgi Sistemleri Grubu (Geographical Information Systems International Group-GISIG):** Dernek, 12 Ekim 1992'de kuruldu. Coğrafi Bilgi Sistemleri konusunda Avrupa'da ilk kurulan dernektir. GISIG üyeleri, coğrafi bilgiler ve bölgesel sorunlarla ilgilenen işletmeler, üniversiteler, araştırma merkezleri, yerel kuruluşlar ve diğer kuruluşlardan oluşmaktadır (Geographical Information Systems International Group, t.y.).
3. **Açık Jeo-Uzamsal Konsorsiyumu (Open Geospatial Consortium-OGC):** Konsorsiyum, 1994 yılında kurulmuştur. 30 yıldır hükümet, sanayi, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve akademinin günün kritik sorunları etrafında kolektif sorun çözümüne katılmak üzere bir araya geldiği tarafsız bir forum olarak faaliyet göstermektedir (Open Geospatial Consortium, t.y.). Coğrafi veri yönetimi üzerine birçok standart ortaya koymuştur[8]. Coğrafi veri destekli birçok teknolojinin altyapısını oluşturmada önemli faaliyetler yürütmektedir.
4. **Uluslararası Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Derneği (International Society for Photogrammetry and Remote Sensing-ISPRS):** 1910 yılında, Avusturya'dan ilk Başkanı Eduard Dolezal'in önderliğinde Uluslararası Fotogrametri Derneği (International Society for Photogrammetry-ISP) kuruldu. Orijinal adı altında 70 yıl faaliyet gösteren Dernek, 1980 yılında adını Uluslararası Fotogrametri ve Uzaktan

[8] Detaylı bilgi için bkz. https://www.ogc.org/standards/

Algılama Derneği (ISPRS) olarak değiştirdi. Dernek, I. ve II. Dünya Savaşları sırasındaki kesintiler dışında, kuruluşundan bu yana faaliyetlerini aralıksız olarak sürdürmektedir. Faaliyetler, kongre, bilimsel ve teknik makalelerin sunumu, teknik gezileri, bilimsel ve ticari sergileri, dernek işlerini yürütmeye yönelik toplantıları ve sosyal programı içermektedir. Derneğin 2008-2012 yılları arasında başkanlığını Türk akademisyen Prof. Dr. Orhan Altan yapmıştır (International Society for Photogrammetry and Remote Sensing, t.y.).

5. **Avrupa Coğrafyacılar Birliği (European Association of Geographers-EUROGEO):** EUROGEO ilk olarak 1979 yılında Avrupa Coğrafya Öğretmenleri Birliği Daimî Konferansı (European Standing Conference of Geography Teachers Association) adı altında kuruldu. Başlangıçta bir dernekler birliğiydi. 1994 yılında diğer Avrupa ülkelerinin de üye olmasıyla dernek, bülteninin adını EUROGEO: Avrupa Coğrafya Öğretmenleri Dernekleri Ağı (European Network of Geography Teachers´ Associations) olarak almıştır. Bu örgütün temel amaçları, eğitimde Avrupa boyutunun geliştirilmesine bir katkı olarak Avrupa ülkeleri hakkında coğrafi eğitim ve öğretimde Avrupa boyutunu tavsiye etmek ve teşvik etmekti. Düzenledikleri yıllık toplantılar ve konferanslara 2015 yılında Ankara'da Türk Coğrafyacılar Derneği ve Gazi Üniversitesi ev sahipliği yapmıştır (European Association of Geographers, t.y.).
6. **Kuzey Amerika Kartografik Bilgi Derneği (North American Cartographic Information Society-NACIS):** Dernek, ABD merkezli olarak 1980 yılında kurulmuştur. Amaçları kartografik bilgilerin üreticileri, dağıtıcıları, küratörleri ve kullanıcıları arasındaki iletişimi, koordinasyonu ve işbirliğini geliştirmek, kartografik bilgilerle ilgili diğer meslek kuruluşları ve kurumlarla faaliyetleri desteklemek ve koordine etmek, eğitim yoluyla kartografik materyallerin kullanımını geliştirmek ve grafikselliği teşvik etmek, her türlü kartografik malzemenin edinilmesini, korunmasını

ve otomatik olarak geri getirilmesini teşvik etmek ve koordine etmek ve kartografik bilgilerle ilgili hükümet politikasını etkilemektir (North American Cartographic Information Society, t.y.).

7. **Uluslararası Jeodezi ve Jeofizik Birliği (International Union of Geodesy And Geophysics-IUGG):** Uluslararası Jeodezi ve Jeofizik Birliği, 1919 yılında kurulmuş, bilimsel bir sivil toplum kuruluşudur. IUGG, şu anda Uluslararası Bilim Konseyi (International Science Council-ISC) bünyesinde gruplandırılmış 40 bilimsel Birlik veDernek'ten biridir. IUGG, Dünya'ya (fiziksel, kimyasal ve matematiksel) ve uzaydaki çevresine ilişkin bilimsel çalışmaların uluslararası tanıtımına ve koordinasyonuna kendini adamıştır. Birliğin merkezi Postdam (Almanya)'da bulunmaktadır. (International Union of Geodesy And Geophysics, t.y.).
8. **Uluslararası Haritacılar Federasyonu (Fédération Internationale des Géomètres-FIG):** FIG, 1878 yılında Paris'te kuruldu. Ulusal derneklerden oluşan bir federasyondur ve topometri ile ilgili tüm disiplinleri temsil eden tek uluslararası organdır. Amacı, bu topometri disiplinlerinin ve bunları uygulayan herkesin hizmet verdikleri pazarların ve toplulukların ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamak olan, Birleşmiş Milletler tarafından tanınan bir sivil toplum kuruluşudur. Mesleğin uygulanmasını teşvik ederek ve meslekî düzeyin gelişimini teşvik ederek amacına ulaşır. Teknik çalışmaların yürütülmesi için 10 komisyon bulunmaktadır. Komisyonlardan biri de Mekânsal Bilgi Yönetimi (Gestion de l'information spatiale)'dir (Fédération Internationale des Géomètres, t.y.).

Bahsedilen kuruluşlar tarafından ve çeşitli iş birlikleriyle haritalar ve haritacılık ile ilgili geçmişten günümüze uluslararası birçok bilimsel toplantı yapılmaktadır. Kartografik materyal ile ilgili gerçekleştirilen önemli toplantılar şunlardır:

1. **Uluslararası Kartografi Tarihi Konferansları (International Conference on the History of Cartography-ICHC):** Bu konferansların ilk ikisi 1964-1967 yıllarında Londra'da gerçekleşmiştir. 1967 yılından itibaren her iki yılda bir dünyanın çeşitli yerlerinde yapılmaktadır. Pandemi nedeniyle 2019 Amsterdam sonrası en son 2022 yılında Bükreş'te gerçekleşmiştir. 2024 yılında Lyon'da yapılacaktır. ICHC'lerde genellikle tarihi haritalar, haritaların özellikleri, haritacılık, haritaların sosyal, kültürel, sanatsal ve estetik değerleri gibi konular ele alınmaktadır (Explokart, 2023). 2024 yılında Lyon'da gerçekleşecek olan toplantının temalarından birisi de "dijital geçişte yeni bakış açıları" olup büyük veri ve dijital haritaların korunması konuları ele alınacaktır.
2. **Uluslararası Kartografi Konferansı (International Cartography Conference-ICC):** Konferansların ilki, International Cartographic Association tarafından 1962 yılında Frankfurt'ta yapılmıştır. Düzenli olarak çeşitli ülkelerde iki yılda bir yapılan konferanslarda yalnızca 1984-1987 yıllarında değişiklik yaşanmıştır. Konferanslarda, haritacılık, coğrafi bilgi sistemleri, dijital haritalar, coğrafi veriler ve standartlar gibi konular ele alınmaktadır. 1995 yılında Barselona'da gerçekleştirilen konferansla birlikte bilgi merkezlerinde üst verilerle niteleme ve standardizasyon gibi çalışmaların yer aldığı görülmektedir[9]. 13-18 Ağustos 2023 tarihleri arasında 31.si Cape Town'da yapılacak olan konferansta "Jeo-uzamsal verileri, haritaları ve çizelgeleri bulunabilir, erişilebilir, birlikte çalışabilir ve yeniden kullanılabilir hale getirmek için OGC (Open Geospatial Consortium) Standartları" başlıklı konferans öncesi çalıştay gerçekleştirilecektir.
3. **Uluslararası Kartografi ve CBS Konferansı (International Conferences on Cartography and GIS (ICCGIS):** Konferanslar International Cartographic

[9] Andrej Vckovski tarafından hazırlanan "Metadata Information Systems for a Digital and Analog Spatial Data" başlıklı çalışma örnek gösterilebilir.

Association tarafından 2006 yılından itibaren iki yılda bir düzenlenmektedir. Konferansların temel odağı haritacılık ve coğrafi bilgi sistemleridir. 2022 yılında Nesebar'da gerçekleştirilen son toplantıda büyük veri ortamında kartografik kavramlar, veri madenciliği, coğrafi bilgi sistemleri tasarımı gibi konular ele alınmaktadır. Konferansta kartografik materyalin bilgi merkezlerinde yönetimi ile ilgili bildirilerin yer aldığı görülmektedir[10].

4. **Dünya Kütüphanesi ve Bilgi Kongresi (World Library and Information Congress):** Kongreler, IFLA tarafından I. Dünya Savaşı ve COVID19 pandemisi dönemleri dışında 1928 yılından itibaren düzenli olarak yapılmaktadır. Konferanslar çeşitli temalarla kütüphaneciliğin sorunlarına odaklanmaktadır. 2001 yılında Boston'da gerçekleşen 67. WLIC Kongresi'nde gerçekleştirilen Coğrafya ve Harita Kütüphaneleri oturumlarında kartografik materyalin dijitalleştirilmesi ve üst verilerle nitelenmesi üzerine sunumlar gerçekleştirildiği görülmektedir[11].

Kartografik materyal ile ilgili bahsedilen uluslararası çalışmaların dışında Türkiye'de de önemli çalışmalar bulunmaktadır. Kartografik materyalin arşivsel bağlamda düzenlenmesini konu edinen Mükerrem Kunkut'un 1968 yılında yayımlanan Harita ve Atlasların Tasnif ve Kataloglama Kaideleri isimli bir kitabı vardır. Bu kitapta coğrafi yer adları/kodları listesi ile harita ve atlaslarla ilgili katalog fişlerinin nasıl hazırlanacağı ele alınmaktadır.

Kartografik materyal Türkiye'de daha çok kamu kurumlarının, belediyelerin ve bazı bilgi merkezlerinin koleksiyonlarında yer almaktadır. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Harita Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü gibi kamu kurumları; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi örnek olarak

[10] Igor Drecki ve Antoni Moore'un "Managing cartographic collections spatially" başlıklı bildirisi örnek gösterilebilir.
[11] Jan Smits'in "Geopatial data access: can we manage to shift?" başlıklı bildirisi örnek gösterilebilir.

gösterilebilir. Ayrıca haritacılık faaliyetlerinin düzenlenmesine ilişkin Harita Genel Müdürlüğü ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun ve Bakanlıklararası Harita İşlerini Koordinasyon ve Planlama Kurulu Yönetmeliği bulunmaktadır. Türkiye Ulusal Jeodezi ve Jeofizik Birliği (TUJJB) ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine (TMMOB) bağlı Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası bulunmaktadır.

II. 2. 2. Fotografik Materyalin Arşivlenmesi

Fotoğrafların arşiv koleksiyonlarına dâhil oluşu arşivlerin tarihi kadar eski değildir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bilgi merkezlerinin koleksiyonlarını ve faaliyetlerini doğrudan etkilediği dönemler bulunmaktadır. Tam tarih ile ilgili çeşitli ihtilaflar olsa da ünlü fotoğraf tarihçisi Helmut Gernsheim (1977, s. 3) ilk fotoğrafın Joseph Nicephore Niepce tarafından 1826'da kaydedildiğini belirtmektedir. İlerleyen yıllarda fotoğraflar yaygın bir etkiyle bilgi merkezlerinin koleksiyonlarında yerini almaya başlamaktadır. Türkiye'de derlemeye yönelik hazırlanan önemli çalışmalardan biri 1 Haziran 1934 tarih ve 2527 sayılı *Basma Yazma ve Resimleri Derleme Kanunu*'dur. Ancak kanunun ilk halinde "*optik ve manyetik çoğaltma metodu ile elde edilen her türlü eser, ses ve görüntü kayıtlarının derlenmesine ait hükümler bulunmamaktadır*" (Binark, 1981, s. 207). İlerleyen yıllarda 22 Şubat 2012 tarih ve 6279 sayılı *Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu* ile fotoğraflar da kapsama alınmıştır.

Fotoğraflar, geniş arşiv materyali türleri arasında arşivsel değer bağlamında değerlendirildiğinde önemli bir değer taşımaktadır. Fotoğrafların taşıdığı arşivsel değerlerden ilki tarihi değeridir. Fotoğraflar geçmiş olayları, yerleri, insanları, anı kaydederek gelecek nesillere aktaran en önemli belgelerdendir. İkinci olarak sosyal ve toplumsal değere sahiptir. Bireylerin ve toplumların eski nesillerinin bıraktığı kıymetli bir mirastır. Nesillerin geçmişini tanımasında, aidiyet ve bağ kurmasında önemli araçlardandır. Üçüncü olarak fotoğraflar bilimsel bir değer taşır. Tarih, sosyoloji, antropoloji, mimarlık, sanat tarihi gibi birçok disiplinin

çalışmalarında ve araştırmalarında temel kaynaklar arasında yer alır. Fotoğrafların taşıdığı dördüncü değer olarak sanatsal değeri belirtilebilir. Fotoğraflar, ortaya koyduğu çıktılarla estetik ve sanatsal bir ürün haline gelir.

Fotoğrafçılıkta astrofotoğrafçılık[12], doğa fotoğrafçılığı, belgesel fotoğrafçılığı, moda fotoğrafçılığı, savaş fotoğrafçılığı, sokak fotoğrafçılığı gibi birçok tür oluşmaktadır. Fotoğrafçılığın kendi içinde dallara ayrılıyor olması farklı niteliklerinin oluşmasına katkı sunmaktadır. Bu durum fotoğrafların çok geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda "*Fotoğrafların arşivcilik bilimi ve sürecinde doğaları ve/veya kimyasal yapılarının sonucu olarak ortaya çıkan özelliklerinden kaynaklanan kendilerine has bir yeri vardır. Bu nedenle fotoğrafların arşivcilik kurallarına göre korunması çok önemli bir husustur*" (Şentürk, 2013, s. 619).

Fotoğrafların yaygınlaşması ile bu konu üzerine çalışmalar gerçekleştirmek üzere birçok kuruluş ortaya çıkmaktadır. Fotoğraflar ile ilgili çalışmalar yürüten bazı önemli kuruluşlar şunlardır:

1. **Uluslararası Fotoğraf Arşivleri Konsorsiyumu (The International Consortium of Photo Archives-PHAROS):** PHAROS, fotoğraf arşivi görüntülerine ve bunlarla ilişkili bilimsel belgelere kapsamlı bütünleşik erişim sağlayan bir dijital araştırma platformu oluşturmak amacıyla 2013 yılında on dört Avrupa ve Kuzey Amerika sanat tarihi fotoğraf arşivinden oluşan uluslararası bir konsorsiyumdur (PHAROS, t.y.).
2. **Uluslararası Fotografik Miras Konsorsiyumu (International Consortium for Photographic Heritage-PHOTOCONSORTIUM):** PHOTOCONSORTIUM, Europeana'nın 2014 yılından itibaren fotoğraf alanında uzmanlaşmış miras

[12] Astrofotografi, ister bas-çek kamerasıyla, ister Hubble Uzay Teleskobu ya da başka türde bir kamerayla olsun, uzaydaki bir nesnenin fotoğrafını çekmektir. Detaylı bilgi için bkz. https://science.howstuffworks.com/astrophotography.htm

koleksiyonları toplayıcısıdır. Konsorsiyum kamu kurumlarının, özel kurumların, koleksiyoncuların, küçük arşivlerin bilinmeyen fotoğraflarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır ("Europeane Pro", t.y.).

3. **Uluslararası Arşiv Konseyi (International Council on Archives-ICA):** 9 Haziran 1948'de kurulan konseyin kuruluş günü Uluslararası Arşiv Günü olarak kutlanmaktadır. IFLA, International Council of Museums (ICOM), International Council of Monuments and Sites (ICOMOS) ile ömür boyu sürecek iş birliği anlaşması bulunmaktadır. Konsey, arşiv materyalinin nitelenmesi ile ilgili en önemli çalışmalarından ISAD(G) standardını 1994 yılında yayımladı (International Council on Archives, t.y.). Konsey'in Fotografik ve Görsel-İşitsel Arşivler Çalışma Grubu (Photographic and Audiovisual Archives Working Group – PAAG) bulunmaktadır. Bu çalışma grubu fotoğrafların arşivsel yönetimi konusunda önemli çalışmalar yapmaktadır.
4. **Amerikan Arşivciler Derneği (Society of American Archivists-SAA):** Dernek, 1936 yılında kuruldu. Kuzey Amerika'nın en eski ve en büyük ulusal profesyonel derneğidir (Society of American Archivists, 2021). Ulusal bir dernek olmasına karşın yapmış olduğu çalışmalarla arşivcilik alanında uluslararası bir etkiye sahiptir. Fotoğrafların arşivlerde düzenlenmesine ilişkin 2006 yılında "Photographs: Archival Care and Management" isimli önemli bir kitap yayımladı.
5. **Getty Images:** 1995 yılında Getty Investments LLC adıyla ABD'de kurulan şirket, stok fotoğraf, stok video ve müzik lisanslama ajansıdır. Fotoğrafçılık alanında faaliyetlerde bulunan diğer kuruluşları bünyesine katarak Getty Images adını aldı (Roberts, 2019). Şirketin iş ortakları arasında Sony Pictures, BBC Studios, Bloomberg, Agence France-Press gibi yayın kuruluşları, UEFA, NBA, Amerika Ulusal Beysbol Ligi, NASCAR gibi spor kuruluşları yer almaktadır. Getty Images dünyanın en büyük

özel arşivini barındıran kuruluşlardan biridir. 500 milyona yaklaşan belge varlığıyla önemli bir arşive sahiptir.

Fotoğraflar ile ilgili olarak bahsedilen kuruluşlar dışında uluslararası önemli başka çalışmalar da yapılmaktadır. Fotoğrafların bilgi merkezleri ve/veya arşivler özelinde düzenlenmesine ilişkin gerçekleştirilen önemli toplantılar şunlardır:

1. **Fotoğraf Arşivleri Konferansı (Photo Archives Conference):** Kunsthistorisches Institut in Florenz–Max-Planck-Institut'ün alt kuruluşu olan Photothek tarafından çeşitli iş birlikleriyle düzenlenen uluslararası konferans serisidir. Konferanslarda fotoğraf arşivlerine ve fotoğraf kayıtları ile akademik disiplinler arasındaki karşılıklılık ve etkileşime odaklanılmaktadır. İlk iki konferans, Fotoğraf Arşivleri ve Sanat Tarihinin Fotografik Hafızası I-II, sırasıyla 16-17 Haziran 2009 yılında Londra'daki Courtauld Sanat Enstitüsü'nde ve 29-31 Ekim 2009 yılında Florenz'deki Kunsthistorisches Institut'ta düzenlendi. 5-7 Mayıs 2022 tarihinde Basel'de gerçekleştirilen sekizinci konferans sonrası 2023 yılında Chicago Üniversitesi ev sahipliğinde dokuzuncusu yapılması planlanmaktadır (Kunsthistorisches Institut in Florenz–Max-Planck-Institut, t.y.).
2. **Görüntü ve Araştırma Konferansı (Image and Research Conference):** Konferans 1990 yılından itibaren Girona'da iki yılda bir Katalonya Arşivciler Derneği (Associació d'Arxivers de Catalunya), Görüntü Araştırma ve Yayma Merkezi (Centre de Recerca i Difusió de la Imatge-CRDI) ortaklığında uluslararası iş birlikleriyle düzenlenmektedir. Konferansın amacı fotografik ve görsel-işitsel mirasın yönetimiyle ilgili farklı yönleri tartışmak, yansıtmak ve öğretmektir (Ajuntament de Girona, 2023). Konferanslarda ele alınan sunumlar içinde genellikle fotoğraf arşivleri ve fotoğrafların arşivlerde düzenlenmesine ilişkin çalışmalar yer almaktadır.

3. **Amerikan Arşivciler Derneği Yıllık Toplantıları (SAA Annual Meetings):** 1936 yılında kurulan derneğin ülkenin çeşitli yerlerinde her yıl yaz aylarında düzenli olarak gerçekleştirdiği toplantılardır. Toplantılarda arşivcilikle ilgili eğitim oturumları, çalıştaylar, sergiler ve yerel arşiv turları düzenlenmektedir. Toplantıların 2017 yılı oturumlarında görsel koleksiyonlar için arşiv danışmanlığı yapan Silver Image Management kurucusu Marcy Flynn tarafından fotoğraflarla ilgili önemli eğitim sunumu da gerçekleşmiştir (Society of American Archivists, 2023).
4. **Fotoğraf Ağı Sempozyumu (Photography Network Symposium):** College Art Association'a bağlı bir dernek olan Photography Network öncülüğünde gerçekleştirilen sempozyum serisidir. 2021 yılında ilk sempozyum Folkwang University of the Arts ev sahipliğinde sanal olarak gerçekleşti. Sempozyumda fotoğrafların eğitim ve bilim kaynağı yönüne vurgu yapılarak arşivlenmesinin önemi ortaya koyuldu. İkinci sempozyum 2022 yılında Howard Üniversitesi ev sahipliğinde "Kesişen Fotoğraflar" temasıyla hibrit olarak gerçekleşti. Sempozyumda fotoğraf arşivleri bağlamında bir oturum düzenlendi. Üçüncü sempozyum 12-14 Ekim 2023 tarihinde Western Cape Üniversitesi ev sahipliğinde sömürgecilik, ırkçılık karşıtı arşiv koleksiyonları çerçevesinde çalışmaların da ele alınacağı bir tema ile sanal olarak gerçekleştirilecek (Photography Network, t.y.).

Bahsedilen bilimsel çalışmaların yanında Türkiye'de bilgi merkezlerinde fotoğrafların düzenlenmesine yönelik Sultan II. Abdülhamid Han'ın Yıldız Fotoğraf Koleksiyonu dijitalleştirme çalışması İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından gerçekleştirildi (İstanbul Üniversitesi, 2020). Milli Kütüphane, Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi, Salt Araştırma gibi bilgi merkezlerinin yanında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Anadolu Ajansı gibi basın kuruluşlarının önemli fotoğraf arşivleri bulunmaktadır.

III. BÖLÜM

ARŞİVLERDE ÜST VERİ (METADATA)

Üst veri genel anlamıyla veri hakkında veri demektir. Bir bilgi kaynağı ya da verinin alt ögelerini nitelemede kullanılır. Üst veriler kullanım biçimlerine göre dörde ayrılır:

- *Niteleyici (Descriptive) üst veri*: Keşif ve niteleme gibi amaçlar için bir kaynağı tanımlar. Başlık, özet, yazar ve anahtar sözcükler gibi ögeler içerebilir.
- *İdari (Administrative) üst veri*: Ne zaman ve nasıl oluşturulduğu, dosya türü ve diğer teknik bilgiler ve bunlara kimlerin erişebileceği gibi bir kaynağı yönetmeye yardımcı olacak bilgiler sağlar.
- *Yapısal (Structural) üst veri*: Bileşik nesnelerin nasıl bir araya getirildiğini, örneğin sayfaların bölümleri oluşturmak için nasıl sıralandığını gösterir.
- *Biçimlendirme dili (Markup language)*: İçerik içindeki diğer yapısal veya anlamsal özellikler için üst verileri ve işaretleri entegre eder (Riley, 2017, s.6).

Arşivlerle ilgili olarak standartlaşma çalışmaları geçmiş zamanlardan beri devam etmektedir. Özellikle teknolojik gelişmeler sonucunda elektronik belge yönetimi ve üst veri alanında birçok standart çalışması bulunmaktadır. Avustralya Belge Yönetimi Standardı (AS 4390), Avrupa Birliği Belge Yönetim Standardı MOREQ (The Model Requirements for the Management of Electronic Records), DoD 5015.2, ISO, ANSI/ARMA gibi birçok belge yönetimi çalışması gerçekleştirilmektedir. Bunların yanında arşiv materyalinin elektronik ortamda nitelenmesi ve paylaşımı konusunda önemli bir yere sahip olan üst veri oluşturulmasına yönelik birçok standart ve çalışma yapılmaktadır. Yapılan çalışmalar her ne kadar arşiv belgeleri için genel olarak bir tekdüzelik oluştursa da arşiv belgeleri kendilerine göre karakteristik özelliklere sahip olabilirler. Bu yüzden her materyal türü için kapsayıcı nitelikte standartlaşma çalışmaları gerçekleşse de belirli materyal türleri için de özel standartlar

bulunmaktadır. Bu bölümde de arşivlerde kullanılan başlıca üst veri standartlarına değinilecektir.

III. 1. Arşivlerde Genel Niteleme Standartları

Arşivlerde niteleme standartları belirli materyal türlerine göre geliştirilmiş olabileceği gibi genel olarak tüm kaynaklara uygulanabilecek biçimde tasarlanmış olabilir. Bu bölümde birçok materyal türünün nitelenmesinde uygulanabilen üst veri standartları hakkında bilgi verilecektir.

III. 1. 1. Describing Archives: A Content Standard (DACS)

Society of American Archivists (2013) tarafından hazırlanan DACS, manuel ve elektronik kataloglar, veritabanları ve diğer araştırma araçları formatları gibi bilinen bilgi sistemindeki belirli çıktı biçimlerinden bağımsız olan bir standarttır. Hem MARC21 hem de EAD gibi ilgili kodlama protokollerinin ayrıntılarının ötesinde, DACS'de belirtilen bilgileri tamamlayan verilerin dâhil edilmesini gerektirir. DACS, arşiv belgesini nitelemek için sistemler oluşturmada faydalı olan yirmi beş ögeyi tanımlar. Bu sistemler, basit kâğıt tabanlı dosyalardan karmaşık dijital bilgi yönetim sistemlerine kadar her türden olabilir. DACS'de belirlenen 25 öge şunlardır[13]:

1. Referans Kodu (Gerekli)
2. Deponun Adı ve Yeri (Gerekli)
3. Başlık (Gerekli)
4. Tarih (Gerekli)
5. Kapsam (Gerekli)
6. Oluşturanların Adı (Biliniyorsa Gerekli)
7. İdari / Biyografik Tarih (En Uygun)

[13] Detaylı bilgi için bkz. https://files.archivists.org/pubs/DACS_2019.0.3_Version.pdf

8. Kapsam ve İçerik (Gerekli)
9. Düzenleme Sistemi (Katma Değer[14])
10. Erişimi Yöneten Koşullar (Gerekli)
11. Fiziksel Erişim (Katma Değer)
12. Teknik Erişim (Katma Değer)
13. Yeniden Üretimi ve Kullanımı Yöneten Koşullar (Katma Değer)
14. Materyalin Dilleri ve Alfabesi (Gerekli)
15. Araştırma Araçları (Katma Değer)
16. Saklama Geçmişi (Katma Değer)
17. Sağlama Kaynağı (Katma Değer)
18. Değerleme, İmha ve Programlama Bilgileri (Katma Değer)
19. Eklenecek Belge Grubu (Tahakkuk) (Katma Değer)
20. Orijinallerin Varlığı ve Yeri (Katma Değer)
21. Kopyaların Varlığı ve Yeri (Katma Değer)
22. İlgili Arşiv Malzemeleri (Katma Değer)
23. Yayın Notu (Katma Değer)
24. Notlar Ögesi (Katma Değer)
25. Niteleme Kontrol (Katma Değer)

Genel anlamda DACS, EAD ve MARC gibi standartların arşivciler tarafından nasıl uygulanacağına ilişkin bir kılavuzdur.

[14] *Added value* olarak geçen katma değer kavramı nitelemede araştırmacılar için kolaylık sağlayacak ve oluşturulan katalog kaydının derinliğini artıracak alanlar için kullanılmaktadır. DACS'de alanların dereceleri *Required/Rquired If Known, Optimum* ve *Added value* olarak belirtilmektedir.

III. 1. 2. Dublin Core (DC)

Dublin Core, 15 çekirdek elementten oluşan öge setine sahiptir. Kelime anlamı 1995 yılında Dublin, Ohio'da gerçekleşen bir üst veri çalıştayında temelinin atılması ve kapsayıcı çekirdeklerden (core) oluşması nedeniyledir. Dublin Core'daki 15 öge ISO 15836, NISO Z39.85 ve RFC5013 standartlarının kısaltılmış bir sürümüdür. Dublin Core üst veri standardının bahsedilen 15 öge setleri şunlardır:

1. Katkıda bulunan (contributors) - Kaynağa katkıda bulunmaktan sorumlu bir kuruluş.
2. Kapsam (coverage) - Kaynağın mekânsal veya zamansal konusu, kaynağın mekânsal uygulanabilirliği veya kaynağın ilgili olduğu yetki alanı.
3. Üretici (creator) - Öncelikli olarak kaynağı oluşturmaktan sorumlu bir varlık.
4. Tarih (date) - Kaynağın yaşam döngüsündeki bir olayla ilişkili bir nokta veya zaman aralığı.
5. Açıklama (description) - Kaynağın açıklaması.
6. Biçim (format) - Kaynağın dosya biçimi, fiziksel ortamı veya boyutları.
7. Tanımlayıcı (identifier) - Belirli bir bağlam içinde kaynağa açık bir referans.
8. Dil (language) - Kaynağın dili.
9. Yayıncı (publisher) - Kaynağı kullanıma sunmaktan sorumlu tüzel kişi.
10. İlişki (relation) - İlgili bir kaynak.
11. Haklar (rights)- Kaynakta ve üzerinde tutulan haklarla ilgili bilgiler.
12. Kaynak (source) - Açıklanan kaynağın türetildiği ilgili bir kaynak.
13. Konu (subject)- Kaynağın konusu.
14. Başlık (title)- Kaynağa verilen ad.
15. Tür (type) - Kaynağın doğası veya türü (DCMI, 2012)

III. 1. 3. Encoded Archival Description (EAD)

Encoded Archival Description (EAD), arşiv kayıtlarının hiyerarşik nitelemeleri için uluslararası üst veri aktarım standardıdır. Amerikan Arşivciler Derneği'nin (Society of American Archivists) EAD Çalışma Grubu tarafından geliştirilen ve ilk olarak 1998'de yayınlanan EAD, dünyanın her yerindeki arşivciler tarafından kullanılan Genişletilebilir Biçimlendirme Dili (XML) formatıdır (SAA, 2019, s. 5).

> "*EAD'nin uzaktan aranabilen, sunulabilen ve gezinilebilen elektronik araştırma araçları sağlamadaki temel bir işlevi, arşivlerin kullanıcılar tarafından açığa çıkarılması sürecinde bir araçtır. Bu nedenle, danışma grubu, hangi EAD unsurlarının en iyi uygulama konusu olarak araştırma araçlarının dâhil edilmesi gerektiğine ilişkin kararlar verirken, kullanıcıların ihtiyaçlarına sürekli olarak atıfta bulunmuştur*" (Stocking, 2004, s. 5).

Bu yüzden öge elemanları sürekli güncellenmektedir. Güncel olarak 165 öge elementi bulunmaktadır[15].

III. 1. 4. International Standard Archival Description (General) [ISAD (G)]

International Standard Archival Description (ISAD (G)), ICA tarafından geliştirilen bir içerik modelidir. ISAD (G), arşiv belgelerinin nitelemesini gerçekleştirerek, çok düzeyli bir niteleme içerisinde fonlara saygı ilkesine dayalı bir model oluşturulması için yönergeler sağlar. ISAD (G), bir niteleyici kaydın yedi alanında (kimlik bildirimi, bağlam, içerik ve yapı, erişim ve kullanım koşulları, ilişkili materyaller, not ve niteleme kontrolü) 26 ögeyi tanımlar ve genel içerik yönergeleri sağlar. ISAD (G) içerik modeli, International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families (ISAAR (CPF)) ile birlikte, Describing

[15] Detaylı bilgi için bkz. https://www.loc.gov/ead/EAD3taglib/EAD3-TL-eng.html

Archives: A Content Standard'ın (DACS) temelini oluşturur (Society of American Archivists, 2012). 3. Tablo'da ISAD (G)'nin 7 ana başlıkta 26 niteleme ögesi yer almaktadır (ICA, 2000).

***3. Tablo* ISAD (G) temel niteleme ögeleri**

1. Kimlik bildirimi alanı • Referans kodları • Başlık • Tarihler • Niteleme düzeyi • Niteleme biriminin kapsamı ve ortamı (miktar, yığın veya boyut)	5. İlişkili materyal alanı • Orijinallerin varlığı ve yeri • Kopyaların varlığı ve yeri • İlgili niteleme birimleri • Yayın notu
2. İçerik alanı • Üreticilerin adı • Yönetimsel/biyografik tarih • Arşiv geçmişi • Hızlı erişim kaynağı veya transfer	6. Notlar alanı • Notlar
3. İçerik ve yapı alanı • Kapsam ve içerik • Değerleme, imha ve zamanlama bilgileri • Eklenecek belge grubu (Tahakkuk) • Düzenleme Sistem	7. Niteleme kontrol alanı • Arşivcinin notu • Kurallar ve uzlaşmalar • Niteleme tarihleri
4. Erişim ve kullanım koşulları alanı • Erişimi yöneten koşullar • Çoğaltmayı yöneten koşullar • Materyal dili/alfabesi • Fiziksel özellikler ve teknik gereksinimler • Araştırma araçları	

ISAD (G) fon, seri, dosya, öge düzeyinde niteleme gibi oldukça kapsamlı ve kullanışlı alanlar sağlaması sebebiyle de birçok arşiv tarafından tercih edilmektedir. ISAD (G) kılavuzunun ikinci basımının B ekinde fon, seri, alt seri, dosya, belge düzeylerinde çok çeşitli niteleme örnekleri bulunmaktadır[16].

III. 1. 5. Rules for Archival Description (RAD)

Rules for Archival Description (RAD) Kanada Arşiv Bürosu tarafından hazırlanmıştır. Bu kurallar, arşiv belgesinin geleneksel arşiv ilkelerine dayalı olarak nitelenmesi için tutarlı ve

[16] Detaylı bilgi için bkz. https://www.ica.org/sites/default/files/CBPS_2000_Guidelines_ISAD%28G%29_Second-edition_EN.pdf

ortak bir temel sağlamayı amaçlamaktadır. Kurallar, arşiv fonlarının, serilerin, koleksiyonların ve ögelerin açıklamalarına uygulanabilir. Kuralların uygulanması, arşiv materyali için çeşitli seviyelerde, örneğin fonlar, seriler, dosya ve öge seviyelerinde nitelemelerle sonuçlanacak ve her türden araştırma araçlarının oluşturulmasına veya derlenmesine yardımcı olacaktır. Kurallar, şu anda Kanada arşivlerinde yaygın olarak bulunan metin, grafik materyal, hareketli görüntüler gibi her tür materyalin nitelenmesi ve erişim noktalarının sağlanmasını kapsar. Metnin bütünleşik yapısı, genel kuralları, henüz bilinmeyen alışılmadık materyal ve materyalin nitelemesi için bir temel olarak kullanılabilir hale getirir (Bureau of Canadian Archivists, 2008c, s. 1). 8 ana başlık altında 28 tane RAD niteleme ögesi bulunmaktadır (Harvey, 2005, s. 68).

***4. Tablo* RAD alanları ve niteleme ögeleri**

1. Kimlik Ögeleri • Referans Kodu • Açıklama düzeyi • **Başlık (G)** • **Tarih** • **Kapsam ve materyal** • Oluşturanın adı • **İdari/Biyografik taslak**	5. İlgili Materyal Elemanları • Orijinallerin varlığı ve yeri • Kopyaların varlığı ve yeri • İlgili arşiv materyali • Yayın notu
2. İçerik ve Yapı Ögeleri • **Kapsam ve içerik** • Düzenleme sistemi	6. Özel Ögeler • Baskı • Yayıncının serisi • Matematiksel veriler
3. Erişim ve Kullanım Koşulları • Erişimi yöneten koşullar • Fiziksel erişim • Teknik erişim • Üretim ve kullanımı yöneten koşullar • Nitelemenin dili / yazım biçimi • Araştırma araçları	7. Notlar
4. Sağlama ve Değerleme Unsurları • Gözetim geçmişi • Sağlama kaynağı • Değerleme, imha ve zamanlama bilgisi • Eklenecek belge grubu (Tahakkuk)	8. Niteleme Kontrolü

4. Tablo'da belirtilen ögelerden kimlik ögeleri arasından "Başlık", "Tarih", "Kapsam ve materyal", "İdari/biyografik taslak" ile içerik ve yapı ögelerinden "Kapsam ve içerik" girilmesi gereken zorunlu alanlar arasındadır.

RAD, temel ilkeleri bakımından ISAD (G), kurallar olarak Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2 (Anglo-American Cataloging Rules 2nd Edition-AACR2R)'ye benzemektedir.

III. 1. 6. Machine Readable Cataloging (MARC21)

MAchine Readable Cataloging (MARC), *"ilk olarak 1968'de Kongre Kütüphanesi'ndeki bir pilot projeden, katalog kartlarındaki bilgileri makinede okunabilir biçimde kütüphanelere dağıtmayı denemek için ortaya çıktı. O zamandan beri, çevrimiçi kitaplık kataloglarının altında yatan meta veri biçimi ve kitaplıkların kayıtları birbirleriyle paylaşma biçimi olarak yerleşti"* (Riley, 2017, s. 27). MARC21 Bibliyografik Veriler Formatı, basılı ve el yazması metin materyali, bilgisayar dosyaları, haritalar, müzik, devam eden kaynaklar, görsel materyal ve karma materyaller hakkında bibliyografik bilgiler için bir taşıyıcı olarak tasarlanmıştır. Bibliyografik veriler genellikle başlıkları, adları, konuları, notları, yayın verilerini ve bir öğenin fiziksel tanımıyla ilgili bilgileri içerir (LoC, 2006). MARC21 belirtilen birçok materyal türüne özgü niteleme alanları oluşturması nedeniyle bilgi merkezleri için kullanışlı uluslararası bir standart haline gelmiştir. MARC21'de materyal türüne ve içeriğine ilişkin verilerin girilebileceği 10 temel alan bulunmaktadır. Bunlar:

- 0XX Kontrol bilgileri, kimlik ve sınıflandırma numaraları vb.
- 1XX Temel girişler
- 2XX Başlıklar ve başlık paragrafı (başlık, basım, baskı)
- 3XX Fiziksel niteleme alanı
- 4XX Seri bilgisi
- 5XX Notlar

- 6XX Konu erişim alanları
- 7XX Konu veya seriden başka ek girişleri
- 8XX Seri ek girişleri
- 9XX Yerel uygulama alanlarıdır.

MARC21'de bahsedilen genel alanlar dışında farklı materyal türlerini nitelemek için geliştirilmiş özel alanlar bulunmaktadır. Örneğin kartografik materyalin nitelenmesinde kullanılabilecek 007-(Map), 034 (Kodlanmış kartografik matematiksel veriler), 255 (Kartografik matemaktisel veri notlar alanı), 342 (İzdüşüm türleri) gibi alanlar bulunmaktadır. Resource Description and Access (RDA) ile materyalin içeriği ile ilgili özel alanlar da oluşturulmuştur. RDA ile gelen 336 alanında kartografik materyale ilişkin 6 farklı kodlama yapılabilmektedir.

Arşivcilikte önemli olan bir husus müstakil olarak bir belgenin nitelenmesi olmayıp koleksiyon bilgisi, belgenin provenansı, diğer belgelerle ilişkilerini de ortaya koymaktır. Bu durumun MARC ile çözülebilmesi ve arşiv belgelerinin/koleksiyonlarının nitelenmesine olanak sağlayabilmek için MARC AMC (Archival and Manuscripts Control) formatı geliştirilmiştir (Sahli, 1985; Gertz ve Stout, 1989 s. 11). 4. Ek'te MARC AMC ile geliştirilmiş olan alanların listesi yer almaktadır.

III. 1. 7. Archives, Personal Papers, and Manuscripts (APPM)

Arşivler, Kişisel Belgeler ve El Yazmaları (Archives, Personal Papers, and Manuscripts - APPM), tutarlı açıklamalar ve bibliyografik kataloglara entegre edilebilen erişim noktaları ile, esas olarak koleksiyon düzeyinde bir arşiv materyali kataloğu geliştirmek için oluşturulmuş içerik standardıdır. APPM, Steven L. Hensen tarafından derlendi ve ilk olarak Kongre Kütüphanesi tarafından 1983'te yayınlandı. Standart, 1989'da Amerikan Arşivcileri Derneği

tarafından revize edildi ve tanıtıldı[17]. Kılavuzda yayımlanan kurallar, fiziksel ortamdan bağımsız olarak arşiv materyalinin kaynağı, kapsamı, içeriği ve biçiminin tanımını kapsar. Arşiv materyali, koleksiyon ve arşiv dizileri gibi terimler, metinsel veya metinsel olmayan materyallere atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Bununla birlikte, öge düzeyinde açıklama için, kurallar metin yönelimlidir. Bu kılavuz, metinsel olmayan materyalin öge tanımları için de kullanılabilir, ancak bu tür materyaller diğer kılavuzlar kullanılarak daha iyi değiştirilebilir.

III. 2. Materyal Türlerine Göre Niteleme Standartları

Arşivlerde farklı türlerden materyal bulunabileceği gibi sadece belirli bir türden materyal bulunduran arşivler de vardır. Kamu arşivleri farklı materyal türlerine sahip belge varlığı oluştururken, kurumun faaliyetlerine göre belirli bir materyal türünden önemli bir miktarda da oluşabilir. Örneğin basın yayın kuruluşları kurumun idari işleyişleri nedeniyle basılı veya elektronik belgeler üretirken, kurumun faaliyetleri doğrultusunda görsel ve işitsel birçok materyali de arşivine kazandırır. Geniş bir yer tutan bu materyal türlerinin kurum içi ve kurum dışı kullanıcılara etkili bir biçimde eriştirilebilmesi ve yönetilebilmesi içinde özel niteleme standartlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bölümde çalışmada ele alınan kartografik ve fotografik materyal ile ilgili olarak hazırlanmış ve sıklıkla kullanılan standartlar ele alınacaktır.

III. 2. 1. The International Press Telecommunications Council Press Metadata Standard (IPTC)

IPTC Fotoğraf Meta Verileri Standardı, haber ajansları, fotoğrafçılar, fotoğraf ajansları, kütüphaneler, müzeler ve diğer ilgili endüstriler arasında evrensel olarak kabul görmesi nedeniyle fotoğrafları nitelemek için en yaygın kullanılan standarttır. Kullanıcıların görüntüler hakkında kesin ve güvenilir veriler eklemesine olanak tanıyan meta veri özelliklerini yapılandırır ve tanımlar (IPTC, 2020).

[17] Detaylı bilgi için bkz. https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015020866227&seq=5

IPTC genel arşivleme üst veri standartlarına göre özel bir materyal türüne ilişkin hazırlanmış üst veri standardı olması nedeniyle farklı niteleme unsurlarına sahiptir[18]. IPTC'de kullanılan çekirdek üst veri ögeleri şunlardır:

1. Alt text – Açıklama metni
2. City – Görüntüdeki şehir
3. Copyright notice – Telif hakkı
4. Country – Ülke bilgisi
5. Country Code – Ülke kodu
6. Creator – Fotoğrafçı bilgisi
7. Creator's Contact Info – Fotoğrafçı iletişim bilgisi
8. Creator's jobtitle – Fotoğrafçının unvanı
9. Credit line – Ödeme yapılacak kişi ve/veya kurum
10. Data created – Fotoğrafın çekim tarihi
11. Description – Fotoğrafın içeriğine ilişkin açıklama
12. Description writer – Fotoğrafa açıklama ekleyen veya düzenleyen kişiye ait bilgiler
13. Extended description – Genişletilmiş açıklama
14. Headline – Fotoğrafın kısa özeti
15. Instructions – Telif hakları ve kısıtlama bilgisi
16. Intellectual genre – Fotoğrafın karakteristik özelliği
17. Job ID – Takip veya iş akış numarası
18. Keywords – Anahtar kelimeler
19. Province or state – Fotoğraftaki il veya eyalet
20. Rights usage terms – Kullanım hakkı şartları
21. Scene code – Fotoğrafın çekildiği çevre (stüdyo, su altı, film sahnesi gibi)

[18] Detaylı bilgi için bkz. https://www.iptc.org/std/photometadata/documentation/userguide/

22. Source – Fotoğrafın alındığı kişi veya kurum
23. Subject code – Konu kodu
24. Sublocation – Fotoğraftaki bilinen özel yer
25. Title – Fotoğraf başlığı

III. 2. 2. Visual Resources Association Core (VRA Core)

VRA, 1982 yılında görüntülerle çalışan kütüphaneciler, özellikle de slayt, resim ve sanat kütüphanecileri tarafından oluşturuldu. VRA'nın birincil amacı, üyelerinin görüntüler veya kültürel eserler gibi kaynaklar için dijital nesnelerin oluşturulması, nitelenmesi ve dağıtılmasına yönelik en iyi uygulamalar üzerinde iş birliği yapmasına olanak sağlamaktı (Eustis, 2013, s. 441). VRA Core, görsel kültür çalışmalarının yanı sıra bunları belgeleyen görsellerin nitelenmesi için bir veri standardıdır. Görsel kültür eserleri, resimler, çizimler, heykeller, mimari, fotoğraflar gibi nesneler veya olayların yanı sıra kitap, dekoratif ve performans sanatını içerebilir. Hem bağımsız bir format hem de kültürel miras kaynakları içeren nesneler için METS (Metadata Encoding and Transmission Standard) için onaylanmış bir uzantı şeması olarak kullanılan, uluslararası kabul görmüş bir meta veri standardıdır (VRA, 2014).

VRA Core farklı biçim ve formatlardaki görsel materyalin nitelenmesinde kullanılan önemli bir standarttır. Bu materyal türüne ait özel bir niteleme standardı olması nedeniyle diğer standartlara göre farklı ögelere sahiptir. VRA Core niteleme alanları 19 ana ögeden oluşur (LoC, 2007, s. 10).

1. Work, collection or image (id) - Çalışma, koleksiyon veya resim (kimlik)
2. Measurement – Ölçü
3. Agent - Yapan kişi veya kurum
4. Relation – İlişki, bağlantı
5. culturalContext - Kültürel bağlam

6. Rights – Haklar
7. Date – Tarih
8. Source – Kaynak
9. Description – Açıklama
10. stateEdition – Benzer biçimdeki eserlerin durumu
11. Inscription – İmza, tarih, damga, ithaf gibi ekler
12. stylePeriod – İçeriğe ait dönem, yıl, zaman
13. Location – Yer
14. Subject – Konu
15. Material – Materyal türü
16. Technique – Oluşturulma yöntemi
17. Title – Başlık
18. Textref – İlgili metin referansı
19. Worktype – Çalışmanın biçimi

III. 2. 3. Categories for the Description of Works of Art (CDWA)

Categories for the Description of Works of Art (CDWA), görsel sanatlar ve ilgili disiplinler için bir veri içeriği standardıdır. CDWA, en iyi uygulama kurallarını, konuların tartışılmasını ve sanat eserleri, mimari, diğer materyal kültürü, çalışma grupları ve koleksiyonları ve ilgili görseller hakkındaki bilgileri kataloglamak, açıklamak ve bunlara erişmek için kavramsal bir çerçeve içerir. Verileri bağlamak için bir model sağlar. CDWA, çeşitli diğer standartlarla eşleştirilmiştir. Kitlesi arasında müzeler, özel koleksiyonlar, arşivler, kütüphaneler, koruma uzmanları, arkeologlar, dokümantasyon projeleri, görsel kaynaklar uzmanları ve bu gruplarla ilişkili bilgi uzmanları yer alır. CDWA, 540 kategori ve alt kategori

içerir[19]. Küçük bir alt kategori alt kümesi, bir çalışmayı nitelemek ve açıklamak için gereken minimum bilgiyi temsil etmesi açısından temel kabul edilir. Her bir alt kategori için, CDWA konuların tartışmalarını, temel kataloglama kurallarını, kılavuzları ve örnekleri içerir (J. Paul Getty Trust, 2016).

III. 2. 4. ISO 19115: Geographic Information - Metadata

ISO 19115 standardı jeo-uzamsal veri ve hizmetlerin belgelenmesinde kullanılan tüm standartların Federal Geographic Data Committee (FGDC)'nin Content Standard for Digital Geospatial Metadata (CSDGM) ile uyumlu hale getirilmesi için International Organization for Standardization (ISO) Technical Committee (TC) 211 tarafından 2003 yılında hazırlandı. Hazırlanan standart 2010 yılında FGDC tarafından onaylandı (Federal Geographic Data Committee, t.y.). 2003'te yayımlanan standart üst veri uygulama şemalarında yapılan değişimlerle 2014 yılında güncel halini almıştır. ISO EN 19115-1:2014 standardı, CEN/TC 287 "Geographic Information - Coğrafik bilgi" Teknik Komitesi tarafından hazırlanmış, European Committee for Electrotechnical Standardization (CENELEC) tarafından 22.02.2014 tarihinde onaylanmış ve Türk Standartları Enstitüsü Teknik Kurulu'nun 30.10.2014 tarihli toplantısında Türk Standardı olarak kabul edilerek yayımına karar verilmiştir (Türk Standartları Enstitüsü, 2014). Türkiye'de bazı kamu kurumlarında da uygulanan bu standardın üst veri bileşenleri hakkında T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü'nün bir kılavuz çalışması bulunmaktadır[20].

[19] Detaylı bilgi için bkz. https://www.getty.edu/research/publications/electronic_publications/cdwa/definitions.pdf
[20] Detaylı bilgi için bkz. https://webdosya.csb.gov.tr/db/cbs/icerikler/tucbs_metaver-_2021-20210413002748.pdf

IV. BÖLÜM

KARTOGRAFİK VE FOTOGRAFİK MATERYALİN NİTELENMESİNDE ULUSAL ARŞİVLERDEN ÖRNEKLER

Bu bölümde kartografik ve fotografik materyalin nitelemesinde ele alınması gereken unsurlar irdelenecektir. Aynı zamanda bu materyal türlerinin üst veri standartlarıyla nasıl ele alındığı Türkiye ve yurt dışı ulusal arşivlerden örneklerle incelenecektir.

IV. 1. Kartografik Materyalin Nitelenmesi

Kartografik materyalin nitelenmesine ilişkin özel olarak hazırlanan ISO 19115 gibi özel üst veri standartlarının yanında kartografik materyalin nitelenmesine özel olanaklar sağlayan MARC21 gibi üst veri standartları bulunmaktadır. Bunların yanında adı geçen üst veri standartlarını temel alan kapsayıcı çalışmalar da yapılmaktadır. FGDC'nin Dijital Jeo-uzamsal Üst Veriler İçin İçerik Standardı [*The Content Standard for Digital Geospatial Metadata (CSDGM)*], ISO 19115 standardını kapsayan çalışmalara bir örnektir. Bu çalışmaların yapılma sebebi birçok üst veri standardında niteleme unsurlarının çok genel kalması ve aynı materyal türünün farklı durumlarını (harita ve hava fotoğrafı gibi) çözmek için oluşturulmuş standartların eşgüdüm içerisinde çalışmasını sağlamaktır. Bir materyal türünün niteleyici unsurlarını detaylı bir biçimde sunulması kullanıcı beklentilerinin karşılanması için de gereklidir. Özel bir alan veya materyal türü üzerinde teknik çalışmalar gerçekleştiren bir kullanıcı ile disiplinler arası ve genel bilgiler üzerinden araştırmalar yapan bir kullanıcının beklentileri aynı değildir. Bu bağlamda kartografik materyalin her niteleme unsurunun arşivci tarafından doğru tespit edilerek kaydedilmesi gerekmektedir. Çağımızdaki dijital yerli[21] kullanıcı profili kaynaklara

[21] Teknolojik araçlara erişimi doğduğu andan itibaren olan kişiler için kullanılan bir kavramdır. Aynı zamanda dijital ortamda oluşturulmuş belgeler için de kullanılmaktadır.

daha çok bu ortam üzerinden erişim sağlama yoluna yönelmektedir. Bidney (2020, s. 263)'e göre

> *"temel olarak üç tür, dijital veri, harita kütüphaneleri ve arşivleri ile ilgilidir. Birincisi, artık basılı kâğıt formatında dağıtılmayan haritaların yerine ulusal harita kuruluşlarından ve diğer hükümet ve sivil toplum kuruluşlarından gelen veri akışı vardır. İkincisi, ulusal nüfus sayımları gibi istatistiksel veriler ve hem sayısal hem de mekânsal olarak referans alınarak haritalanabilen veya jeo-uzamsal haritalama araçları kullanılarak sorgulanabilen diğer tematik veriler vardır. Çoğunluğu harita kütüphanelerinin kendileri tarafından üretilen üçüncü tür haritaları, özellikle kâğıt orijinallerden taranan ilk haritaları içerir."*

Niteleme yapılırken arşivcinin elinde materyale ilişkin her unsur kaynak üzerinde ve yazılı olarak bulunmayabilir. Ayrıca haritalar her zaman ölçeklendirilmiş olarak karşımıza çıkmayacağı gibi gelişigüzel bir biçimde çizilmiş de olabilir. Bunun dışında kartografik materyal türlerinden haritalar dahi çok çeşitli formlarda da üretilebilmektedir. Basılı haritalar, sayısal haritalar, kartografik amaçlı hava fotoğrafları, atlaslar kartografik materyal türleri arasında yer almaktadır. Bu türlerin tamamı ortak niteleme alanlarına sahip olduğu kadar kendine özgü alanlara da sahiptir. Harita arşivcileri ve kütüphaneciler arasında mümkün ve ilgili olduğu durumlarda açıklamaların en azından şu yedi özelliği içermesi gerektiği konusunda geniş bir fikir birliği oluşmuştur: başlık, üretici(ler), tarih, fiziksel kapsam, birincil konu (alan), ikincil konu(lar) ve ölçek (Janes, 2012, s. 141). Bu bağlamda kartografik materyalin nitelenmesine dair veriler ulusal arşivlerden alınacak örneklerle sunulacaktır.

IV. 1. 1. National Archives and Records Administration Kartografik Materyal Örnekleri

ABD, ulusal arşivi NARA'nın kuruluşu Franklin D. Roosevelt'in imzaladığı yasayla 1934 yılında gerçekleşmiştir. Robert DW Connor ilk arşivci olarak 1935 yılında faaliyetlere 80

personel ile başladı. NARA'nın ülke çapında federal kayıt merkezleri, bölgesel arşivler, başkanlık kütüphaneleri ve çeşitli ofislerden oluşan 40'tan fazla tesisi bulunmaktadır (National Archives, 2023). Öncesinde 1904 yılında Washington'daki Hükümet Arşivleri Rehberi yayımlandı. 1935 yılında Federal Kayıt Yasası kabul edildi. 1950 yılında Federal Kayıtlar Yasası kapsamında New York Federal Kayıt Merkezi açıldı (National Archives, 2018).

> *"National Archives'ın web sayfası; arşivdeki araştırmanın fotoğraf, doküman ve belgeler üzerinden yapılabileceği, gaziler ile ilgili ayrı bir fonun araştırmaya açıldığı, eğitime destek olabilecek nitelikte program ve birincil kaynak belgelerin hizmete açılan son durumu, arşive ziyaretlerin nasıl planlanacağı ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluş dokümanları ile hukuki belgelerinin bir arada bulunduğu bir başka fon hakkında genel bilgilerle bizi karşılamaktadır"* (Rukancı, 2019, s. 9).

Arşivlerin gelişimi ilerleyen yıllarda da devam etti ve arşivcilik alanında söz sahibi olan bir konuma yerleşti. Geliştirdikleri ve uyguladıkları standartlarla kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek, arşiv belgelerinin özelliklerini yansıtacak biçimde hizmet sunmaktadır. Bu bağlamda NARA *1. Görsel*'de görüldüğü üzere materyal türü bağlamında çeşitli fonlarla kayıtlarını kullanıcılarını buluşturmaktadır.

***1. Görsel* NARA materyal türü bazlı tematik fonları**

Kartografik ve mimari kayıtlar seçildiğinde alt temalar, doğrudan ilgili kayıtlar için katalog tarama yönlendirme sekmesi, çeşitli rehberler gibi konuyla ilişkili yardımcı bağlantılara erişim sağlanmaktadır. Katalog taraması yapıldığında 581563 kartografik kayıttan 382370'i çevrimiçi erişilebilir olarak sunuluyor. NARA ile tez çalışması öncesinde kartografik materyale ilişkin niteleme uygulamaları ve yaklaşımları e-posta aracılığıyla sorulmuştur[22]. Alınan geri bildirimde, kartografik materyalin nitelenmesinde üst verilerin her katalog açıklamasına dâhil edildiği ve Description and Authority Service (DAS) adı verilen dâhili bir program kullandıkları belirtildi. DAS'ın, üst verileri düz metin olarak girmeye ve gerektiğinde otomatik olarak dönüştürüp eklemeye olanak tanıyan bir sistem olduğu belirtildi. Üst verilerin kullanımına yönelik olarak Code of Federal Regulation'ın NARA için belirlediği düzenlemeler referans alınmaktadır[23]. Ayrıca Bulletin 2015-04[24] rehberi, Federal Agencies Digital Guidelines Initiative (FADGI)[25] rehberleri takip edilmektedir. Üst veri uygulamalarına yön veren kurumun ana rehberi ise Lifecycle Data Requirements Guide (LCDRG) olarak belirtilmektedir. LCDRG[26] zorunlu temel alanların belirtildiği, fon, seri, dosya, belge düzeyinde üst veri elemanlarının nasıl kullanılacağı, materyal türlerine ilişkin özel açıklamaların yer aldığı

[22] e-posta yoluyla iletişim 5 Haziran 2021 tarihinde başlamış, 2 Şubat 2024 tarihine kadar birim yetkilisi ile yapılan yazışmalarla son bulmuştur.
[23] Detaylı bilgi için bkz. https://www.ecfr.gov/current/title-36/chapter-XII/subchapter-B/part-1236/subpart-E/section-1236.54
[24] Detaylı bilgi için bkz. https://www.archives.gov/records-mgmt/bulletins/2015/2015-04.html
[25] Detaylı bilgi için bkz. https://www.digitizationguidelines.gov/guidelines/
[26] Detaylı bilgi için bkz. https://www.archives.gov/research/catalog/lcdrg

kapsamlı bir rehberdir. Müstakil haritalar dışında kalan kartografik materyal için ne gibi uygulamalarda bulunulduğu soruldu. Atlas gibi birden çok görüntüyü içeren belgelere tek bir açıklama sağlayan *National Archives Identifier (NAID)* kullanılmaktadır ve seri nitelemesi yapılmaktadır. Daha karmaşık bir ilişki ise, geçici bir alt diziye benzeyen, *File Unit* adı verilen geçici bir açıklama düzeyi oluşturabilir. Daha sonra, bir harita görüntüsü ve beraberindeki belge olması durumunda, tek bir dosya ünitesine birden fazla öğe eklenebilir. Belirli bir seride aynı öge numarasına sahip olmaları durumunda ayrı ögeleri ilişkilendirmek için bazen *Local ID* alanının da kullanılabilmekte olduğu belirtildi.

2. Görsel'de NARA çevrimiçi kataloğundan erişilen bir hava fotoğrafına ait görüntü bulunmaktadır. Bu hava fotoğrafına ait oluşturulan üst veri kaydına ait bilgiler 5. Tablo'da NARA'da belirtildiği gibi doğrudan alınmıştır[27].

***2. Görsel* NARA'dan hava fotoğrafı**

[27] Çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/167221929

***5. Tablo* 2. Görsel'e ait katalog kaydı**

Title	Aerial Photography Index for Quadrangle 105-SE
Description	This aerial index pertains to Hamilton County and Marion County, TN.
Dates	This item was produced or created in 1939. The creator compiled or maintained the parent series, Indexes for Aerial Photography of the Tennessee Valley Authority, between 1933–1943.
Access	Unrestricted
Use	Unrestricted
Part of	Record Group 142: Records of the Tennessee Valley Authority 1918-2000
	Series: Indexes for Aerial Photography of the Tennessee Valley Authority 1933-1943
Creator	Most Recent: Tennessee Valley Authority. Resource Group. (1991 - 2/7/1994)
Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.
Location	National Archives at College Park – Cartographic 8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-3200 Fax: (301) 837-3622 carto@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Photographic Materials
	Details: Types of media: Photographic Print
Control Numbers	National Archives Identifier: 167221929
	Local Identifier: RG142_Quad105SE
Tags	-
Comments	-

3. Görsel'de Türkiye'nin telekomünikasyon ağını gösteren bir haritaya ait görüntü yer almaktadır. Haritaya ilişkin üst veri kayıtları da 6. Tablo'da belirtilmektedir[28].

[28] Çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/159081517

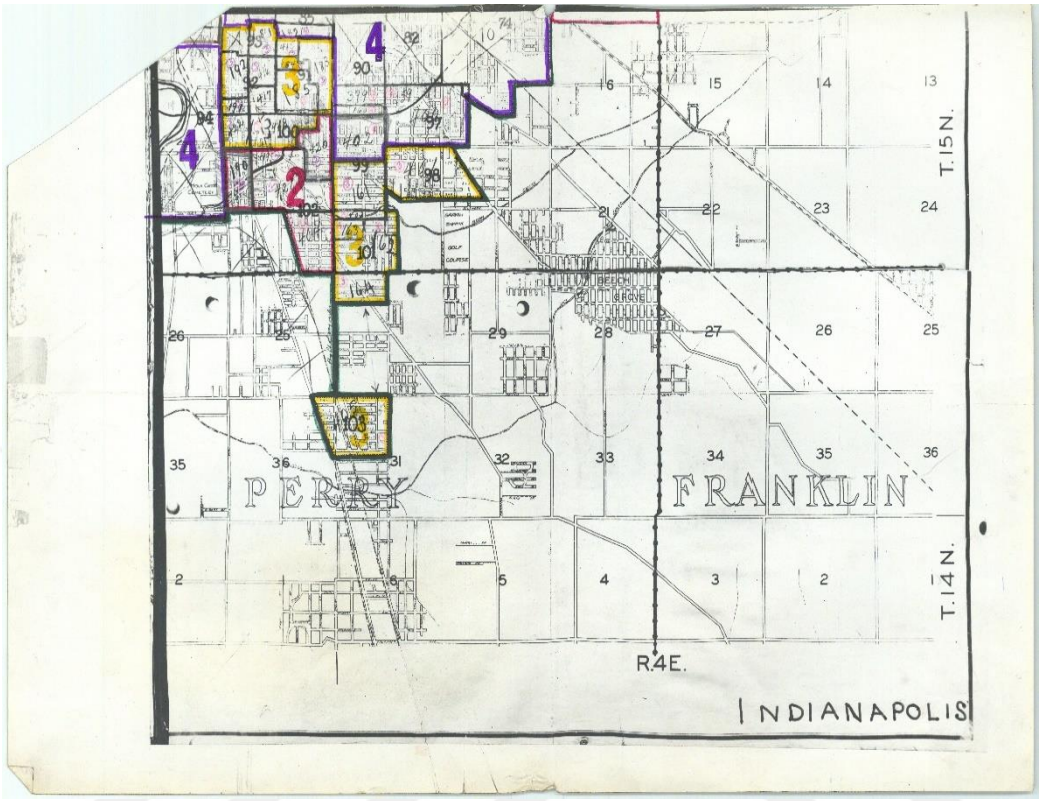

***3. Görsel* NARA'dan Türkiye'ye ait telekomünikasyon haritası**

***6. Tablo* 3. Görsele ait katalog kaydı**

Title	Turkey Telecommunications
Dates	This item was produced or created in 1946. The creator compiled or maintained the parent series, Published Maps, between 1947–2015.
Access	Unrestricted
Use	Unrestricted
Part of	Record Group 263: Records of the Central Intelligence Agency 1894-2002
	Series: Published Maps 1947-2015
Creator	Most Recent: Central Intelligence Agency. 12/4/1981-
Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.
Location	National Archives at College Park – Cartographic 8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-3200 Fax: (301) 837-3622 carto@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Loose Sheets
	Details: Types of media: Paper
Control Numbers	National Archives Identifier: 159081517
	Local Identifier: 10693
Tags	-
Comments	-

4. Görsel'de *Creators* verisinin farklı biçimlerde verildiği bir harita görseli bulunmaktadır. 7. Tablo'da görsele ilişkin üst veri kayıtları yer almaktadır[29].

***4. Görsel* NARA'dan bir şehir haritası**

***7. Tablo* 4. Görsel'e ait katalog kaydı**

Title	Indianapolis, IN
Access	Unrestricted
Use	Unrestricted
Part of	Record Group 31: Records of the Federal Housing Administration 1930 – 1974
	Series: Real Property City Survey Maps 1934 – 1942
	File Unit: Indianapolis, Indiana ?-?
Creator	Most Recent: Department of Commerce. Reconstruction Finance Corporation. Federal National Mortgage Association. (2/24/1942 - 2/24/1945)
	Predecessor: Federal Housing Administration. 1934-7/1/1939
Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.
Location	National Archives at College Park - Cartographic

[29] Çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/333233853

	8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-3200 Fax: (301) 837-3622 carto@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Loose Sheets
	Details: Types of media: Paper
Control Numbers	National Archives Identifier: 333233853
Tags	-
Comments	-

NARA çevrimiçi kataloğundan kartografik materyale ilişkin öge (*Item*) düzeyinde kayıtlar incelendiğinde kullanıcı tarafından görüntülenebilen niteleme unsurları genel olarak şunlardır[30]:

- Title (Başlık)
- Function and use (İşlev ve kullanım)
- Record group (Fon grubu)
- Series (Seri)
- File unit (Dosya düzeyi)
- Item (Belge/öge)
- Dates (Üretim/derleme/yayma tarihleri)
- Access (Erişim durumu)
- Use (Kullanım durumu)
- Creators[31] (Üreticiler)
- Location (Bulunduğu arşiv)

[30] İlgili katalog kayıtları için bkz. https://catalog.archives.gov/search?availableOnline=true&levelOfDescription=item&objectType=jp2%2Cjpg%2Ctiff&referenceUnits=%22National%20Archives%20at%20College%20Park%20-%20Cartographic%22

[31] *Creators* verisi özellikle kurumların/birimlerin güncel ve eski adlarını içerecek biçimde *Most recent* ve *Predecessor* olarak belirtilmektedir. Bkz. https://catalog.archives.gov/id/333233853

- Copy status (Belgenin fiziksel olarak danışma, çoğaltma, koruma amaçlarından hangisini sağladığı bilgisi)
- Types of media (Kayıt ortamı)
- Specific media type (Belirli ortam türü)
- Control number[32] (Kontrol numarası)
- Tags[33] (Etiketler)
- Comments (Yorumlar)

Kartografik materyale ilişkin katalog kayıtlarında kullanıcı tarafından görüntülenebilen üst veri ögelerinde LCDRG'de belirtilen zorunlu alanlardan[34] olan *Language (Dil)* verisine rastlanılmamaktadır. Bunun dışında kartografik materyal ile ilgili özel unsurlardan ölçeğe ilişkin bir bilgilendirmeye de rastlanılmamaktadır. Bu durumların tespit edilmesi üzerine daha önce sorulara cevap veren ilgili kişiye dil ve haritalara ilişkin ölçek bilgisinin neden verilmediği soruldu. Katalogların, kartografik materyalden ziyade metinsel kayıtlara yönelik olması nedeniyle ölçek bilgisinin yaygın biçimde verilemediği ifade edildi. Dil konusunda da LCDRG'de zorunlu olmasına rağmen arşivcilerin kullandıkları DAS sisteminin bunu görmezden gelerek kayıtları onaylayabileceğini belirtti. Bunun yanı sıra dil bilgisinin arşivciler tarafından *Kapsam ve İçerik (Scope & Content)* veya *Genel Notlar (General Notes)* gibi farklı alanlarda girildiğini saptadıklarını ve bu tür uygulamaların nedenleri arasında kayıtların belki de LCDRG'nin uygulanmaya başlamasından önce olabileceği de belirtildi. NARA'da her ne kadar standartlar ve kılavuzlar bulunsa da nitelemenin tam ve doğru gerçekleşmesinin arşivcilerin özverisi ile doğrudan ilişkili olabileceğini ve değişen standartlara göre daha önceden oluşturulan kayıtların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini de göstermektedir.

[32] Genellikle *National Archives Identifier*, *Local Identifier* olarak belirtilse de birçok biçimde kontrol numarası oluşturulabilmektedir. Bkz. https://www.archives.gov/research/catalog/lcdrg/authority_lists/varianttypelist.html
[33] *Tags* ve *Comments* arşiv kullanıcıları tarafından girilen ve kurum tarafından sağlaması yapılan bilgilerden oluşmaktadır.
[34] Detaylı bilgi için bkz. https://www.archives.gov/research/catalog/lcdrg/mandatoryelements.html

NARA'da *Item (Öge)* düzeyinde niteleme üst verileri dışında fon, seri, dosya düzeyinde de üst verilerle niteleme yapılmaktadır. 8. Tablo'da NARA'da fon (*record group*) düzeyinde bir kayda ilişkin üst veri unsurları yer almaktadır[35].

***8. Tablo* NARA'dan fon düzeyinde katalog kaydı**

Title	Records of the Federal Housing Administration, 1930–1974
Description	Partially Available Online This Record Group contains records, some of which are available online. 489 Items (with a total of 544 digital objects) from this Record Group are currently online and ready to view.
Dates	The creator compiled or maintained this record group between 1930–1974.
Inside this Record Group	The following table represents the next level of record within this Record Group, which includes 38 Series. Each of these records may additionally hold more records.
Control Number	National Archives Identifier: 360
Contacts	*4 birime ait iletişim bilgiler yer almaktadır.*
Additional Resource	Inventory Kathleen E. Riley and Charlotte M. Ashby, comps., "Preliminary Inventory of the Records of the Federal Housing Administration," NC 111 (1965)
Tags	edwardsville, il
Comments	-

NARA çevrimiçi kataloğundan kartografik materyale ilişkin fon düzeyinde kayıtlar incelendiğinde kullanıcı tarafından görüntülenebilen niteleme unsurları genel olarak şunlardır:

- Title (Başlık)
- Date (Tarih kapsamı)
- Inside this record group (İçerdiği seri sayısı)
- Control number (Kontrol numarası)
- Contact (İlgili arşivlerin iletişim bilgileri)
- Additional resource (Araştırma araçları gibi yardımcı kaynaklar)

[35] Çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/360

- Tags (Etiketler)
- Comments (Yorumlar)

9. Tablo'da NARA'da seri (*series*) düzeyinde bir kayda ilişkin üst veri unsurları yer almaktadır[36].

***9. Tablo* NARA'dan seri düzeyinde katalog kaydı**

Title	Railroad Valuation Maps, ca. 1915–ca. 1920
Other title	Detailed Land Maps
Creators	Most recent: Interstate Commerce Commission. Bureau of Valuation, Engineering Section. 1910- ?
Description	Partially Available Online This Series contains records, some of which are available online. 3,635 Items (with a total of 12,139 digital objects) from this Series are currently online and ready to view. This series consists of right-of-way and tract maps, station maps, profiles, and related indexes. Also known as detailed land maps, they usually are in the form of annotated blueprints measuring 25 by 54 inches and were prepared at scales ranging from one inch to 100 feet through one inch to 400 feet. The series coverage is nation wide and the map sheets contain information on land acquisition (grantor and grantee information) and engineering details such as the layout of track and the locations of roads, buildings, and bridges. The maps of the Pennsylvania Railroad yard in Pittsburgh, Pennsylvania, are good examples of the kind of rich detail that is available. The maps show the track plans of the main line and yard sidings, the turntable and roundhouse, yard structures, and other industries adjacent to the yard.
Arrangement	Arranged alphabetically by name of railroad, thereunder numerically by Valuation Section, thereunder numerically by map number.
Dates	The creator compiled or maintained this series between ca. 1915–ca. 1920.
Function	Under the Valuation Act of 1913, the Interstate Commerce Commission (ICC) used these maps to help evaluate railroad corporate property. This valuation was used as a basis for fixing rates that would yield a reasonable profit to the railroads. Railroad companies prepared these maps and forwarded them to the ICC. The ICC reviewed, annotated and maintained the maps as valuation records.

[36] Çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/562366

General Notes	This series was titled "Detailed Land Maps" in NARA reference reports and the NARA Civilian Records flier "ICC Railroad Valuation Records", revised 1998.
Scale	1 inch equals 400 feet (right-of-way maps) 1 inch equals 100 feet (station maps)
Access	Unrestricted
Use	Unrestricted
Subjects and References	Topics: Govenrment regulation, Price regulation, Railroads Media types: Blueprints
Part of	Record Group 134: Records of the Interstate Commerce Commission 1887 – 1995
Inside this Series	The following table represents the next level of record within this Series, which includes 1,281 File Units. Each of these records may additionally hold more records.
Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.
Location	National Archives at College Park – Cartographic 8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-3200 Fax: (301) 837-3622 carto@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Loose Sheets
	Extent: 124,200 maps
	Details: Types of media: 2726 10-drawer Off-white 0.34 5-drawer Gray, Oversized
Control Numbers	National Archives Identifier: 562366 HMS Record Entry IDs: CR- 02783 CR- 02784
Additional Resources	Finding Aid Folder List Source: Interstate Commerce Commission
Tags	1238631, 1388701, BEAVER COUNTY, BEEKMANTOWN, bloomsburg, buffalo & Pittsburgh, railroad, calhoun county, cotton, erie ga, line code 2289, madera, maine, Michigan, new albany, Northern Pacific, pa, Pennsylvania Railroad, rochester borough, rrv, Shamokin, shamokin Pa, soo line, wabash, warren county
Comments	-

Seri düzeyinde[37]:

- Title (Başlık)

[37] Farklı seri nitelemesi örnekleri için bkz. https://catalog.archives.gov/id/643498

- Description (Serinin içerik açıklaması)
- Arrangement (Alfabetik, nümerik gibi sıralama biçimi)
- Dates (Tarih kapsamı)
- Function (Arşivsel değerine ilişkin bilgilendirme)
- General notes (Genel notlar)
- Scale (Ölçek)
- Access (Erişim)
- Use (Kullanım durumu)
- Subject and References (Konu başlıkları ve referanslar)
- Part of (Aidiyet bilgisi)
- Inside this series (Seride yer alan dosya grubu/ belge sayısı)
- Creators (Güncel ve eski isim bilgileriyle üreticiler)
- Location (Bulunduğu arşivin konum bilgisi)
- Type of media (Medya türü)
- Extent (Toplam belge sayısı)
- Count (Depolamada kullanılan kutu, gömlek gibi arşiv materyali sayısı)
- Control number (Kontrol numarası)
- Tags (Etiketler)
- Comments (Yorumlar)

Dosya düzeyinde de genellikle seri düzeyiyle benzer üst veri elemanlarının girildiği 10. Tablo'da yer alan örnekle görülmektedir[38].

[38] Dosya düzeyinde niteleme örneği için bkz. https://catalog.archives.gov/id/1512323

***10. Tablo* NARA'dan dosya düzeyinde katalog kaydı**

Title	Valuation Maps for the Oregon Washington Railroad and Navigation Company
Description	Partially Available Online This File Unit contains records, some of which are available online. 22 Items (with a total of 23 digital objects) from this File Unit are currently online and ready to view. This file unit consists of blueprint maps for the Oregon Washington Railroad and Navigation Company in Idaho, Oregon, and Washington. Included are right-of-way and station maps showing engineering details such as track layout and the locations of nearby roads, buildings, and bridges. The maps are annotated with color markings, showing either new acquisition to the railroad or track/property no longer in use. Some of the maps include land acquisition information (grantor and grantee). This file unit also includes maps for the subsidiary Columbia Valley Railroad.
Arrangement	Arranged numerically by valuation section number and thereunder numerically by map number.
Dates	The creator compiled or maintained the parent series, Railroad Valuation Maps, between ca. 1915–ca. 1920.
Scale	The maps in this file unit range in scale from 1":100' to 1":400'.
Access	Unrestricted
Use	Unrestricted
Subjects and References	Places: Idaho, Oregon, Washington (State) Topics: Railroads
Part of	Record Group 134: Records of the Interstate Commerce Commission 1887 – 1995 Series: Railroad Valuation Maps ca. 1915- ca. 1920
Inside this File Unit	The following table represents the next level of record within this File Unit, which includes 23 Items.
Creator	Most recent: Interstate Commerce Commission. Bureau of Valuation, Engineering Section. 1910- ?
Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.
Location	National Archives at College Park – Cartographic 8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-3200 Fax: (301) 837-3622 carto@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Paper
	Extent: 540 maps

	Details: Types of media: Paper Height: 24 Width: 56
Control Numbers	National Archives Identifier: 1512323 Local Identifier: OR & WA RR & Navigation Co.
Tags	-
Comments	-

IV. 1. 2. The National Archives Kartografik Materyal Örnekleri

The National Archives, dört hükümet organının 2003-2006 yılları arasında birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Dört hükümet organından The Public Record Office, 1838 yılında Kamu Kayıt Ofisi Yasası (*Public Record Office Law*) ile kurulmuştur. The Royal Commission on Historical Manuscripts, 1869 yılında Kraliyet emri ile faaliyete başlamıştır. His Majesty's Stationery Office, 1786 yılında kuruldu. The Office of Public Sector Information, kamu sektörü kuruluşları tarafından üretilen ve toplanan bilgilerin yeniden kullanımını teşvik etmek amacıyla 2005 yılında kuruldu (The National Archives, t.y.). 2000 yılında *Freedom of Information Act (FOIA-Bilgi Edinme Hakkı Yasası)* ile 1958 yılından beri yürürlükte olan *Public Records Act (Kamu Kayıtları Yasası)*'ta önemli düzenlemeler yapılmıştır.

TNA resmî web sayfası kullanıcıları "Explore 1.000 years history / 1000 yıllık tarihi keşfet" sloganı ile karşılamaktadır. Burada sözü edilen ve yaklaşık 1000 yıl öncesine uzanan "Domesday Book", arşivin sahip olduğu en eski belgelerin bir araya getirildiği iki ciltlik bir kitaptır (Rukancı, 2019, s. 6). *Discovery* adı verilen çevrimiçi bir kataloğu bulunmaktadır. Kullanıcılar, katalog aracılığıyla ulusal arşiv ve ilişkili olduğu diğer arşivlerden aramalar yapabilmektedir. Aynı zamanda koleksiyon tanıtımları ve birçok kılavuzun bulunduğu bölümler de arama sayfasında kullanıcılara sunulmaktadır.

TNA ile tez çalışması öncesinde kartografik materyale ilişkin niteleme uygulamaları ve yaklaşımları e-posta aracılığıyla sorulmuştur[39]. Alınan geri bildirimde üst veriler açısından

[39] e-posta yoluyla iletişim 27 Kasım 2020 tarihinde başlamış, 4 Aralık 2020 tarihinde yetkiliden alınan cevaplarla son bulmuştur.

TNA, kataloglamada en iyi uygulamayı sağlamak için ISAD (G) dâhil olmak üzere çeşitli uluslararası standartlara atıfta bulunduğu ve ancak nitelemede temel olarak ISAD (G)'nin temel veri ögelerinin kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bu veri ögelerinin, Kamu Kayıtları Yasalarının etkili bir şekilde yönetilmesi için gereken ek ögelerle (Örneğin, Birleşik Krallık yasaları kapsamında kayıtların kapatılma durumu ve Bilgi Edinme Özgürlüğü muafiyetleri hakkında bilgiler, kayıtların kullanılabilirliği, sipariş sistemine bağlantılar, eski referanslar vb.) desteklendiği vurgulanmıştır. ISAD (G)'nin 2000 yılında ilk kez uyguladıklarından bu yana hem teknoloji hem de arşiv kullanıcılarının beklentileri önemli ölçüde geliştiği belirtildi. Ancak özellikle ISAD (G), dijital yerli materyali nitelemek için ideal olmayabileceği düşüncesiyle ICA'nın şu anda yeni bir uluslararası standart olan Records in Contexts (RiC)'i geliştirdiği ifade edilmiştir.

TNA'da *Maps and Plans (Harita ve Planlar)* bir kategori başlığı bulunmaktadır. Kategoriye ait bir kılavuz da web sayfasında yer almaktadır[40]. Kılavuzda harita ve planların dijital kopyalarının küçük bir kısmının çevrimiçi erişilebilir olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kılavuzun 12.3 maddesinde harita ve planlarla ilgili ek kılavuzlar ile birlikte belgelerden ve diğer harita serilerinden çıkarılan haritaların durumuna ilişkin bilgilendirmeler bulunmaktadır.

TNA çevrimiçi kataloğunda da NARA ile benzer bir yöntemle hiyerarşik düzen içerisinde niteleme yapılmaktadır. ISAD (G)'nin temel alındığı TNA'da "*Maps and Plans*" tematik fonu incelenmiştir. Arşivde yer alan ilgili fonlar üzerinden yapılan incelemeler sonucunda fon[41]/alt

[40] Detaylı bilgi için bkz. https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/maps-further-research/

[41] Fon düzeyinde çeşitli nitelemesi örnekleri için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C11583137, https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C294

fon[42], seri[43]/alt seri[44] düzeyinde genellikle benzer alanların girildiği saptanmıştır. İncelenen kayıtlara ait örnekler aşağıda belirtilmektedir.

11. Tablo'da fon düzeyinde bir kayda ilişkin niteleme örneği yer almaktadır[45].

***11. Tablo* TNA'dan fon düzeyinde katalog kaydı**

Reference	WO
Title	Records created or inherited by the War Office, Armed Forces, Judge Advocate General, and related bodies
Description	Records created or inherited by the War Office, Armed Forces, Judge Advocate General, and related bodies relating to the administration of the armed forces. Comprises records of: General War Office records Chief of the (Imperial) General Staff and its directorates Commander-in-Chief, Military Secretary and Army Council Army Medical services Other administrative departments of the War Office Finance departments Central Department of the Permanent Secretary of State Land Branch Board of General Officers Royal Chelsea and Kilmainham Hospitals Constable of the Tower of London Research establishments Armed forces records from commands, headquarters, regiments and corps Auxiliary forces Army in Ireland Armed forces service records Private office papers and private collections Commissions, committees and councils, etc Ordnance Office and its War Office successors Judge Advocate General WO 56, WO 125, WO 200, WO 249 and WO 289 are numbers not used. WO 20 and WO 21 were transferred to other series before 1905.
Date	1568-2007
Legal status	Public Record(s)

[42] Alt fon düzeyinde çeşitli niteleme örneği için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C529
[43] Seri düzeyinde çeşitli niteleme örnekleri için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C14505, https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C15025
[44] Alt seri düzeyinde çeşitli niteleme örnekleri için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C67769, https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C126545
[45] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C259

Language	English
Physical description	417
Access conditions	Subject to 30 year closure unless otherwise stated
Add a tag	*Birçok kullanıcı etiketi bulunmaktadır.*

12. Tablo'da alt fon düzeyinde bir kayda ilişkin niteleme örneği yer almaktadır[46].

***12. Tablo* TNA'dan alt fon düzeyinde katalog kaydı**

Reference	Division within WO
Title	Records of Army medical services
Description	Records of Army medical services relating to the provision of medical care for the armed forces. Comprises sick returns and reports submitted to the Army Medical Department in WO 334, records of Army Medical Services in WO 115 and WO 222, minutes and reports of the Advisory Board for Army Medical Services from 1902 are in WO 243 and of the Army Pathology Advisory Committee, from 1919 in WO 206. Director of Army Psychiatry reports are in WO 241.
Date	1817-1954
Related material	For records relating to the award of the Royal Red Cross to Army nurses see WO 145 War diaries of Second World War medical services: WO 177
Seperated material	Letter books of the Army Medical Department are in Subseries within WO 7
Legal status	Public Record(s)
Language	English
Creator	Army Medical Department, 1810-1855 War Department, Army Medical Department, 1855-1857 War Office, Army Medical Department, 1857-1904 War Office, Directorate of Army Medical Services, 1904-1964
Physical description	6 series
Administrative / biographical background	The provision of medical services in the Army was originally a regimental matter, but by the beginning of the eighteenth century three officers had emerged to give some sort of central direction to the provision of these services: the physician general, the surgeon general and the apothecary general. The Sick and Hurt Board technically a body for dealing with seamen, was also concerned at times with wounded soldiers at home. In 1790 the surgeon general was also made inspector of regimental infirmaries. In 1794 these two offices were separated, and an Army Medical

[46] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C531

	Board consisting of them and the physician general was constituted. In 1810 administration of the medical service was reorganized as the Army Medical Department under a director general, sitting as a board with two principal inspectors. The offices of physician general, surgeon general and inspector general of Army hospitals (as he had become in 1801) were abolished, followed by that of apothecary general in 1826. The director general became sole head of the Department in 1833, and at the same time the separate Irish Medical Board was absorbed. The Ordnance Office had its own independent Medical Department until this was merged with the Army Medical Department in December 1853. From 1855 the department was placed under the Secretary of State for War. From 1857 to 1870 there was a separate Purveyor's Department to deal with non-medical hospital business. In 1870 the Army Medical Department became a division of the Commander in Chief's Military Department. In 1904 it passed, as the Directorate General of Army Medical Services, to the adjutant general's department. In 1919 Directorates of Pathology and Hygiene were established. The latter was abolished in 1932, when its functions passed to the Royal Army Medical College, but was revived in September 1939. A Directorate of Army Dental Services was set up in 1936 and during the Second World War Directorates of Army Psychiatry and Biological Research were created. In 1855 non-commissioned officers and men serving in hospitals were formed into the Medical Staff Corps. This was made more military in August 1857 and became the Army Hospital Corps, which was assimilated to the Medical Department in 1873. In 1884 medical officers and quartermasters were placed on the Medical Staff, and warrant officers, non-commissioned officers and men of the Army Hospital Corps were redesignated the Medical Staff Corps. These two bodies were united in June 1898 to form the Royal Army Medical Corps. The first nursing sisters were employed in military hospitals in 1856, and in 1881 they were formed into the Army Nursing Service (now Queen Alexandra's Royal Army Nursing Corps). An Army Dental Corps was established in 1921. Some military hospitals were transferred to the Ministry of Pensions in 1919.
Add a tag	*Birçok kullanıcı etiketi bulunmaktadır.*

13. Tablo'da seri düzeyinde bir kayda ilişkin niteleme örneği yer almaktadır[47].

***13. Tablo* TNA'dan seri düzeyinde katalog kaydı**

Reference	ILB 2
Title	Coroner's Inquests into the London Bombings of 7 July 2005
Description	This series contains digital records created or inherited by the Coroner's Inquests into the London Bombings of 7 July 2005, comprising folders on: Agendas. Counsel's advices, notes and spreadsheets. Funding. Hearings. Interested Persons. Metropolitan Police Service reports. Public Correspondence. Secretary letters. Security. Solicitor's miscellaneous documents. Solicitor to the Inquests emails. Solicitor to the Inquests letters. Solicitor to the Inquests working folder. Statements taken by Inquest Solicitors. Submissions. Over 9,000 emails within this series contain attachments. These attachments are primarily made up of PDF documents, images and various Microsoft Office files, such as Word documents, Excel spreadsheets, Outlook emails and Powerpoint presentations. The attachments have not been treated as separate records but remain within the emails as the digital record.
Date	2007-2011
Arrangement	References for born digital records are automatically generated and display a 'Z' after a forward slash, which distinguish them from traditional references allocated to paper and digitised records.
Held by	The National Archives, Kew
Legal status	Public Record(s)
Language	English
Creator	Assistant Deputy Coroner for Inner West London, 2009-2011
Physical description	33255 digital record(s)
Access conditions	Open unless otherwise stated
Immediate source of acquisition	in 2017 Assistant Deputy Coroner for Inner West London

[47] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C14458165

Selection and destruction information	The National Archives Records Collection Policy, sections: 3.1.2 The structures and decision-making processes in government: records of commissions, tribunals and inquiries investigating decision-making by ministers and officials or making recommendations for changes in public policy.
Add a tag	Disaster, emergency services, fire brigade, fire service, london bombings, london underground, loss of life

14. Tablo'da alt seri düzeyinde bir kayda ilişkin niteleme örneği yer almaktadır[48].

***14. Tablo* TNA'dan alt seri düzeyinde katalog kaydı**

Reference	Subseries within WO 301
Title	TOPOGRAPHICAL MAPS (BRITISH, FRENCH AND TURKISH): Balkan States, Gallipoli Peninsula, Asia Minor and Eastern Turkey in Asia
Add a tag	-

İncelenen katalog kayıtları neticesinde fon, alt fon, seri, alt seri düzeylerinde niteleme için kullanılan üst veri ögeleri şunlardır:

- Reference (Referans kodu)
- Title (Başlık)
- Description (Açıklama)
- Date (Tarih aralığı)
- Arrangement (Düzenleme bilgisi)
- Related materials (İlişkili materyal)
- Separated materials (Ayrılmış materyal)
- Held by (Sahiplik bilgisi)
- Legal status (Hukuki durum)
- Language (Dil)
- Creator (Üretici)

[48] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C67769

- Physical description (Fiziksel niteleme)
- Publication note (Yayın notu)
- Unpublished finding aids (Yayımlanmamış araştırma araçları)
- Administrative / biographical background (İdari/biyografik geçmiş)
- Access condition (Erişim durumu)
- Accumuliation dates (Biriktirme tarihleri)
- Immediate source of acquisition (Sağlama bilgisi)
- Selection and destruction information (Seçim ve imha bilgisi)
- Add tag (Etiketler)
- Feedback (Geri bildirimde bulun)

15. Tablo'da 5. Görsel'de yer alan haritaya ilişkin katalog kaydı yer almaktadır[49].

[49] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C8931349

***5. Görsel* TNA'dan bir şehir planı haritası**

***15. Tablo* 5. Görsel'e ait katalog kaydı**

Reference	MPH 1/228/1
Description	Town plan of Berwick-on-Tweed, with soundings of the River Tweed. With reference table. Scale: 280 feet to an inch. Copied by Charles Chaplin, Royal Military Surveyor, 19 May 1808, from an original of 1747.
Date	1808
Held by	The National Archives, Kew
Legal status	Public Record(s)
Dimensions	52.1 cm x 73.2 cm
Map scale	1:3360
Closure status	Open Document, Open Description
Publication Note	Maps and Plans in the Public Record Office: I. British Isles, c.1410-1860 (London, 1967), entry 3355
Add a tag	-

16. Tablo'da 6. Görsel'de yer alan el yazması bir haritaya ait katalog kaydı yer almaktadır[50].

6. Görsel **TNA'dan el yazması harita**

16. Tablo **6. Görsel'e ait katalog kaydı**

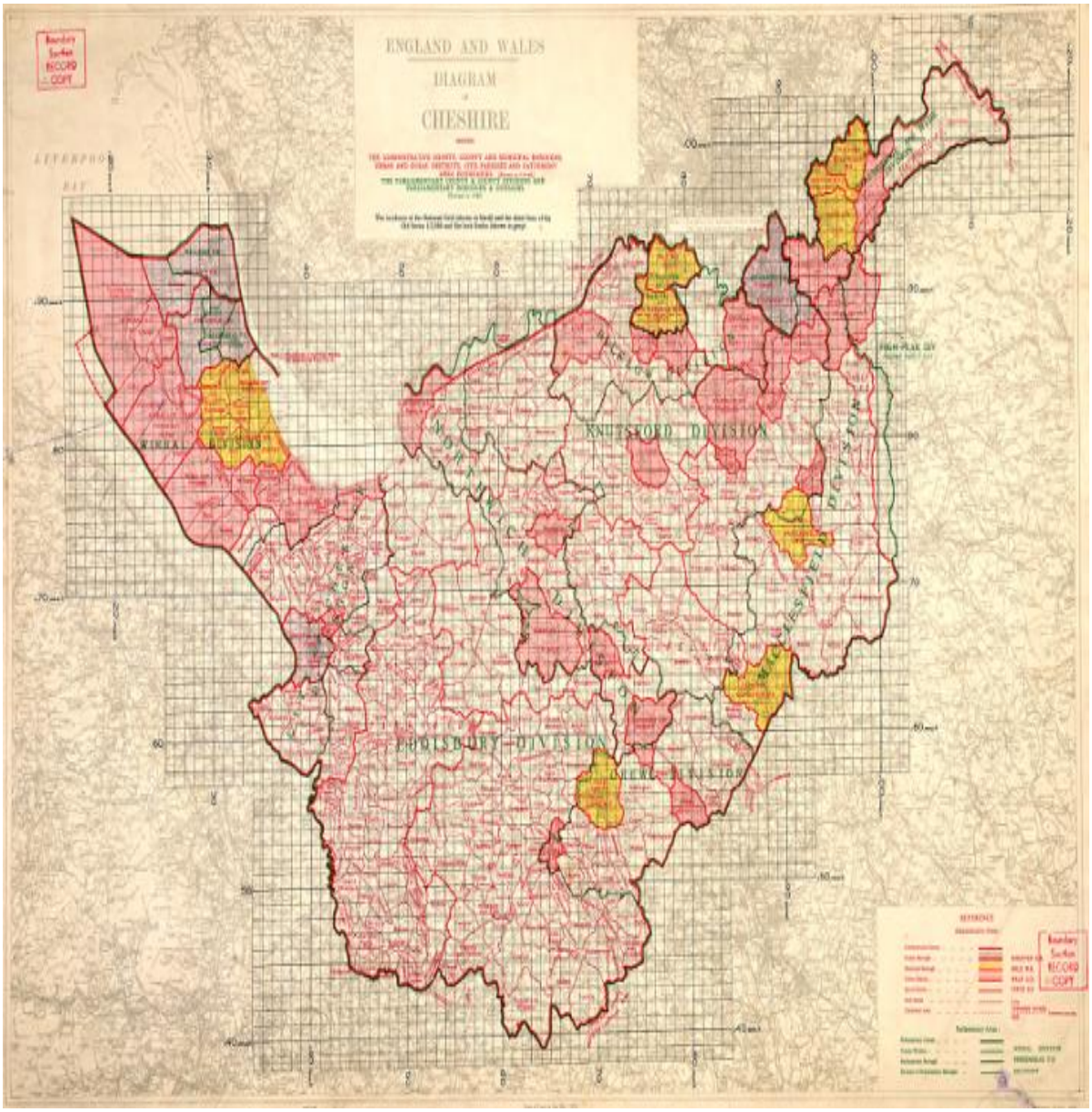
Reference	MPCC 1/7
Description	Map of Holland Fen, Lincolnshire, showing the area between Donington, Crowland, Market Deeping and Horbling. Shows monastic and parish churches, houses, crosses including St Guthlac's cross at Brotherhouse Bar; roads, bridges, rivers and dykes, causeway; marshland, Bourne well, cloot near Brotherhouse Bar; boundary between Parts of Kesteven and Holland. Note to effect that villages of Rippingdale, Dunsby, Morton and Bourne had common in marsh of Pinchbeck; Thurlby did not. Place-

[50] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C3982540

	names in English: notes in Latin. Buildings apparently drawn from life, and outlined in red: churches, houses, bridges in perspective; Crowland bridge in plan. No scale shown. Oriented to the north. Endorsed: 'The plais For bestes Holand' in contemporary hand; 'Holland Fenn', 'Lincoln', 'No 55 Holland Fen' in later hands.
Note	[Grid references: OSGB36: TF 241 256; WGS84: 52.81331, -0.15848]. WGS84 interpolated from OSGB36.
Date	[c 1430]
Held by	The National Archives, Kew
Former reference in The National Arhives	MPC 100; DL 31/55
Legal status	Not Public Record(s)
Language	English and Latin
Dimensions	97 cm x 83 cm
Closure status	Open Document, Open Description
Publication Note	The British Isles catalogue proposed a dating of 'Elizabeth I or earlier' (Maps and Plans in the Public Record Office: I. British Isles, c.1410-1860 (London, 1967), entry 2688); Edward Lynam suggested a date of 1550 (number 86 in list of 'Maps of the Fens', Victoria County History, Huntingdonshire vol III (1936)); Arthur Owen placed MPCC 1/7 in the sixteenth century (in Local Maps and Plans from Medieval England, R A Skelton and P D A Harvey, eds., (Oxford, Clarendon Press, 1986), chapter 25 on a map of Deeping Fen, p 291). However, palaeographic and stylistic evidence suggests a mid-fifteenth century or earlier date for this map. A detailed analysis is given in 'The Pinchbeck Fen Map: A Fifteenth-Century Map of the Lincolnshire Fenland', Rose Mitchell and David Crook, Imago Mundi, volume 51, pp 40-50.
Add a tag	-

17. Tablo'da 7. Görsel'de yer alan bir haritaya ait katalog kaydı yer almaktadır[51].

[51] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C12597722

***7. Görsel* TNA'dan lejant bilgisi bulunan bir harita**

***17. Tablo* 7. Görsel'e ait katalog kaydı**

Reference	OS 76/204
Description	Cheshire: shows boundary information to 1949 including manuscript annotations
Note	Scale 1:126720 or two miles to one inch
Date	1948 Jan 01 - 1949 Dec 31
Held by	The National Archives, Kew
Legal status	Public Record(s)
Closure status	Open Document, Open Description
Access condition	Open on Transfer
Record opening date	30 May 2012
Add a tag	-

TNA'da *Item (Öge)*[52] düzeyinde yukarıda belirtilen ve bunların dışında yapılan incelemelerde tespit edilen üst veri unsurları şunlardır:

- Reference (Referans kodu)
- Title (Başlık)
- Description (Açıklama)
- Note (Notlar)[53]
- Date (Tarih)
- Held by (Sahiplik bilgisi)
- Legal status (Hukuki durum)
- Language (Dil)
- Physical description (Fiziksel niteleme)
- Dimensions (Boyut)
- Closure status (Kapatma durumu)
- Access conditions (Erişim durumu)
- Add tag (Etiketler)
- Feedback (Geri bildirimde bulun)

Bu üst veri unsurları dışında *Ordering and viewing options (Sipariş verme ve görüntüleme seçenekleri)* bilgisi bulunmaktadır. Erişime kapalı olan belgelerde kapalı olduğu belirtilirken, dijitalleştirilen belgelerde satın alma, indirme seçenekleri sunulmaktadır. Dijitalleştirmesi yapılmamış olanlarda ise yerinde inceleme için rezervasyon veya kopya talebinde bulunma seçenekleri bulunmaktadır.

[52] Öge düzeyinde çeşitli niteleme örnekleri için bkz.
https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C3506532,
https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C3506520,
https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/c67e4bf6a4554efb8026e64e2fda348f

[53] Ölçek ve koordinata ilişkin veriler genellikle bu alanda verilmektedir.

IV. 1. 3. Bundesarchiv Kartografik Materyal Örnekleri

1952'de kurulan Alman Federal Arşivleri (Bundesarchiv)'nin öncülü, 1919'da kurulan Reich Arşivleri'dir. Reich Arşivleri, Versailles Antlaşması gereği çok sayıda askeri makamın dağıtılmasının ardından merkezi bir arşiv olarak kuruldu. 1935'te Reich Propaganda Bakanlığı, Potsdam'daki Reich Arşivleri'nde bir Reich Film Arşivi kurdu. Federal hükümet, 1950 tarihli kararıyla Koblenz'deki Federal Arşivleri, Federal İçişleri Bakanlığı bünyesinde daha yüksek bir federal makam olarak kurdu (Bundesarchiv, t.y.). Bundesarchiv'in yasal düzenlemesini 1988 tarihli Federal Arşivler Yasası (*Bundesarchivgesetz*) ve 1991 tarihli Stasi[54] Kayıtları Yasası (*Stasi-Unterlagen-Gesetz*) oluşturmaktadır. Stasi Kayıtları Arşiv merkezleri ile birlikte toplam 23 şubede hizmet vermektedir. Bundesarchiv, web sayfasında, sahip olduğu materyaller hakkında tanıtıcı bilgiler verirken oldukça sade ve anlaşılır bir tasarım tercih etmiş, arşivin içeriğini materyal türü bazında sınıflamıştır (Rukancı, 2009, s. 6). Arşiv, 500 kilometre raf uzunluğundan fazla dosya, 13 milyondan fazla görüntü (fotoğraf ve poster), 1.9 milyondan fazla harita, plan ve teknik çizim, 370.000'in üzerinde belgesel ve uzun metraj film, 46.000'den fazla ses kaydına sahiptir. Ayrıca iki milyonun üzerinde yayına sahip 6 şubede hizmet veren ihtisas kütüphanesi de bulunmaktadır.

Bundesarchiv'e, NARA ve TNA'da olduğu gibi kartografik ve fotografik materyalin düzenlenmesine ilişkin e-posta aracılığıyla sorular soruldu[55]. Kullanılan üst veri standardı hakkında bir bilgi paylaşılmadı. Düzenleme konusunda da orijinal olarak görsellerde veya resimlerle ilgili olarak mevcut olan tüm metin bilgileri, tarihsel ve kaynak açısından kritik çalışma nedeniyle *"Originaltitel" (Orijinal başlık)* alanında tam olarak çoğaltıldığı, hiçbir bilgi mevcut değilse, görüntü için bir görüntü açıklaması eklendiği ifade edildi. Ayrıca dosyalarda

[54] Stasi, Doğu Almanya Devlet Güvenlik Bakanlığı'nın (Das Ministerium für Staatssicherheit der DDR) kısaltmasıdır.

[55] e-posta yoluyla iletişim 27 Kasım 2020 tarihinde başlamış, 6 Şubat 2024 tarihine kadar birim yetkilisi ile yapılan yazışmalarla son bulmuştur.

fotoğraf/harita materyali olması durumunda, bunlar dosyalardan ayrılır ve bunların yerine, kaldırılan ve son olarak görsel arşivine gönderilen görsel/harita materyaline referans veren bir yer tutucu ilave edildiği belirtildi.

Bundesarchiv çevrimiçi arama sayfası "*invenio"*da haritalar üzerine kayıtlar incelendi. Invenio'da anahtar kelime taraması yapılabileceği gibi hiyerarşik düzende göz atarak kayıtlara ulaşmak mümkündür. Nitelemede kullanılan üst veri unsurları incelendiğinde 8. Görsel'de görüldüğü üzere fon ve seri yalnızca başlık olarak belirtilmektedir.

***8. Görsel* Bundesarchiv invenio ara yüzü ve fon nitelemesi**

Dosya düzeyinde Bundesarchiv'de oluşturulan katalog kaydı örneği 18. Tablo'da yer almaktadır[56].

***18. Tablo* Bundesarchiv'den dosya düzeyinde katalog kaydı**

Bestandssignatur	R 1001-KART
Bestandsbezeichnung	Reichskolonialamt.- Kartenbestand
Bestandsart/-typ	Karten, Staatliche Unterlagen
Laufzeit	1974-1942
Zitierweise	BArch R 1001-KART/...
Benutzungsort	Berlin-Lichterfelde
Zuständiges Referat	Abt. BE
Bestandsgeschichte	-

[56] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://invenio.bundesarchiv.de/invenio/direktlink/7354a868-ed3a-41dc-8d5b-6dcca50bfb3e/

Inhaltliche Charakterisierung	Überformatige Anlagekarten, die aus konservatorischen Gründen den Aktenbänden des (Haupt-) Bestandes R 1001 (Reichskolonialamt) entnommen und dort durch Verweisblätter ersetzt wurden. Der (Neben-) Bestand R 1001 KART weist somit unvermeidliche Redundanzen auf und enthält, im Unterschied zu einer herkömmlichen Kartensammlung, nicht alle Karten des Bestandes R 1001. Insgesamt besitzt der (Neben-) Bestand R 1001 KART folglich keine auch nur ansatzweise Geschlossenheit. Die Karten setzen sich zu einem großen Teil aus Grenz-, Flur- und Katasterkarten zusammen. Weitere Gruppen bilden die Forstkarten, die Karten und Risse des Straßen- und Eisenbahnbaus, das Karten- und Rißmaterial der Bergverwaltung sowie Gewässer- und Wasserkarten. Hinzu kommen Pläne und Risse der Baubehörden sowie großformatige technische Zeichnungen. Den verschiedenen Kartenarten ist gemein, daß sie, maßstäblich reduziert, Informationen mittels flächenhafter (z.B. farblich) oder in symbolischer Darstellung komprimieren. Je nach Bedarf wurden die zugrundeliegenden topographischen Informationen verdichtet, verallgemeinert oder mit zusätzlichen thematischen Informationen ausgestattet. Die verzeichneten Karten erklären sich nicht aus sich selbst heraus; ihr Inhalt läßt sich nur im Kontext ihrer Entstehung erschließen. Denn zum einen handelt es sich um gedrucktes Kartenmaterial, das durch thematische Einzeichnungen, beispielsweise von Grenzverläufen, Ansiedlungen, landwirtschaftlichen Nutzflächen, Straßen- und Eisenbahnprojekten oder von Vermessungsarbeiten (Triangulation), zu Dokumenten von Verwaltungshandeln geworden ist. Tatsächlich haben die für kolonialpolitische Fragen zuständigen Behörden des Deutschen Reiches zur Unterstützung ihrer Arbeit in hohem Maße gedrucktes Kartenmaterial herangezogen. Zum anderen wurden Karten, Pläne oder Risse zur Erfüllung dienstlicher Aufgaben eigens angefertigt. Besonders anschauliche Beispiele dafür liefern die Archivalien, die im Zusammenhang mit der landeskundlichen Erforschung oder durch Grenzfeststellungs-Expeditionen entstanden sind. Archivalische Karten weisen eine Fülle verschiedener äußerer Formen auf: als handgefertigte oder gedruckte Ausführung; als Skizze oder topographische, geographische, politische o.a. Karte; als Riß oder Zeichnung etc. Schließlich liegen Karten in unterschiedlichen Entstehungsstufen vor: als Skizze, Entwurf, Druck, Kopie etc.. (Andreas Kunz, 2002)
Erschließungszustand	teilweise bearbeitet

Archivische Bewertung und Bearbeitung	Aufgrund der Vielgestaltigkeit wurde auf die sachthematische Verzeichnung der Karteninhalte verzichtet. Stattdessen ist die Erschließung zweistufig strukturiert: Die erste Zuordnungsebene ist nach den Schutz- bzw. Kolonialgebieten in die Klassifikationsgruppen 1 bis 6 gegliedert. Darüber hinaus wurden Archivalien, deren Karteninhalt oder –bezug sich nicht schutzgebietspezifisch einordnen läßt, von übergreifender oder spezieller Natur (z.B. Baupläne) ist, den Klassifikationspunkten 7 und 8 zugeordnet. Auf der zweiten Ebene folgt die Strukturierung nach der alphabetischen Reihenfolge des im Kartentitel erfaßten geographischen Bezuges. Dieser Ortsbezug kann Orts-, Fluß-, Landschaftsnamen und die Bezeichnung von Verwaltungseinheiten beinhalten. Je nach Karteninhalt kann sich der geographische Bezug auch auf eine Region beziehen. Dagegen werden Karten, deren Inhalt sich geographisch nicht zweifelsfrei beziehen läßt, thematisch aufgeführt. Im Gegensatz dazu besitzen die Klassifikationsgruppen 7 und 8 ausschließlich eine sachthematische Untergliederung. Eine detailliertere Strukturierung des Bestands hat sich als nicht tragfähig erwiesen. Der (Neben-)Bestand R 1001 KART ist vollständig verfilmt. Kartenspezifische Kontextinformationen können mit Hilfe des zugehörigen Aktenbandes aus dem (Haupt-) Bestand R 1001 erschlossen werden. Die entsprechende Signatur wird durch das Weglassen des Zusatzes „K-**“ unter "Alte Signatur" ermittelt. Beispiel: Karte: R 1001 / 1811 K-1 ("Alte Signatur") - Aktenband: R 1001 / 1811 Ausgenommen davon sind die Karten mit den Signaturen R 1001/ 10001 K-1 bis R 1001 / 10001 K-91c, die dem Bestand ohne Bezug zu einer Akte beilagen. (Andreas Kunz, 2002; aktualisiert Sabine Herrmann, 2021)
Verwandes Archivgut im Bundesarchiv	Reichskolonialamt (Bestand R 1001). Bearb. von Michael Hollmann, 3 Teilbde., Koblenz 2003 (Findbücher zu Beständen des Bundesarchivs, Bd. 98).
Amtliche Druckschriften	Deutsches Kolonialblatt. Amtsblatt für die deutschen Schutzgebiete in Afrika und der Südsee. Hrsg. von der Kolonialabteilung des Auswärtigen Amtes, Berlin 1809-1921. Mitteilungen von Forschungsreisenden und Gelehrten aus den deutschen Schutzgebieten: mit Benutzung amtlicher Quellen, Berlin 1888-1906. Mitteilungen aus den deutschen Schutzgebieten: mit Benutzung amtlicher Quellen. Wissenschaftliches Beiheft zum Deutschen Kolonialblatt, Berlin 1907-1929.

Literatur	Großer deutscher Kolonialatlas. Bearb. von Paul Sprigade und Max Moisel. Hrsg. von der Kolonialabteilung des Auswärtigen Amtes, Berlin 1901-1915 [Nachdruck: Archiv-Verlag, Braunschweig 2002]. Kausch, Oskar, Deutsches Kolonial-Lexikon. Allgemeine Übersicht über die deutschen Kolonialgebiete, alphabetische Aufführungen; Angabe der Regierungs-, Militär-, Zoll- und Missionsstationen, Verkehrsanstalten, Handelsniederlassungen und Pflanzungen; Erklärung der Namen und Zusammenstellung der wichtigsten Kolonialforscher, Dresden 1903. Schnee, Heinrich (Hg): Deutsches Koloniallexikon, 3 Bde., Leipzig 1920. [http://www.stub.bildarchiv-dkg.uni-frankfurt.de/dfg-projekt/Bildprojekt/Lexikon/lexikon.htm] Archivar 12 (1959), Sp. 287-302; E. Krausen, Karten und Pläne als Archivgut, in: Mitteilungen für die Archivpflege in Bayern 4 (1948), S. 47-54.
Bestandsinformationen	Umfang, Aufbewahrungseinheiten: 2141 Bearbeiter/in: Göttlicher, Franz Stand (Jahr): 2009
Informationen zur Provenienz	Name: Reichskolonialamt Existenzzeit: - Institutionengeschichte: 1907 Bildung des Reichskolonialamts aus der seit 1890 bestehenden Kolonialabteilung des Auswärtigen Amts; 1919 Umwandlung in ein Reichskolonialministerium und Übernahme der Abwicklungsgeschäfte für die ehemaligen deutschen Kolonialgebiete; nach dessen Auflösung 1920 Übernahme der Aufgaben durch das Reichsministerium für Wiederaufbau (Kolonialzentralverwaltung) bis zu seiner Auflösung 1924; danach Bearbeitung der Kolonialangelegenheiten wieder durch das Auswärtige Amt. Beziehung zum Bestand: Endprovenienz Übergeordnete Provenienz: Reichskolonialamt

Yapılan incelemeler sonucu dosya düzeyinde belirlenen üst veri ögeleri şunlardır:

- Bestandssignatur (Envanter kodu)
- Bestandsbezeichnung (Envanter adı)
- Bestandsart/-typ (Envanter türü)
- Laufzeit (Tarih)
- Zitierweise (Alıntı tipi)

- Benutzungsort (Bulunduğu yer)
- Zuständiges Referat (Sorumlu birim)
- Bestandgeschichte (Envanter geçmişi)
- Inhaltliche Charakterisierung (İçerik açıklaması)
- Erschließungszustand (Geliştirme durumu)
- Archivische Bewertung und Beaberbeitung (Arşiv değerlendirmesi ve düzenleme)
- Verwandtes Archivgut im Bundesarchiv (Federal Arşivlerdeki ilgili arşiv materyali)
- Amtliche Druckschriften (Resmi yayınlar)
- Literatur (Konu hakkındaki çalışmalar)
- Bestandstinformationen (Envanter bilgileri)
- Informationen zur Provenienz (Sağlama kaynağı bilgileri)

Bundesarchiv'de öge düzeyinde kartografik materyale ilişkin invenio'da görüntülere erişilememiştir. Ancak katalog kayıtlarında verilen alanların standart biçimde aynı olduğu, değişkenlerin ise materyale göre içerik olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir[57]. Kayıtların nasıl girildiğine ilişkin örnekler 9. ve 10. Görsellerde yer almaktadır.

[57] Öge düzeyinde niteleme örnekleri için bkz. https://invenio.bundesarchiv.de/invenio/direktlink/bf9f84d3-6b37-45b0-94b0-1d4dcfd50b0f/

R 1001-KART Reichskolonialamt.- Kartenbestand

Kamerun

1 Geographischer Bezug

Archivsignatur	:	R 1001-KART/11297
Titel	:	Akok (Mbidalong).- Sanierungsarbeiten
Laufzeit	:	1914 - 1914
Bemerkung zur VE	:	handgefertigte Skizze, Kopie, Einzeichnungen, koloriert (U: Streitwieser)
Maßstab	:	
Karte (Höhe in cm)	:	40
Karte (Breite in cm)	:	40
Ausführung	:	Skizze
Unterlagenart	:	Karte
Alte Signaturen	:	R 1001 KART/5916; R 1001 Kart/5916 e; R 1001/5916 K-5
Benutzungsort	:	Berlin-Lichterfelde
Digitalisat	:	vorhanden

***9. Görsel* Bundesarchiv'den öge düzeyinde katalog kaydı**

Archivsignatur	:	R 1001-KART/10058
Titel	:	Bamenda.- Vermarkungsarbeiten
Laufzeit	:	1912 - 1913
Bemerkung zur VE	:	handgefertigte topographische Inselkarte, Einzeichnungen, koloriert (U: Detzner)
Maßstab	:	1 : 125.000
Karte (Höhe in cm)	:	57
Karte (Breite in cm)	:	176
Ausführung	:	Handzeichnung
Unterlagenart	:	Karte
Alte Signaturen	:	R 1001/10001 K-65
Benutzungsort	:	Berlin-Lichterfelde
Digitalisat	:	vorhanden

***10. Görsel* Bundesarchiv'den ölçek bilgisi bulunan katalog kaydı**

İncelemeler sonucunda öge düzeyinde kullanılan üst veri ögeleri şunlardır:

- Archivsignatur (Arşiv kodu)
- Titel (Başlık)
- Laufzeit (Tarih)
- Bemerkung (Açıklama)
- Maßtsab (Ölçek)
- Karte (Höhe in cm) (Harita cm cinsinden yükseklik)
- Karte (Breite in cm) (Harita cm cinsinden genişlik)
- Ausführung (Kroki, el çizimi, baskı gibi oluşturulma biçimi)
- Unterlagenart (Belge türü)
- Alte Signatur (Eski kod/lar)
- Benutzungsort (Bulunduğu arşiv)

Ayrıca dijitalleştirilmiş kayıtlarda *Digitalisat anzeigen (Dijital kopyayı göster)* butonu bulunmaktadır.

IV. 1. 4. Devlet Arşivleri Başkanlığı Kartografik Materyal Örnekleri

Kurumun tarihçesi 1846 yılında Hazine-i Evrak Nezareti'nin kurulmasına dayanır. Ardından 1849'da Hazine-i Evrak Nizamnamesi yayınlandı. Cumhuriyet'in ilanıyla 1933'ün Mayıs'ında Teşkilat Kanunu gereğince, Ankara'daki Evrak Müdürlüğü ile İstanbul'daki Hazine-i Evrak Müdürlüğü, Başvekâlet Evrak ve Hazine-i Evrak Müdürlüğü adı altında birleştirildi. Yıllar içinde yaşanan çeşitli düzenlemeler sonucunda 16 Temmuz 2018 tarih ve 11 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Devlet Arşivleri Başkanlığı kurulmuştur (Devlet Arşivleri Başkanlığı, t.y.). DAB, 11 numaralı Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, Arşivlerden Yararlanma Usul ve

Esasları Hakkında Yönetmelik ve Arşivlerde Gerçekleştirilecek Dijitalleştirme Faaliyetlerine Yönelik Usul ve Esaslara göre faaliyetlerini düzenlemektedir.

DAB web sayfasında koleksiyona ilişkin "1915 Olayları" başlığıyla ilgili konudaki belgelerin derlendiği bir tematik çalışma yer almaktadır[58]. Ayrıca ana sayfada kullanıcılar için araştırmalarını nasıl yapabileceklerine ilişkin fonlar hakkında bilgilendirmelerin de yapıldığı bir kılavuz bulunmaktadır[59]. Çevrimiçi katalog "Belge Tarama Sistemi-BETSİS" bağlantısıyla gerçekleşmektedir. Katalogda tarama yapabilmek için üyelik oluşturmak gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için e-devlet aracılığıyla giriş imkânı bulunmaktadır. BETSİS, DAB Cumhuriyet Arşivi, DAB Osmanlı Arşivi, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi ve Millî Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi olmak üzere 4 ana fondan oluşmaktadır. BETSİS ana sayfasında da koleksiyonun içeriği hakkında bilgilendirmeler bulunmaktadır. Basit arama doğrudan anahtar kelimeler yazılarak gerçekleştirilirken, detaylı arama 4 fondan birini seçerek yapılabilmektedir. Seçilen fondan sonra alt fonlara inilerek kutu, gömlek, sıra numarası ile başlangıç-bitiş yılı ve anahtar kelimelerle arama imkânı sunulmaktadır. Sonuçlar fon adı, fon kodu, kutu/gömlek/sıra numarası, özet ve tarih bilgisiyle listelenmektedir. Fonlar içinde yalnızca Osmanlı Arşivi fonunda materyal türü bağlamında haritalar (HRT), fotoğraflar (FTG), plan-proje-krokiler (PLK) için fonlarda arama yapılabilmektedir. Araştırma konusu belirlenirken özellikle teknik bilgiler içeren ve yönetimi Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri'nde yoğunlukla bulunan yazışma ve defterler dışında kalan kartografik ve fotografik materyalin düzenlenmesine ilişkin geleneksel uygulamaların nasıl yapıldığı merak uyandırmıştır. Bu bağlamda devlet arşivlerinde görev yapmış bir kişiyle bu konu hakkında bir görüşme gerçekleşmiştir[60]. Görüşmede yer alan ifadeler özetle şu şekildedir:

[58] Detaylı bilgi için bkz. https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Yayinlar/Koleksiyonlar.aspx?c=1
[59] Detaylı bilgi için bkz. https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Sayfa.aspx?icerik=12&h=AA54A70923B86C8AD74249E0E555F5948A9923AE2A51E06E2DFE30B4D635A1E2
[60] Görüşme, 19 Ocak 2024 tarihinde Zoom aracılığıyla kayıt altına alınarak yapılmıştır.

"Geleneksel yöntemlerde belgelerin bağlamını koparmamak adına, bir belgenin ekinde yer alan harita veya fotoğrafın ayrılmadan ve ilave bir niteleme yapmadan belgeye ait niteleme unsurlarıyla kimliklendirilmektedir. Bu tür materyalin herhangi bir birim/kurum ile bağı tespit edilememişse müteferrik evrak olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Osmanlı Arşiv fonunda müstakil olarak değerlendirilen bir belge bağı bulunmayan harita, fotoğraf, plan/kroki gibi materyal türleri için fon grupları oluşturulmaktadır. Bir belgenin ekinde yer alan fotoğraf/haritaya ait bilgi ancak belgenin özetlemesi yapılırken belirtilir. Bunu yapmak da tamamen arşivcinin bu bilgileri verip vermeyeceği ile alakalıdır. Ayrıca gömlek dosya üzerlerine içeriğe ilişkin fotoğraf veya harita bulunduğuna dair bir kodlama yapılmamaktadır. Müstakil harita ve/veya fotoğraf için ise elde edilen bilgilerle (tarih, içerik) gibi kimliklendirmesi yapılır. Osmanlı arşiv fonunda özellikle Ali Emirî, Muallim Naci gibi kişilerin geliştirdiği tasnif yöntemleri bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde arşivlerde Lajos Fekete'nin önerisiyle provenans prensibine uygun olarak düzenlemenin yapılmasına geçilmiştir ve bunun daha doğru bir uygulama olduğu kanaatindeyim."

Geleneksel arşivcilik uygulamalarında bir harita veya fotoğrafın belge ekinde yer alıyorsa çok fazla bu materyale yoğunlaşılmadan asıl belge üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Müstakil harita ve fotoğraflarda ise kaynağa ilişkin bir bilgi notu veya içerik biliniyorsa nitelemesi bu unsurlarla yapılmaktadır.

BETSİS üzerinden Osmanlı Arşivi harita fonu üzerinden incelenen kayıtlardan 11. Görsel, 12. Görsel ve 13. Görsel'de görüldüğü üzere bazı örnekler sunulmuştur.

***11. Görsel* DAB'tan ölçek bilgisi bulunan bir harita**

11. Görsel'de yer alan haritaya ait üst veri elemanları 19. Tablo'da yer almaktadır.

***19. Tablo* 11. Görsel'e ait katalog kaydı**

Belge Özeti	Avrupa'nın denizleri, körfezleri, kanalları, Akdeniz'in Cebelitarık Boğazı'ndan Korsika ve Sardunya Adalarına kadar olan kısmına ait deniz haritası. Yayınlayan: Laurent Bremond sur le Post a Marseille (Michelat ve Bremond), Marsilya kıyılarındaki bazı önemli yerler gösterilmiştir. Fransızca olan haritanın üzerine sonradan bazı Osmanlıca yazılar yazılmıştır. a.g.y.tt, EHT, Fr. (Ölçek 1/2500000)
Yer Bilgisi	32-
Dosya Ek	-
Belge Tarihi	H-08-02-1131
Kurum	HRT.h..
Dili	-

19. Tablo'ya göre kullanılan niteleme unsurları belge özeti, yer bilgisi, belge tarihi, kurum, dil, dosya ekten oluşmaktadır. Görüntüden haritanın dilinin Fransızca olduğu anlaşılmaktadır ancak dil unsurunda bu belirtilmemiştir. Tarih dışında hazırlayan, ölçek ve yer bilgilerine kadar her şey özette toplanmıştır.

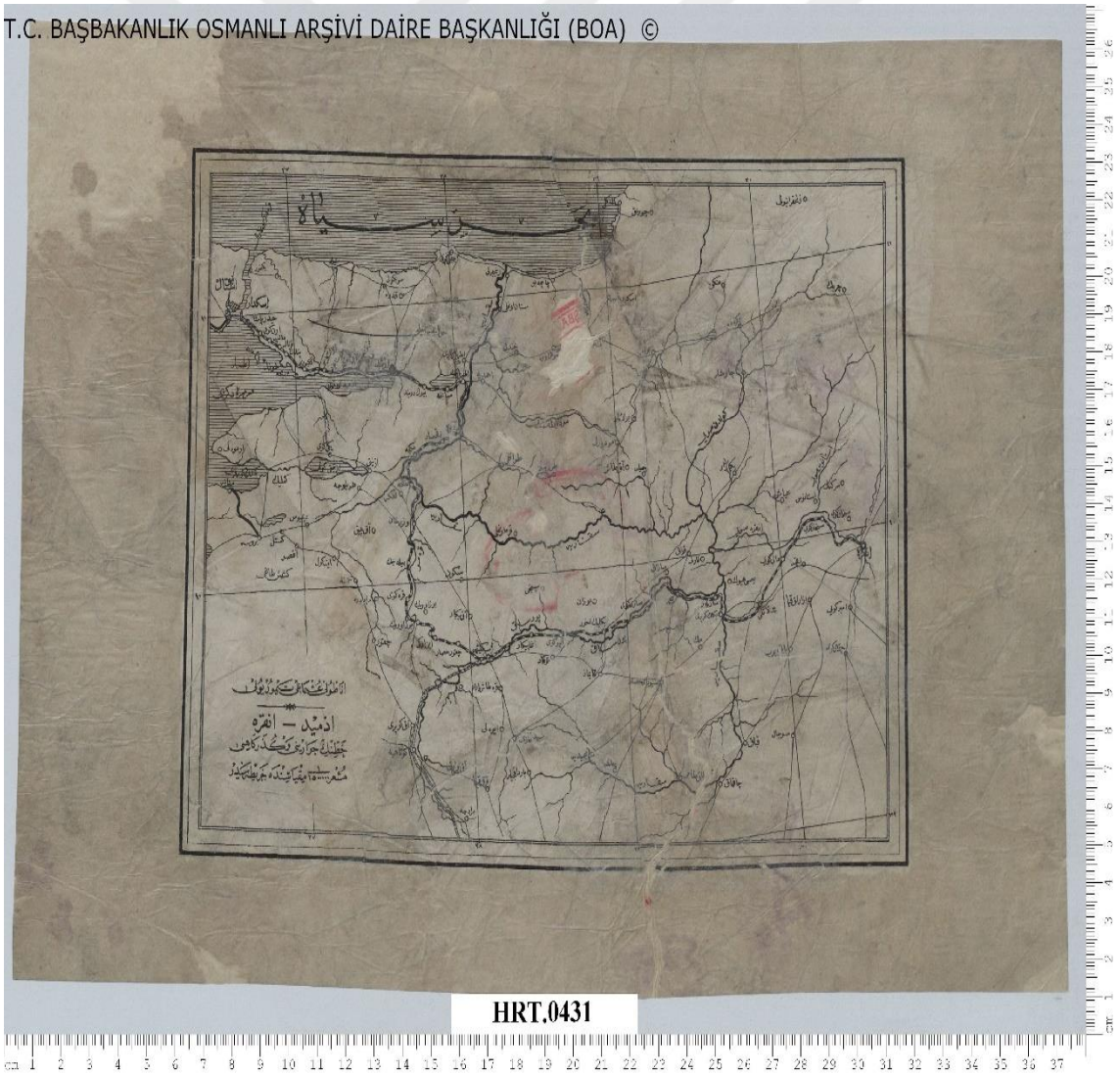

12. Görsel **DAB'tan el yapımı ve çeşitli bilgilerin bulunduğu bir harita**

12. Görsel'de yer alan haritaya ait katalog kaydı 20. Tablo'da yer almaktadır.

***20. Tablo* 12. Görsel'e ait katalog kaydı**

Belge Özeti	Onsekizinci yüzyılda İran'ın coğrafi durumunu gösterir harita. Hazırlayan: Dergah-ı Ali müteferrikalarından İbrahim'in tercümesidir. Elle yapmadır. Maveraünnehir bölgesi ile İran'ın önemli şehir, kasaba ve dağları ile akarsuları gösterilmiştir. a.g.tt, EHT (Ölçek 1/4000000)
Yer Bilgisi	103-
Dosya Ek	-
Belge Tarihi	H-29-12-1142
Kurum	HRT.h..
Dili	-

20. Tablo'da ölçek, hazırlayan, yapım türü, yer bilgisi gibi ögelerin özette bulunduğu bir kayıt görülmektedir.

***13. Görsel* DAB'tan elle yapılmış bir demiryolu haritası**

13. Görsel'de elle yapılmış belirli bir bölgeye ait demiryolu haritası görülmektedir. Görsele ait katalog kaydı 21. Tablo'da yer almaktadır.

***21. Tablo* 13. Görsel'e ait katalog kaydı**

Belge Özeti	Anadolu-ı Osmanlı Demiryolu. İzmid-Ankara hattının civarını ve güzergahını belirtir harita, elle yapılmış. a.g.y.tt, EHT (Ölçek 1/1500000)
Yer Bilgisi	431-
Dosya Ek	-
Belge Tarihi	H-29-12-1341
Kurum	HRT.h..
Dili	-

21. Tablo'da verilen katalog kaydında diğer örneklerde olduğu gibi ölçek ve içerik bilgisi belge özeti alanında toplanmıştır.

IV. 2. Fotografik Materyalin Nitelemesi

Fotoğraflar yazılı olayları ifade etmede kanıt niteliği taşıması özelliği nedeniyle kıymetli dokümanlar arasında yer alır. 60lı yıllarda insanların kıyafet tarzları ve alışkanlıkları üzerine yazılmış bir belgeyi desteklemek için en önemli kaynak şüphesiz o dönem yaşamış kişiler tarafından çekilmiş fotoğraflar ya da haberlerde kullanılan fotoğraflardır. Günümüzde bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve sosyal bilgi ağlarının yaygın kullanımıyla bilgiler hızlı bir şekilde yayılmakta ve geniş kitleler tarafından paylaşılmaktadır. Özellikle sosyal medyada sıklıkla karşılaştığımız olayların başında, bir yerde gerçekleşen protesto ya da çatışmalar hakkında paylaşılan fotoğraflar bazen o olaylarla ilgili olmayabilir. Bu nedenle paylaşılan görsellerin doğruluğunun teyit edilebilir ve/veya haber sitesi gibi araçlarla kaynak gösterilebilir olması gerekir. Mallonee (2016) "How Photos Fuel the Spread of Fake News" başlıklı makalesinde, fotoğrafların yalanın duygusal yönünü destekleyerek sahte haberlerin viral hale gelmesinde kilit rol aldığından bahseder.

Araştırmacılar için önemli bir kaynak olan fotoğraflar, kullanıcılara sunulmadan önce arşivlerde birçok işlemden geçer. Bu aşamalar sırasıyla değerleme ve sağlama, katılım ve düzenleme, niteleme ve kataloglama, koruma ve muhafaza, referans ve destektir (Benson, 2009, s. 49).

2. Şekil **Fotoğrafların arşivlerdeki yönetim süreci**

Association of Tribal Archive, Libraries and Museums'un 9-12 Ekim 2016 tarihindeki konferansı sonrası 13-14 Ekim 2016 tarihlerinde yapılan çalıştayda "Görüntü Dijitalleştirme" başlığında bir toplantı gerçekleştirildi. Bu çalıştayda fotoğrafların Dublin Core'a göre nasıl nitelenebileceği ile ilgili aşağıdaki şablon hazırlandı (Sustainable Heritage Network Workshop, 2016).

4. Tablo **Dublin Core için örnek veri sözlüğü**

DC Terimi	Açıklama	Notlar/Yönergeler	Örnek
Başlık	Kaynağa verilen ad	GEREKLİ: Başlık alanındaki kelimeleri büyük harfle yazın. Mümkünse tarihi ekleyin.	Humptulips Nehri Üzerindeki Günlük Yaya Köprüsü, 1895
Üretici	Kaynağın fikri içeriğinden birincil derecede sorumlu kişi(ler) veya kuruluş(lar); yazar veya yaratan.	GEREKLİ: Fotoğrafçı (resim ise) veya yazar (belge ise). Soyadı, Adı olarak biçimlendir.	Pratsch, Charles R
Konu	Kaynağın konusu; ayrıca kaynağın konusunu veya içeriğini niteleyen anahtar sözcükler, tümcecikler veya sınıflandırma niteleyicileri.	Baş Kütüphanecinin yıllık olarak güncellediği WSU Konu Listesini kullanın. \\libfs\MetadataGuidelines içinde bulunur.	Köprüler - Washington (Eyalet) Günlükler - Washington (Eyalet) Nehirler - Washington (Eyalet) Ağaçlar - Washington

			(Eyalet)
Açıklama	Belge benzeri nesneler durumunda özetler de dahil olmak üzere kaynağın içeriğinin metinsel bir açıklaması; görsel kaynaklar olması durumunda bir içerik açıklaması da olabilir.	GEREKLİ: Resimde veya belge veya mektubun özetinde neyin tasvir edildiğini açıklayın. Fiziksel materyalin durumunu tanımlayın. Fotoğrafın önüne veya arkasına yazılmış tüm üst verileri kopyalayın.	Ortada duran bir figürle Humptulips Nehri üzerindeki bir yaya köprüsünün siyah beyaz görüntüsü. Humptulips Nehri, Washington'daki Greys Harbor County'de bulunan ve Hum-tu-lups, Humptolups, Humtutup ve Um-ta-lah olarak da adlandırılan bir nehirdir.
Yayımcı	Bir yayıncı, üniversite bölümü veya tüzel kişilik gibi kaynağı mevcut haliyle sunmaktan sorumlu kuruluş.	Washington Eyalet Üniversitesi El Yazmaları, Arşivleri ve Özel Koleksiyonlar, aksi belirtilmedikçe.	Washington Eyalet Üniversitesi El Yazmaları, Arşivleri ve Özel Koleksiyonlar
Katkıda bulunan	OLUŞTURAN alanında belirtilenlere ek olarak, kaynağa önemli entelektüel katkılarda bulunan ancak ikincil düzeyde olan kişi(ler) veya kuruluş(lar).	Katkıda bulunanlar, fotoğrafçının asistanları, resme ekleyen kişiler (sanatçılar, zanaatkârlar) olabilir. Soyadı, adı olarak biçimlendir	McKenzie, Colin S.
Tarih	Kaynağın mevcut haliyle kullanıma sunulduğu tarih.	GEREKLİ: YYYY-AA-GG biçimini kullanın. Tarih bilinmiyorsa veya yaklaşık ise, ca. YYYY	1895-08-06
Tür	Kaynağın gösterimi. örneğin cam levha negatif, PDF, kartpostal, 16 mm açık makara filmi vb.	GEREKLİ: Dijital temsilleri ve orijinal fiziksel biçimi listeleyin. Teknik bilgileri not edin: kullanılan tarayıcı ve dpi. Şunlardan birini seçin: Fotoğraf, Kartpostal, Cam Plaka Negatif, Fener Slaytı.	Orijinal fotoğraf baskıları, bir Microtek 9600XL tarayıcıda 300 dpi TIFF dosyaları olarak tarandı. 72 dpi JPEG dosyaları daha sonra WSU Kitaplıklarındaki CONTENTdm veritabanına eklendi. Orijinal format: Cam plaka negatif.

Niteleyici	Kaynağı benzersiz bir şekilde nitelemek için kullanılan bir dize veya sayılar veya harfler. Bu, dijitalse dosya adı veya fizikselse benzersiz bir kimlik veya katalog numarası olabilir.	GEREKLİ: Ürün numarasını kullanın.	387
Kaynak	Kaynağın alındığı basılı veya elektronik koleksiyon veya çalışma.	GEREKLİ: Koleksiyon numarası. Ayrıca, yalnızca görüntü bağlı cilt gibi daha büyük bir çalışmadan alınmışsa kullanın.	PC 18
Dil	Kaynağın entelektüel içeriğinin dil(ler)i.	Gerekirse birden fazla liste yapın. Bilmediğiniz bir dil belirlerseniz amirinize danışın.	İngilizce, Quinault
İlişki	Diğer kaynaklarla ilişkisi.	Görüntü bağlı cilt gibi daha büyük bir eserden alınmışsa veya diğer görüntüler yakından ilişkiliyse kullanın.	PC18_388, bu cam plaka negatifinin bir kopyasıdır.
Kapsam	Varsa, kaynağın coğrafi konumları ve zamanı.	Liste alanı: Whitman County, Quinault Indian Nation vb. Ve dönem	Grays Harbour County, 19. yüzyıl
Haklar	Kuruluşunuz için bir hak beyanı veya genel bir telif hakkı bildirimine bağlantı veya bir hak yönetimi bildirimi.	GEREKLİ: Washington State University Libraries genel haklar beyanını kullanın.	Yayınlama izni için lütfen Washington Eyalet Üniversitesi Kütüphaneleri, El Yazmaları, Arşivler ve Özel Koleksiyonlar (509) 335-6691 ile iletişime geçin. Washington State University Libraries, koleksiyonlarındaki tüm resimli materyalin telif hakkını kontrol etme iddiasında değildir. MASC, bu

			bağlamda kullanıcıya sunduğu her türlü bilgiyi sağlayacaktır. http://www.libraries.wsu.edu/masc/policies/reproduction

Yukarıda tabloda belirtildiği üzere bu bölümde fotografik materyalin üst veri standartlarıyla ulusal arşivlerde nasıl ele alındığı çeşitli örneklerle incelenecektir.

IV. 2. 1. National Archives and Records Administration Fotografik Materyal Örnekleri

NARA'nın materyal türüne göre oluşturulmuş tematik fonları arasında *"Photographs and Graphic Works"* bulunmaktadır. Bu fon arasında bulunan kaynaklar ile arşivlerde ve çevrimiçi katalog aracılığıyla kullanıma ilişkin rehberler bulunmaktadır[61]. Fotoğraflar farklı fon grupları içinde yer alan materyaller arasından seçki halinde sunulmaktadır. Fotoğraflar özelinde çevrimiçi katalog kayıtları incelendiğinde "*IV. 1. 2. National Archives and Records Administration'dan Kartografik Materyal Örnekleri*" başlıklı bölümde kartografik materyale ilişkin kayıtlarda belirlenen fon[62], seri[63], dosya[64], belge[65] düzeyinde nitelemede kullanılan üst verilerden çok farklı örneklere rastlanılmamaktadır. Ancak içerik bilgisi bağlamında farklılıklar dikkat çekmektedir.

Fotoğrafların nitelenmesine ilişkin NARA yetkilisi ile yapılan e-posta görüşmesinde fotoğrafların nitelenirken özellikle açıklama ve başlık gibi verilerin sağlanan kişi veya

[61] Detaylı bilgi için bkz. https://unwritten-record.blogs.archives.gov/2020/04/21/searching-the-national-archives-catalog-for-still-photographs/, https://www.archives.gov/research/still-pictures/off-site-research-guidance , https://www.archives.gov/research/still-pictures/on-site-research-guidance

[62] Belirli kurum/birimlere ait fonların içinde seri/dosya/belge düzeyinde fotografik materyale ilişkin nitelemeler bulunmaktadır. Fotoğrafların bulunduğu müstakil bir fon bulunmamaktadır.

[63] Seri düzeyinde bulunun fotoğraf örnekleri için bkz. https://catalog.archives.gov/id/513238, https://catalog.archives.gov/id/513164, https://catalog.archives.gov/id/542389

[64] Dosya düzeyinde bulunan fotoğraf örnekleri için bkz. https://catalog.archives.gov/id/1427025, https://catalog.archives.gov/id/1427178, https://catalog.archives.gov/id/199928941

[65] Öge düzeyinde bulunan fotoğraf örnekleri için bkz. https://catalog.archives.gov/id/221951535, https://catalog.archives.gov/id/205592902, https://catalog.archives.gov/id/513361, https://catalog.archives.gov/id/23932510

kurumların oluşturduğu niteleyici/altyazı bilgileri kullanılarak girildiği belirtildi[66]. Niteleme verilerinin, kayıtların üzerinde belirtilen ve/veya kaydı oluşturan kişinin belirlediği verilere bağlı kalınarak hazırlandığı *General Notes (Genel Notlar)* alanında yazan açıklamalarda tespit edilmektedir[67].

Seri düzeyinde oluşturulan bir katalog kaydı örneği 22. Tablo'da yer almaktadır[68].

***22. Tablo* NARA'dan fotoğraf serisi katalog kaydı**

Title	Historical Photograph Files, 1896–1963
Description	Partially Available Online This Series contains records, some of which are available online. 24,505 Items (with a total of 24,786 digital objects) from this Series are currently online and ready to view. This series consists of photographs that document the role of the Bureau of Public Roads (BPR) in federally supported highway construction projects, planning, road material and construction research, and highway safety and maintenance. Subjects in this series include vehicles, traffic, highway structures, and images of maps. In addition, there are various views of building structures connected with road transportation such as tourist cabins and motels, car washes, shopping centers, bus terminals, and parking garages. The "General Photographs" section forms the largest discrete portion with images taken between 1896 and 1953. Among these photographs are views of various vintage automobiles, police directing traffic and patrolling on motorcycles, the construction of the Alaska Highway, and a survey of various types of vehicles from aircraft to shipping. Other photographs in this group include a photo of the Ford Model T rolling off the assembly line in 1913 (30-N-49-1482), Inter-American Highway construction, road building in Czarist Russia, and activities related to roads in numerous foreign countries. The second section consists of images taken between 1929 and 1952 and depicts construction of the Mount Vernon Memorial Highway, now known as the George Washington Parkway. The third section, "Historic Subjects", contains pictures created between 1900 and 1953 which illustrate the

[66] e-posta yoluyla iletişim 5 Haziran 2021 tarihinde başlamış, 26 Ocak 2024 tarihine kadar birim yetkilisi ile yapılan yazışmalarla son bulmuştur.
[67] Başlığın, üreten kişi tarafından belirlenen açıklamaya bağlı kalınarak hazırlandığı belirtilen bir kayıt örneği bkz. https://catalog.archives.gov/id/317854129
[68] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/513325

	evolution of transportation from ancient times. Subjects include: the Appian Way; public roads of the past; roads and trails, including the Oregon Trail; and many views of roadways and towns from Alabama to Wyoming. There are also portraits of prominent men, including George Washington. The fourth and final section, "Highway Transport", is comprised of two separate accessions. The first contains images taken between 1951 and 1959, and the second contains images taken between 1960 and 1963. Subjects are similar to material found in the "General Photographs" group, including bituminous (asphalt) construction, types of roads, and maintenance.
Arrangement	Arranged by media type (prints, negatives, or microfilm). Prints are further arranged in four distinct groupings and thereunder mostly alphabetical by agency-assigned subject heading. Negatives are arranged in two groups by size, 5x7 and 8x10, and thereunder numerically by agency-assigned numbers. A small number of negatives at the end of the 5x7 grouping have NARA-assigned numbers. Microfilms are arranged alphabetically by subject heading.
Dates	The creator compiled or maintained this series between 1896–1963.
Numbering Note	Requests for photographs in this series must include the record group number, series designator, and the agency or NARA-assigned negative number. Please include the print box number in parenthesis when available. The agency used two numbering systems for negatives: A straight numerical system from 1896 to 1930, and then from 1930 onward, a two-part number system with the first part designating the year. (Examples=30-N-63-100 and 30-N-37253 (Box 130).
Access	Unrestricted
Use	Possibly Restricted Use of these archival materials may be restricted. Photographs from commercial sources may be under copyright.
Part of	Record Group 30: Records of the Bureau of Public Roads 1892-1972
Inside this Series	The following table represents the next level of record within this Series, which includes 1,838 File Units and 109 Items. Each of these records may additionally hold more records.
Creator	Department of Commerce. Bureau of Public Roads. 8/20/1949-4/1/1967
Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.

Location	National Archives at College Park – Cartographic 8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-3200 Fax: (301) 837-3622 carto@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Photographic Materials
	Extent: 309 linear feet, 3 linear inches
	Details: Types of media: Photographic Print, Negative, Microfilm Count: 485 Letter Archives Box, Standard 136 Photograph, 6 x 9 Grey White 1 Poster Drawer, Small 11 Legal Archives Box, Standard 1 Photograph, 11 x 14 Corrugated Drop Front 8 Letter Archives Box, Narrow 2.5 inch 4 Letter Archives Box, Narrow 3.5 inch 1 Photograph, 5 x 7 Negative Box
Control Numbers	National Archives Identifier: 513325 Accession Numbers: III-NAV-337-1959 NN-366-112-1966 NN-370-8-1970 NN3-406-06-010 Local Identifier: 30-N
Additional Resources	Finding Aids: 1. Container List A container list for prints in this series is available in the research room. Source: NARA 2. Shelf List A shelflist to photographs taken from 1925 to 1963 is in series "Shelflist to Photographs in 30-N, 1925 - 1963" (NAID 513364). Source: Bureau of Public Roads
Tags	NWDNS-57-HS
Comments	-

Dosya düzeyinde oluşturulan bir katalog kaydı örneği 23. Tablo'da yer almaktadır[69].

[69] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/199928941

***23. Tablo* NARA'dan dosya düzeyinde fotoğraf katalog kaydı**

Title	Rescue Operations - Cuban Refugees
Description	Partially Available Online This File Unit contains records, some of which are available online. 193 Items (with a total of 839 digital objects) from this File Unit are currently online and ready to view.
Access	Unrestricted
Use	Unrestricted
Part of	Record Group 26: Records of the U.S. Coast Guard 1785 – 2005 Series: Photographs of Activities, Facilities, and Personalities 1939 – 1967
Inside this File Unit	The following table represents the next level of record within this File Unit, which includes 193 Items.
Creator	Most recent: Department of Transportation. U.S. Coast Guard. Office of Public and International Affairs. 4/1/1967-1985
Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.
Location	National Archives at College Park – Cartographic 8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-3200 Fax: (301) 837-3622 carto@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Photographic Materials (Containers 99-101)
	Details: Types of media: Photographic Print Container Id: Boxes 99-101
Control Numbers	National Archives Identifier: 199928941
Tags	-
Comments	-

Öge (*Item*) düzeyinde oluşturulan bir katalog kaydı örnekleri 24, 25 ve 26. Tablo'da yer almaktadır.

***14. Görsel* NARA'dan birçok kişinin yer aldığı bir fotoğraf**

***24. Tablo* 14. Görsel'e ait katalog kaydı**

Title	Members of the News Media Engage Captain R. Barber Prior to the Arrival of the African Pilot
Description	Original caption: Port Everglades, Fla. Members of the news media engage Captain R. Barber COTP, Miami in question and answer session, prior to the arrival of the African Pilot and its cargo of 922 Cuban refugees.
Dates	This item was produced or created on Aralık 27, 1962. The creator compiled or maintained the parent series, Photographs of Activities, Facilities, and Personalities, between 1939–1967.
Access	Unrestricted
Use	Unrestricted
Part of	Record Group 26: Records of the U.S. Coast Guard 1785 – 2005 Series: Photographs of Activities, Facilities, and Personalities 1939 – 1967 File Unit: Rescue Operations - Cuban Refugees ?-?
Creator	Most recent: Department of Transportation. U.S. Coast Guard. Office of Public and International Affairs. 4/1/1967-1985

Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.
Location	National Archives at College Park – Still Pictures 8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-0561 Fax: (301) 837-3621 stillpix@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Photographic Materials (Container 100)
	Container Id: Box 100
Control Numbers	National Archives Identifier: 205593564 Local Identifier: 26-G-12-27-62(15)
Tags	-
Comments	-

24. Tablo'da yer alan *Description* alanında belirtilen ifade fotoğrafın arka kısmından alınmıştır ve diğer görüntülerde yer almaktadır[70].

[70] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/205593564

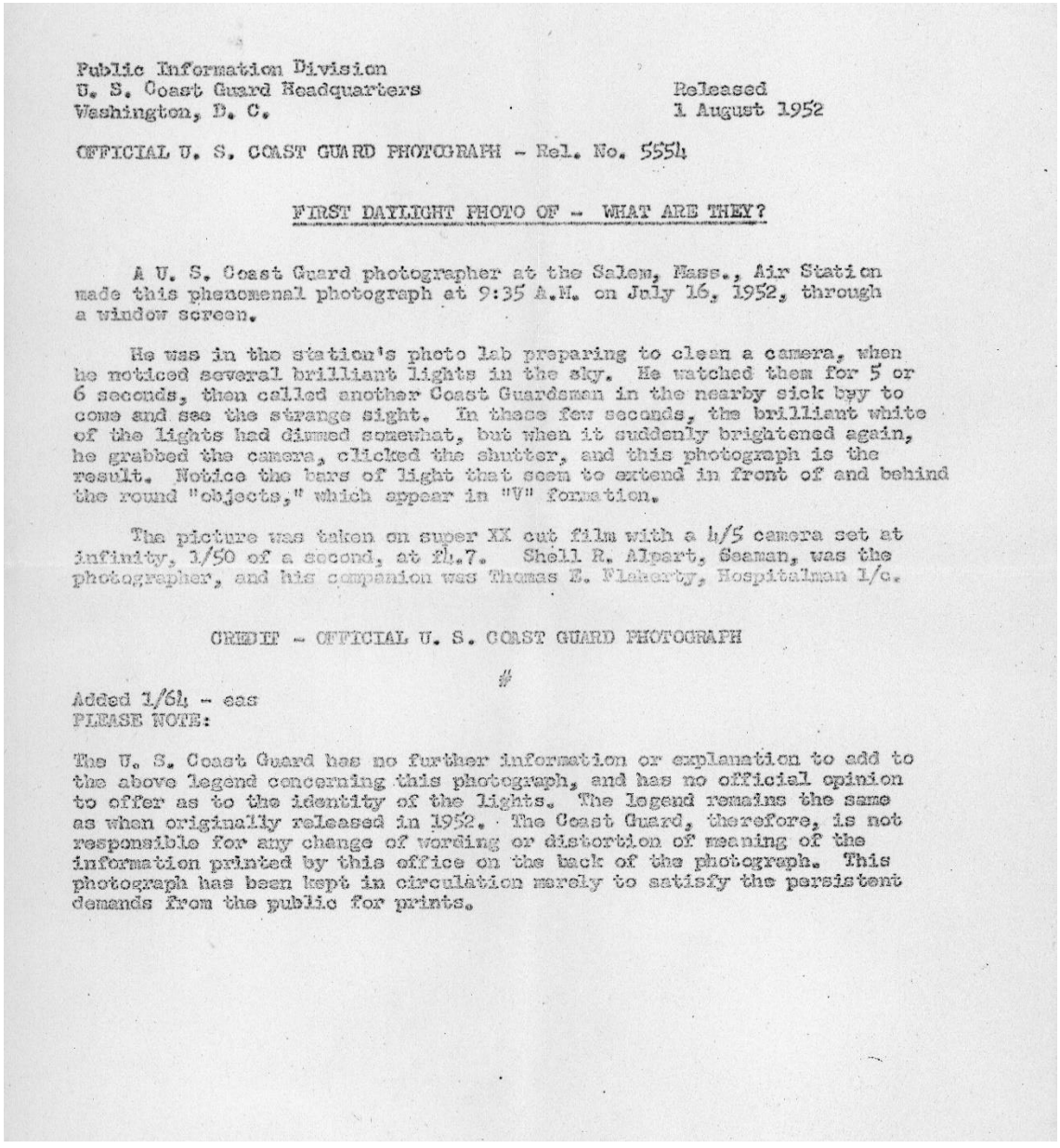

***15. Görsel* NARA'dan bilgi notu bulunan bir fotoğraf**

***25. Tablo* 15. Görsel'e ait katalog kaydı**

Title	First Daylight Photo of - What Are They?
Dates	This item was produced or created on Ağustos 1, 1952. The creator compiled or maintained the parent series, Photographs of Activities, Facilities, and Personalities, between 1939–1967.
Access	Unrestricted
Use	Unrestricted
Part of	Record Group 26: Records of the U.S. Coast Guard 1785 – 2005 Series: Photographs of Activities, Facilities, and Personalities 1939 – 1967
Creator	Most recent: Department of Transportation. U.S. Coast Guard. Office of Public and International Affairs. 4/1/1967-1985
Archived Copy	The following may not represent the current availability of these records. If you plan to access these records in person, please contact the following location prior to your visit to confirm current availability.

Location	National Archives at College Park – Still Pictures 8601 Adelphi Road, College Park, MD, 20740-6001 (301) 837-0561 Fax: (301) 837-3621 stillpix@nara.gov
Status	Copy: 1
	Copy Status: Reference, Reproduction, and Preservation
	Specific Media Type: Photographic Materials (Container 61)
	Container Id: Box 61
Control Numbers	National Archives Identifier: 218517790 Local Identifier: 26-G-5554
Tags	-
Comments	-

Public Information Division
U. S. Coast Guard Headquarters
Washington, D. C.

Released
1 August 1952

OFFICIAL U. S. COAST GUARD PHOTOGRAPH - Rel. No. 5554

FIRST DAYLIGHT PHOTO OF - WHAT ARE THEY?

A U. S. Coast Guard photographer at the Salem, Mass., Air Station made this phenomenal photograph at 9:35 A.M. on July 16, 1952, through a window screen.

He was in the station's photo lab preparing to clean a camera, when he noticed several brilliant lights in the sky. He watched them for 5 or 6 seconds, then called another Coast Guardsman in the nearby sick bay to come and see the strange sight. In these few seconds, the brilliant white of the lights had dimmed somewhat, but when it suddenly brightened again, he grabbed the camera, clicked the shutter, and this photograph is the result. Notice the bars of light that seem to extend in front of and behind the round "objects," which appear in "V" formation.

The picture was taken on super XX cut film with a h/5 camera set at infinity, 1/50 of a second, at f4.7. Shell R. Alpart, Seaman, was the photographer, and his companion was Thomas E. Flaherty, Hospitalman 1/c.

CREDIT - OFFICIAL U. S. COAST GUARD PHOTOGRAPH

#

Added 1/64 - eas
PLEASE NOTE:

The U. S. Coast Guard has no further information or explanation to add to the above legend concerning this photograph, and has no official opinion to offer as to the identity of the lights. The legend remains the same as when originally released in 1952. The Coast Guard, therefore, is not responsible for any change of wording or distortion of meaning of the information printed by this office on the back of the photograph. This photograph has been kept in circulation merely to satisfy the persistent demands from the public for prints.

***16. Görsel* 15. Görsel'e ait bilgi notu**

25. Tablo'da yer alan katalog kaydına ilişkin fotoğrafın nerede, kim tarafından, hangi araçlarla, nasıl çekildiğine ilişkin çok kapsamlı resmi bir bilgi notu (16. Görsel) görüntüleri arasında yer almaktadır. Ancak bu bilgiler katalogta yer almamaktadır[71].

IV. 2. 2. The National Archives Fotografik Materyal Örnekleri

TNA'da fotografik materyal özelinde fotoğraflar için hazırlamış olduğu bir rehber bulunmaktadır[72]. İlgili rehberde fotoğrafların yer aldığı önemli koleksiyonlar, seriler hakkında bilgiler; çevrimiçi katalog üzerinden fotoğrafların nasıl aranacağı, fotoğrafların kapsamı ve TNA dışındaki arşivlerde yer alan fotoğraf koleksiyonlarına ait bilgiler yer almaktadır. Fotoğraflar müstakil bir ana fon olarak bulunmasa da belirli fonlarda seri/dosya/belge düzeyinde sıklıkla bulunmaktadır. Bu koleksiyonlar rehberin 5-13. maddeleri arasında açıkça belirtilmektedir. Ayrıca birçok fotoğraf TNA'nın Flickr galerinde de paylaşılmaktadır[73].

TNA'da fotoğrafların yer aldığı fon/alt fon, seri, öge düzeyindeki niteleme unsurları incelendiğinde *"IV. 1. 2. The National Archives'tan Kartografik Materyal Örnekleri"* başlığında tespit edilen üst veri ögelerinden farklı olmadığı görülmektedir. Ayrıca doğrudan fotoğraflardan oluşan bir fon tespit edilmemiştir. Genellikle seriler içinde fotoğraflar yer almaktadır. 26. Tablo'da seri düzeyinde fotoğrafların yer aldığı bir katalog kaydı yer almaktadır[74].

[71] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://catalog.archives.gov/id/218517790
[72] Detaylı bilgi için bkz. https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/photographs/
[73] Bkz. https://www.flickr.com/photos/nationalarchives/albums/
[74] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C9325

***26. Tablo* TNA'dan seri düzeyinde fotoğraf katalog kaydı**

Reference	INF 9
Title	The Dixon Scott Collection
Description	The Dixon-Scott collection: 14,288 photographs depicting the countryside, towns and villages in the British Isles. Taken mostly during the inter-war years. Some general subjects (flowers, bee keeping, clouds) also included. Photographs have been individually described at item level.
Date	c1926 - c1948
Held by	The National Archives, Kew
Legal status	Public Record(s)
Language	English
Creator	Central Office of Information, 1946-
Physical description	1561 file(s)
Custodial history	It is believed that the Central Office of Information purchased the collection from Mr J Dixon-Scott in 1948.

Ancak bu ögelere girilen bilgilerde materyalin içeriğine yönelik farklı uygulamalar bulunmaktadır. Buna bağlı olarak örnekler aşağıda sunulmaktadır.

***27. Tablo* TNA'dan belge ekinde fotoğrafların bulunduğu bir katalog kaydı**

Reference	DPP 2/11138
Description	Roland BLACK: murder of Alton LAWRENCE on 4 October 1989 in London. Convicted. With photographs
Note	The naming of a defendant within this catalogue does not imply guilt.
Date	1989 Jan 1 – 1990 Dec 31
Held by	The National Archives, Kew
Former reference in its original department	77/90
Legal status	Public Record(s)
Closure status	Closed Or Retained Document, Open Description
Access conditions	Closed For 97 years
FOI decision date	2017
Exemption 1	Health and Safety
Exemption 2	Personal information where the applicant is a 3rd party
Record opening date	01 January 2088

27. Tablo'da yer alan katalog kaydı içerisinde fotoğraflarında yer aldığı bir vakaya ilişkindir. Erişim kısıtlamaları nedeniyle görüntüler yer almamaktadır. Kısıtlama nedenleri (Exemption 1, 2) ve kayıtların açılma tarihi (Record opening date) belirtilmektedir[75].

***28. Tablo* TNA'dan fotoğraf albümüne ilişkin katalog kaydı**

Reference	WO 317/1
Description	Album of 170 photographs. Gallipoli Campaign. (Described at item level).
Date	1915-1916
Arrangement	This document has been itemised on the basis of the pages within the album, with the 170 photographs spread across the 57 items.
Held by	The National Archives, Kew
Former reference in its original department	PRESS 120 Drawer 5
Legal status	Public Record(s)
Closure status	Open Document, Open Description

28. Tablo'da 170 fotoğrafın yer aldığı bir albüme ait katalog kaydı örneği yer almaktadır. Fotoğraflar açık erişimde olmadığı için görüntüleri yer almamaktadır[76].

[75] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16870860
[76] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C1837084

***17. Görsel* TNA'dan açık erişimde bir fotoğraf**

***29. Tablo* 17. Görsel'e ait katalog kaydı**

Reference	LOC 5/27/Z
Title	IMG_6328.jpg
Description	London 2012 Open Weekend - Tate movie in Trafalgar Square - London 2012 Open Weekend Tate Movie In Trafalgar Square, London. Olympic Paralympic
Date	2011 Sept 21
Arrangement	This born digital record was arranged under the following file structure: LOC 5 >> LOCOG Images >> Previous LOCOG Transfer of Knowledge images
Held by	The National Archives, Kew
Legal status	Not Public Record(s)
Physical description	1 digital record
Closure status	Open Document, Open Description
Restrictions on use	Copyright: International Olympic Committee
Access conditions	Open on Transfer
Record opening date	12 June 2019

29. Tablo'da son dönem teknolojisiyle çekilmiş ve TNA'nın telif sahibi olmadığı bir dijital fotoğrafa ait katalog kaydı yer almaktadır[77].

IV. 2. 3. Bundesarchiv Fotografik Materyal Örnekleri

Bundesarchiv'in *Bilder und Plakaten (Resimler ve Posterler)* koleksiyonunda 13 milyondan fazla kayıt bulunmaktadır. *Bundesbildstelle (Federal Görüntü Merkezi)*'den alınan 250.000'den fazla görüntü ve 135.000 fotoğrafın temsili bir kesiti dijital olarak *Digitale Bildarchiv des Bundesarchivs (Federal Arşivler Dijital Görüntü Arşivi)* aracılığıyla araştırılabilmektedir[78].

Bundesarchiv yetkilisinin fotoğrafların nitelenmesi özelinde e-posta aracılığıyla vermiş olduğu bilgiler bulunmaktadır[79]. Fotoğraflarda kişisel bilgilerin, kişisel nedenlerden dolayı anonimleştirilmesi gerekmediği sürece, varsa belirtildiği, isim bilinmiyorsa kişinin tasvir edildiği belirtildi. Invenio aracılığıyla *Bilder (Fotoğraflar)* fonundan hiyerarşik araştırma yapıldığında fon, seri nitelemelerinin haritalarda olduğu gibi yalnızca *Titel (Başlık)* olarak girildiği görülmektedir. Dosya düzeyinde[80] kartografik materyale ilişkin niteleme üst veri ögelerinden farklı olarak şunlar bulunmaktadır:

- Vorarchivische Ordnung (Arşiv öncesi sipariş)
- Erschließungszustand (Geliştirme durumu)

Belge düzeyinde araştırma yapabilmek için oluşturulmuş olan *Digitale Bildarchiv des Bundesarchivs* web sayfası üzerinden kayıtlar incelenmiştir. Üyelik oluşturularak araştırma yapılabilmektedir. Bu nedenle kayıtlara ilişkin ekran görüntüleri görsel olarak (*18. Görsel, 19.*

[77] İlgili çevrimiçi katalog kaydına erişmek için bkz. https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/7760c81ccb514cef984b6f72c222f68d
[78] Digitale Bildarchiv des Bundesarchivs web sayfası için bkz. https://www.bild.bundesarchiv.de/dba/de/
[79] e-posta yoluyla iletişim 27 Kasım 2020 tarihinde başlamış, 6 Şubat 2024 tarihine kadar birim yetkilisi ile yapılan yazışmalarla son bulmuştur.
[80] Dosya düzeyinde niteleme örneği için bkz. https://invenio.bundesarchiv.de/invenio/direktlink/cbf96521-536e-4cd2-be9e-605ce6a9be8a/

Görsel, 20. Görsel, 21. Görsel) verilecektir. İngilizce ara yüzü bulunması sebebiyle kayıtların incelemesi ve üst verilerinin listesi İngilizce karşılıklarıyla verilecektir.

Bundesarchiv, Bild 102-00441 / Fotografin: Pahl, Georg

File information

Image type	photograph
Format	landscape format
Colour	no
Dimensions	10801x7523 Pixel
File type	image/jpeg
File size	39.0 MB
Printable at 300 dpi until	91.45 x 63.69 cm
Negative	yes
Negative format	13 x 18 cm
Digitization template	negative
Bemerkung zu Material	Glasnegativ

Add to board
Add to cart
Cost info
Previous
Next

Record group	> Bild 102 - Aktuelle-Bilder-Centrale, Georg Pahl
	> Inventory information (BASYS-Invenio)
Signature	Bild 102-00441
Original title	Eröffnung der großen Berliner Kunstausstellung am 31. Mai 1924. Blick in die Ausstellung. Rechts: Figur "Feierlicher Tanz", hinten: "Dämmerung" von Otto Platzek.
Archive title	Berlin.- Große Berliner Kunstausstellung, Eröffnung
Date	31. Mai 1924
Photographer	> Pahl, Georg
Source	Bundesarchiv
Classification	> Cd 324 {Skulpturen, Denkmäler, Brunnen, Plastiken}
	> Cd 310 {Kunstausstellungen}
For free	no

***18. Görsel* Bundesarchiv'den çevre tasviri yapılan bir katalog kaydı**

Bundesarchiv, Bild 102-02959 / Fotograf(in): Pahl, Georg

File information

Image type	photograph
Format	landscape format
Colour	no
Dimensions	10865x7600 Pixel
File type	image/jpeg
File size	35.8 MB
Printable at 300 dpi until	91.99 x 64.35 cm
Positive	yes
Positive format	13 x 18 cm
Negative	yes
Negative format	13 x 18 cm
Bemerkung zu Material	Glasnegativ/Ränder waren beklebt

Record group	> Bild 102 - Aktuelle-Bilder-Centrale, Georg Pahl
	> Inventory information (BASYS-Invenio)
Signature	Bild 102-02959
Original title	"Das klassische Wettschwimmen "Quer durch Berlin"
Archive title	Das Wettschwimmen kurz nach dem Start. Blick von der Weidendammer Brücke auf die Spree mit Kaiser-Friedrich-Museum während des Wettschwimmens Quer durch Berlin.
Date	Juli 1926
Photographer	> Pahl, Georg
Source	Bundesarchiv
Classification	> Cc 730 (Wassersport)
For free	no
Orte	Berlin

Add to board
Add to cart
Cost info
Previous
Next

***19. Görsel* Bundesarchiv'den bir yere ait katalog kaydı**

File information

Image type	photograph
Format	portrait format
Colour	no
Dimensions	7671x10893 Pixel
File type	image/jpeg
File size	21.3 MB
Printable at 300 dpi until	64.95 x 92.23 cm
Positive	yes
Positive format	13 x 18 cm
Negative	yes
Negative format	13 x 18 cm
Digitization template	negative
Bemerkung zu Material	Glasnegativ

Add to board
Add to cart
Cost info
Previous
Next

Record group	> Bild 102 - Aktuelle-Bilder-Centrale, Georg Pahl
	> Inventory information (BASYS-Invenio)
Signature	Bild 102-06686
Original title	Der irländische Major Fitzmaurice Kommandeur der irländischen Luftflotte und Begleiter Köhl und Hünefelds beim Ozeanflug, ist in Berlin zum Besuch der "ILA" eingetroffen. Major Fitzmaurice bei seiner Ankunft auf dem Centralflughafen in Berlin-Tempelhof.
Date	Oktober 1928
Photographer	> Pahl, Georg
Source	Bundesarchiv
Person	> Fitzmaurice, James A.|Major, Ozeanflieger|Irland (Wikipedia article)
For free	no

20. Görsel **Bundesarchiv'den ismi bilinen bir kişiye ait katalog kaydı**

Bundesregierung. B 145 Bild-00557467 / Fotograf(in): Kugler, Steffen

File information

Image type	photograph
Format	landscape format
Colour	yes
Dimensions	6000x4000 Pixel
File type	image/jpeg
File size	9.3 MB
Printable at 300 dpi until	50.80 x 33.87 cm

Add to board
Add to cart
Cost info
Previous
Next

Record group	> B 145 Bild - Presse- und Informationsamt der Bundesregierung - Bildbestand
	> Inventory information (BASYS-Invenio)
Signature	B 145 Bild-00557467
Original title	Bundeskanzler Olaf Scholz (r.) im Gespräch mit Nikos Christodoulides, Präsident Zyperns, am Rande der ersten Sitzung beim Sondergipfel des Europäischen Rates, im Europa-Gebäude.
Date	1. Februar 2024
Photographer	> Kugler, Steffen
Source	Bundesregierung
Geography World	> Brüssel
Person	> Christodoulides, Nikos|Politiker, Staatspräsident|Zypern (Wikipedia article)
	> Scholz, Olaf|Bundeskanzler, MdB, SPD|Bundesrepublik Deutschland (Wikipedia article)
Keyword	> Paar
	> Gespräch
	> Europäischer Rat
	> Zypern

21. Görsel **Bundesarchiv'den birden çok kişinin bulunduğu fotoğrafa ait katalog kaydı**

Yukarıda belirtilen ve bunların dışında incelenen birçok örnek neticesinde fotoğrafların nitelenmesinde kullanılan üst veri ögeleri şunlardır:

- Bildtyp/Image type (Resim türü)
- Ausrichtung/Format (Biçim)
- Farbe/Colour (Renkli)
- Abmessungen/Dimensions (Boyut)
- Dateityp/File type (Belge türü)
- Dateigröße (Belge büyüklüğü)
- Bei 300 dpi druckbar bis/Printable at 300 dpi until (300 dpi'de şu boyutlara kadar yazdırılabilir)
- Positiv/Positive (Pozitif)
- Positiv Format/Positive Format (Pozitif biçimi)
- Negativ/Negative (Negatif)
- Negativ Format/Negative Format (Negatif biçimi)
- Digitalisierungs-vorlage/Digitization template (Dijitalleştirme şablonu)
- Bemerkung zu Material (Kayıt ortamı hakkında bilgi)
- Bestand/Record group (Belge grubu)
- Signatur/Signature (Belge kodu)
- Originaltitel/Original title (Orijinal başlık)
- Archivtitel/Archive title (Arşiv başlığı)
- Datierung/Date (Tarih)
- Fotograf/in/Photographer (Fotoğrafçı)
- Quelle/Source (Kaynak)
- Agentur (Ajans)

- Klassifikation/Classification (Sınıflama)
- Person (Kişi dizini)
- Kostenfrei/For free (Ücret durumu)
- Orte (Yer adı)
- Schlagwort/Keyword (Anahtar kelime)
- Alte Signatur (Eski kod)

Bundesarchiv'in fotoğraflar için üst veri ögelerini detaylı bir biçimde kullanarak ve fotoğraflardaki kişi veya yerleri olabildiğince tasvir edecek düzeyde bir niteleme gerçekleştirme çabasında olduğu kayıtlar incelendiğinde görülmektedir.

IV. 2. 4. Devlet Arşivleri Başkanlığı Fotografik Materyal Örnekleri

DAB'ta bulunan müstakil fotoğraflar için oluşturulan fotoğraflar (FTG) fonundan kayıtlar incelenebilmektedir. Burada da yine FTG fonunda sonuçlar haritalarda olduğu gibi fon adı, fon kodu, kutu/gömlek/sıra numarası, özet ve tarih bilgisiyle listelenmektedir. BETSİS üzerinden Osmanlı Arşivi fotoğraflar fonu üzerinden incelenen kayıtlardan 22. Görsel, 23. Görsel ve 24. Görsel'de görüldüğü üzere bazı örnekler sunulmuştur.

***22. Görsel* DAB'tan içerik bilgisinin bilindiği bir fotoğraf**

***30. Tablo* 22. Görsel'e ait katalog kaydı**

Belge Özeti	Ordu Kaymakamı Lazistan hanedanından Mehmed Ali Bey'in yaptırdığı Hamidiye Camii'ne meşruta dükkanlar.
Yer Bilgisi	1326-
Dosya Ek	-
Belge Tarihi	M-12-05-1913
Kurum	FTG.f..
Dili	-

22. Görsel'de yer alan fotoğrafta belge özeti kısmında verilen bilgiler fotoğrafın arkasında bilgi notu olarak Osmanlı Türkçesi ile yer almaktadır. Bu bilgilere ikinci görüntülerin ön izlemesiyle ulaşılabilmektedir.

***23. Görsel* DAB'tan kişi bilgisi bilinmeyen bir fotoğraf**

***31. Tablo* 23. Görsel'e ait katalog kaydı**

Belge Özeti	Bir şahsa ait fotoğraf. (silik) (TFR1.FTG1/72)
Yer Bilgisi	221-
Dosya Ek	-
Belge Tarihi	-
Kurum	FTG.f..
Dili	-

23. Görsel'de fotoğrafta yer alan kişiye ait bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak fotoğrafın sağ alt kısmında "*A.F. Baubin Photographe – SALAONIQUE*" diye bir ibare bulunmaktadır. Muhtemelen fotoğrafçı ve yer bilgisi olduğu düşünülen bu bilgi kayıtta herhangi bir biçimde belirtilmemektedir.

***24. Görsel* DAB'tan birden çok kişinin yer aldığı bir fotoğraf**

***32. Tablo* 24. Görsel'e ait katalog kaydı**

Belge Özeti	Şam Valisi Ahmed Paşa'nın oğlu Piyade Mirlivası Ragıb Bey, Bosnalı Hasan Hilmi Bey oğlu Süvari Binbaşısı Nazif Bey, Karin-i Sani-i Şehriyari Emin Bey biraderi Süvari Mirlivası Hüseyin Paşa, Süleymaniyeli Babanzade Mustafa Bey'in oğlu Piyade Binbaşısı Hamdi Bey ve Şemdani-i Şehriyari Süleyman Ağa'nın oğlu Piyade Mülazımı Ziya Bey.
Yer Bilgisi	1909-
Dosya Ek	-
Belge Tarihi	-
Kurum	FTG.f..
Dili	-

24. Görsel’de fotoğrafta yer alan kişilerin bilgileri özette ve fotoğraf üzerinde belirtilmektedir. Ancak kayıtta kişilerin sağdan sola ya da soldan sağa kimler olduğuna ilişkin detaylı bir bilgilendirme bulunmamaktadır.

V. BÖLÜM

KAMU KURUMLARINDA KARTOGRAFİK VE FOTOGRAFİK MATERYALİN NİTELENMESİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde kartografik ve/veya fotografik materyal bulunduran kamu kurumlarının arşivleriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmenin çıktıları değerlendirilecektir. Görüşme yapılan kurumlardan birinde materyal sayılarına ilişkin istatistikî veriler (39. Tablo) farklı iki birimden alınmıştır. Bu birimlerde yapılan diğer faaliyetlerde bir farklılık bulunmaması nedeniyle iki birim birleştirilerek değerlendirilmiştir.

V. 1. Demografik Açıdan Değerlendirme

Bu bölümde çalışma kapsamında bulunan kurumlarda görüşme yapılan kişilere ilişkin eğitim düzeyi, bölüm, çalışma süresi ve katılınan kurslar/eğitimler analiz edilmiştir.

***33. Tablo* Katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımı**

Eğitim düzeyi	***n***	***%***
Lisans	4	57,14
Yüksek lisans	2	28,57
Belirtilmedi	1	14,29
Toplam	7	100

Görüşme yapılan kurumlardan birinde personelin kişisel bilgileri paylaşılmadığı için demografik sorulara cevap verilmedi. 33. Tablo'da elde edilen verilere göre katılımcıların 4'ü (%57,14) lisans, 2'si (%28,57) yüksek lisans mezunudur.

***34. Tablo* Katılımcıların mezun olduğu bölüme göre dağılımı**

Bölüm	***n***	***%***
Bilgi ve Belge Yönetimi	1	14,29
Arşivcilik	1	14,29
Kütüphanecilik	1	14,29
Sinema ve Televizyon	1	14,29
Harita Mühendisliği	1	14,29
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	1	14,29
Belirtilmedi	1	14,29
Toplam	7	100

34. Tablo'da elde edilen verilere göre mezun olunan bölümlerde eşit bir dağılım görülse de BBY, Kütüphanecilik ve Arşivcilik bölümleri günümüzde aynı bilim dalı altında yer almaktadır. Bu bağlamda katılımcıların 3'ünün (%42,87) Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunu olduğu söylenebilir. Ayrıca BBY ve BÖTE mezunu katılımcılar yüksek lisans mezunudur.

***35. Tablo* Katılımcıların görev süresine göre dağılımı**

Görev süresi	***n***	***%***
0-5 yıl	0	0
6-10 yıl	2	28,57
11-15 yıl	2	28,57
16 yıldan fazla	2	28,57
Belirtilmedi	1	14,29
Toplam	7	100

35. Tablo'da belirtilen verilere göre görüşme yapılan katılımcıların 2'si (%28,57) 6-10 yıl, 2'si (%28,57) 11-15 yıl, 2'si (%28,57) 16 yıldan fazla çalışma süresine sahiptir.

***36. Tablo* Katılımcıların aldıkları eğitim/kursların dağılımı**

Eğitim/kurs	***n***	***%***
Meslek içi eğitim	3	37,5
Dil kursları	1	12,5
Yok	4	50
Toplam	8	100

36. Tablo'da katılımcıların almış oldukları eğitim/kurslar yer almaktadır. Eğitim/kurslar temalaştırarak analiz edilmiştir. Bu nedenle bir katılımcı birden fazla eğitime katılmış olabilir. Görüşmeci sayısından fazla olma nedeniy frekans değeri farklı çıkmaktadır. Katılımcıların almış olduğu meslek içi eğitim/kurslar (%37,5) arasında "*Temel Arşivcilik Bilgileri, Arşiv Mevzuatı ve Uygulamaları, Dosyalama Usulleri, Kamuda Halkla İlişkiler ve Türkiye'nin Tanıtım Stratejinde İletişim Faaliyetleri Eğitimi ve kurumların kullandığı yazılımlara yönelik eğitimler*" gibi eğitim/kurslar yer almaktadır. Dil kursları (%12,5) içinde "*Eski yazı Türkçe (Osmanlıca)*" yer almaktadır. 4 katılımcı herhangi bir eğitim/kursa katılmamıştır.

V. 2. Arşivlerde Kartografik ve Fotografik Materyalin Düzenlenmesine İlişkin Değerlendirme

Bu bölümde, çalışma kapsamında yer alan kurumlardaki katılımcıların Ek-1'deki yarı-yapılandırılmış görüşme formunda bulunan sorulara vermiş olduklara cevaplara ilişkin veriler yer almaktadır.

***37. Tablo* Arşivlerde kartografik ve/veya fotografik materyalin dağılımı**

Materyal türü	***n***	***%***
Kartografik	2	28,57
Fotografik	3	42,86
Kartografik ve fotografik	2	28,57
Toplam	7	100

37. Tablo'da görüşme yapılan kurumlarda kartografik ve fotografik materyal dağılımları bulunmaktadır. Kurumlardan 2'sinde (%28,57) kartografik, 3'ünde (%42,86) fotografik, 2'sinde (%28,57) kartografik ve fotografik materyal bulunmaktadır.

***38. Tablo* Materyallerin bulunduğu formata göre dağılımı**

Materyal formatı	***n***	***%***
Cam negatif (dia)	3	12,50
Negatif film	4	16,67
Jpg	5	20,83
Tiff	4	16,67
MrSID	1	4,17
Basılı	7	29,17
Toplam	24	100

38. Tablo'da kurumlardaki kartografik ve/veya fotografik materyalin bulunduğu formatların dağılımı yer almaktadır. Materyaller birden çok formatta bulunması nedeniyle frekans değeri farklılık göstermektedir. 3'ü (%12,50) cam negatif (dia), 4'ü (%16,67) negatif film, 5'i (%20,83) jpg, 4'ü (%16,67) tiff, 1'i (%4,17) MrSID[81], 7'si (%29,17) basılı formattadır.

[81] MrSID, coğrafi endüstrilerde sıklıkla kullanılan, yüksek çözünürlüklü görüntüler ve görsel veriler için bir sıkıştırma formatıdır.

***39. Tablo* Arşivlerdeki kartografik materyalin miktarları**

Miktar	***n***	***%***
10000'e kadar	2	50
10001-50000	0	0
50001-100000	0	0
100001-250000	0	0
250000'den fazla	1	25
Veri yok	1	25
Toplam	4	100

39. Tablo'da kartografik materyal bulunan 4 kurumda bu materyalin miktarına ilişkin veriler yer almaktadır. Kurumların 2'sinde (%50) 10000'e kadar, 1'inde (%25) 250000'den fazladır. Kurumların 1'i (%25) tam sayı paylaşamamıştır. Ancak bu kurumun harita üren bir kurum olması nedeniyle sayının 250000'den fazla olması muhtemeldir. Veriler arasında dikkat çeken bir diğer husus 250000'den fazla olan kurumlardan birinde kartografik materyal sayısı milyonları bulmaktadır.

***40. Tablo* Arşivlerdeki fotografik materyalin miktarları**

Miktar	***n***	***%***
10000'e kadar	1	20
10001-50000	1	20
50001-100000	0	0
100001-250000	1	20
250000'den fazla	2	40
Veri yok	0	0
Toplam	5	100

40. Tablo'da fotografik materyal bulunan 5 kurumda bu materyalin miktarına ilişkin veriler yer almaktadır. Kurumların 1'inde (%20) 10000'e kadar, 1'inde (%20) 10001-50000 arası, 1'inde (%20) 100001-250000 arası, 2'sinde 250000'den fazladır. Veriler arasında dikkat çeken bir husus 250000'den fazla olan kurumlardan birinde fotografik materyal sayısı milyonları bulmaktadır.

***41. Tablo* Materyalin kullanım sıklığına ilişkin istatistik**

Materyallerin kullanım sıklığına ilişkin istatistiksel bilgi	***n***	***%***
Var	2	28,57
Yok	5	71,43
Toplam	7	100

41. Tablo'da materyalin kullanımına dair istatistikî verilerin tutulup tutulmadığına ilişkin veriler yer almaktadır. Kurumların 2'sinde (%28,57) istatistikî bilgi var, 5'inde (%71,43) istatistikî bilgi yoktur. İstatistikî verilerin tutulduğu kurumların birinde materyal türü özelinde kaç belgeden kaç görüntü alındığı doğrudan tespit edilirken diğerinde kullanıcıların hangi içeriklere erişim sağladığına dair istatistikler yer aldığı belirtilmektedir.

***42. Tablo* Sağlama yöntemlerinin dağılımı**

Sağlama yöntemi	***n***	***%***
Kurum tarafından üretilme	5	35,71
Satın alma	3	21,43
Bağış/hibe	3	21,43
Devir/derleme	3	21,43
Toplam	14	100

42. Tablo'da kartografik ve/veya fotografik materyalin nasıl sağlandıklarına yönelik veriler yer almaktadır. Kurumların 5'i (%35,71) materyali kendi üretmekte, 3'ü (%21,43) satın alma, 3'ü (%21,43) bağış/hibe, 3'ü (%21,43) devir/derleme yoluyla sağlamaktadır. Kurumların birden fazla sağlama yöntemleri olması sebebiyle frekans değerleri farklılık göstermektedir.

***43. Tablo* Materyalin sağlandığı kurumların dağılımı**

Kurum	***n***	***%***
Basın-Yayın Enformasyon Müdürlüğü	1	9,09
Genelkurmay Başkanlığı	1	9,09
Cumhurbaşkanlığı	1	9,09
Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	1	9,09
Karayolları Genel Müdürlüğü	1	9,09
Milli Eğitim Bakanlığı	1	9,09
Maden Petrol İşleri Genel Müdürlüğü	1	9,09
Cumhuriyet Halk (Fırkası) Partisi	1	9,09
Harita Genel Müdürlüğü	1	9,09
Yok	2	18,18

Toplam	11	100

43. Tablo'da kurumların kartografik ve/veya fotografik materyali bağış/hibe, devir/derleme gibi yöntemlerle sağladığı kuruluşların dağılımı yer almaktadır. Sağlanan kurumların 1'i (%9,09) Basın-Yayın Enformasyon Müdürlüğü, 1'i (%9,09) Genelkurmay Başkanlığı, 1'i (%9,09) Cumhurbaşkanlığı, 1'i (%9,09) Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 1'i (%9,09) Karayolları Genel Müdürlüğü, 1'i (%9,09) Milli Eğitim Bakanlığı, 1'i (%9,09) Maden Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, 1'i (%9,09) Cumhuriyet Halk (Fırkası) Partisi, 1'i (%9,09) Harita Genel Müdürlüğü'dür. Kurumların 2'si (18,18) herhangi bir kurumdan sağlama yapmamaktadır.

***44. Tablo* Sağlama kriterlerinin dağılımı**

Kriter	***n***	***%***
Yasal düzenlemeler	2	25
Haber niteliği taşıması	1	12,5
Önemli şahıslara ait olması	1	12,5
Nadir olması	1	12,5
Protokol anlaşmaları	2	25
İhtiyaca göre	1	12,5
Toplam	8	100

44. Tablo'da 43. Tablo'da belirtilen çeşitli kurumlardan sağlandığını belirten 6 kurumun hangi kriterlere göre bağış/hibe, devir/derleme gibi yöntemlerle hangi kriterlerle sağladıklarının dağılımı yer almaktadır. Dağılımın 2'si (%25) yasal düzenlemeler, 1'i (%12,5) haber niteliği taşıması, 1'i (%12,5) önemli şahıslara ait olması, 1'i (%12,5) nadir olması, 2'si (%25) protokol anlaşmaları, 1'i (%12,5) ihtiyaca göre olarak belirtilmiştir.

***45. Tablo* Niteleme işleminin nasıl gerçekleştiğinin dağılımı**

Yöntem	***n***	***%***
Geleneksel	0	0
Kurum tarafından üretilmiş bir sistem aracılığıyla	5	71,43
Satın alınmış bir sistem aracılığıyla	1	14,29
Bilgi verilmedi	1	14,29

Toplam	7	100

45. Tablo'da kurumlarda niteleme işlemlerinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin veriler yer almaktadır. Kurumların 5'i (%71,43) kurum tarafından üretilmiş bir sistem aracılığıyla, 1'i (%14,29) satın alınmış bir sistem aracılığıyla nitelemeişlemlerini yapmaktadır. Kurumların bir kurum bilgi vermezken hiçbir kurum teknolojik araçlar kullanılmadan geleneksel yöntemlerle niteleme işlemleri yapmamaktadır.

***46. Tablo* Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesi ile ilgili kullanılan üst veri standartları hakkında katılımcıların farkındalığının belirlenmesi**

Kartografik ve/veya fotografik materyal için hangi üst veri standartlarının kullanıldığını biliyor musunuz?	***n***	***%***
Evet	7	100
Hayır	0	0
Toplam	7	100

46. Tablo'da katılımcılara Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesinde hangi üst veri standartlarının kullanıldığını bilip bilmedikleri sorusuna vermiş oldukları cevaba ilişkin veriler yer almaktadır. Katılımcıların tamamı hangi standartların kullanıldığını bildiklerini belirtmiştir.

***47. Tablo* Kurumlarda kullanılan üst veri standartlarının dağılımı**

Standart adı	***n***	***%***
IPTC	1	10
ISAD (G)	1	10
Dublin Core	2	20
ISO 19115	2	20
MARC	1	10
NewsML	1	10
EBUCore	1	10
Kullanılmıyor	1	10
Toplam	10	100

47. Tablo'da kurumlarda niteleme için kullanılan üst veri standartlarının dağılımına ilişkin veriler yer almaktadır. Kullanıların standartların 1'i (%10) IPTC, 1'si (%10) ISAD (G),

2'si (%20) Dublin Core, 2'si (%20) ISO 19115, 1'i (%10) MARC, 1'i (%10) NewsML, 1'i (%10) EBUCore'dur. Bir kurumda şu an için üst veri standardı altyapısında oluşturulmuş bir sistem yer almamaktadır. Ancak ISAD (G) ve Dublin Core tabanlı bir sisteme geçiş çalışmaları olduğu belirtilmiştir.

***48. Tablo* Kullanılan niteleme alanlarının dağılımı**

Hangi niteleme alanlarını kullanıyorsunuz?	***n***	***%***
Kullanılan üst veri standardının ilgili tüm alanları	3	48,26
Materyale özgü belirlenen alanlar	3	48,26
Kurum tarafından belirlenmiş temel alanlar	1	14,29
Toplam	7	100

48. Tablo'da niteleme için kullanılan alanların genel olarak dağılımlarına ilişkin veriler yer almaktadır. Kurumların 3'ü (%48,26) kullanılan üst veri standardının ilgili tüm alanlarını, 3'ü (%48,26) materyale özgü belirlenen alanlar, 1'i (%14,29) kurum tarafından belirlenmiş temel alanları kullandığını belirtmiştir. İlgili üst veri standardının ilgili tüm alanlarını kullanan 2 kurum belirli bir materyal türüne ait üst veri standardı kullanması nedeniyle tüm alanları kullandıklarını belirtmiştir. Materyale özgü belirlenen alanları kullandığını belirten 4 kurum kartografik ve/veya fotografik materyal için sistemlerindeki üst veri standardında belirledikleri alanları kullandıklarını belirtmiştir. Herhangi bir üst veri standardının kullanılmaması nedeniyle bir katılımcı da kurum tarafından belirlenmiş temel alanların kullanıldığını belirtmiştir.

***49. Tablo* Kullanılan alanlar ve standartların yeterliliği**

Kullandığınız niteleme alanları ve standartlar yeterli midir?	***n***	***%***
Evet	5	51,43
Hayır	1	14,29
Cevap yok	1	14,29
Toplam	7	100

49. Tablo'da kullanılan niteleme alanları ve standartların yeterli olup olmadığına ilişkin veriler yer almaktadır. Katılımcıların 5'i (%51,43) yeterli olduğunu, 1'i (%14,29) yeterli

olmadığını belirtmiş; katılımcıların 1'i (%14,29) de herhangi bir cevap vermemiştir. Yeterli olmadığını belirten katılımcı yeni bir sisteme geçiş yapılarak yeterli hale gelinebileceğini belirtmiştir.

50. Tablo **Nitelemede yaşanılan zorlukların dağılımı**

Zorluklar	***n***	***%***
Personele ilişkin sorunlar	2	20
Sahip olunan verilerle materyalin nitelenmesine ilişkin zorluklar	5	50
Devir sürecinde yaşanan sorunlar	1	10
İdari sorunlar	1	10
Zorluk bulunmamaktadır	1	10
Toplam	10	100

50. Tablo'da niteleme işlemlerinin yapılmasıyla ilgili yaşanılan zorlukların tematik dağılımlarına ilişkin veriler yer almaktadır. Katılımcıların 2'si (%20) personele ilişkin sorunlar, 5'i (%50) sahip olunan verilerle materyalin nitelenmesine ilişkin zorluklar, 1'si (%10) devir sürecinde yaşanan sorunlar, 1'i (%10) idari sorunlar nedeniyle zorluklar yaşandığını belirtmiştir. Katılımcıların 1'i (%10) de zorluk bulunmadığını belirtmiştir. Personele ilişkin sorunların, yoğun iş yükü nedeniyle personelin yetersiz olması ve standartların yeterli olmasına rağmen personelin özensizliği nedeniyle olduğu belirtilmiştir. Sahip olunan verilerle materyalin nitelenmesine ilişkin zorluklar arasında da iş akış süreci nedeniyle nitelemeyi yapan arşivcilere materyali niteleyecek yeterli verilerle materyalin iletilmemesi, standartların ve alanların dönüşümü nedeniyle geriye dönük yeniden niteleme yapmaya ilişkin zorlukların bulunması, niteleme yapılacak materyalde girilmesi gereken alanların doğrudan materyal üzerinde yer almaması bulunmaktadır. Devir sürecinde yaşanan sorunlar arasında kartografik ve/veya fotografik materyalin ilgili kuruma gelirken bir seri halinde ya da bir yazının eki ya da belge grubunun parçası olarak gelmesi, devralınan kurumda niteleme ve düzenleme işlemlerinin tam yapılmaması olduğu belirtilmiştir. İdari sorunlar arasında da kurum içinde farklı birimlerde materyalin üretildiği ancak bunların merkezi arşivde yönetilmemesi yer almaktadır.

***51. Tablo* Yaşanılan zorluklar karşısında uygulanan çözüm yolları**

Çözüm yolu	***n***	***%***
Hizmet alımı	1	10
Teknolojik araçlar	3	30
Hizmet içi eğitim	2	20
Standart uygulamalara geçiş	1	10
Geçmişe dönük revizyon çalışmaları	1	10
Personelin ilgi alanına göre görev dağılımı	1	10
Kullanıcı katkısı	1	10
Toplam	10	100

51. Tablo'da nitelemede yaşanılan zorluklara karşısında uygulanan çözüm yollarına ilişkin tematik veriler yer almaktadır. Çözüm yollarının 1'i (%10) hizmet alımı, 3'ü (%30) teknolojik araçlar, 2'si (%20) hizmet içi eğitim, 1'i (%10) standart uygulamalara geçiş, 1'i (%10) geçmişe dönük revizyon çalışmaları, 1'i (%10) personelin ilgi alanına göre görev dağılımı, 1'i (%10) kullanıcı katkısı olarak belirtilmiştir. Doğru bir niteleme için daha önce nitelenmiş materyallerde yeniden ölçüm yapılarak ihale yoluyla hizmet alımı yapıldığı belirtilmiştir. Teknolojik araçlar temasında personel sayısının yetersizliği nedeniyle kullanılan sistemlere yapay zekâ entegrasyonu çalışmalarıyla çözümlerin amaçlandığı, bazı kurumlarda eksik verilerle geçmiş materyalin tam nitelenmesi için Google Lens gibi yardımcı tejnolojik araçların kullanıldığı ve çeşitli yazılım, donanım yatırımlarının yapıldığı belirtilmiştir. Hizmet içi eğitimlerin ise arşivcilik uygulamaları, sistem kullanımı gibi konularda yapıldığı belirtilmiştir.

***52. Tablo* Kartografik ve/veya fotografik materyalin imhasına ilişkin uygulama**

Kartografik ve/veya fotografik materyal imhaya tabi tutuluyor mu?	***n***	***%***
Evet	0	0
Hayır	7	100
Toplam	10	100

52. Tablo'da kartografik ve/veya fotografik materyalin imhaya tabi tutulup tutulmadığına ilişkin veriler yer almaktadır. Katılımcıların tamamı bu materyalin imha edilmediğini

belirtmiştir. Ancak özellikle dijital fotoğraflarda deneme çekimlerinin ve güncelliğini yitirmiş mükerrer harita ve/veya fotoğrafların imha edildiği belirtilmiştir.

VI. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME SONUÇLARI VE ÖNERİLER

VI. 1. Değerlendirme Sonuçları

Bilgi hizmetlerinin kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte verilebilmesi, iyi bir biçimde yapılmış niteleme ve nitelemesi yapılmış materyalin ara yüzler aracılığıyla kolay erişilebilir olarak sunulması ile sağlanabilir. Doğru bir hizmet sunabilmenin temel gereklilikleri arasında da iş süreçlerinin standartlara uygun yapılması yatmaktadır. Bina, koleksiyon, personel gibi birçok unsuru için standartları olan arşivcilikte niteleme ile ilgili geliştirilmiş ve günümüzde de uygulanan çeşitli standartlar bulunmaktadır. Çalışmanın III. Bölüm'ünde de standartların yıllar içindeki değişimleri ve gelişmeleri ele alınmıştır. Standartlar değiştiği gibi standartların uygulandığı materyaller de sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Çalışmanın temel odağını oluşturan kartografik ve fotografik materyal olarak ağırlıkla incelenen harita ve fotoğraflar da teknolojik gelişmeler neticesinde sürekli olarak yenilenmektedir. Harita ve fotoğraflarda üretim teknolojisinin değişmesi kullanım alanlarını da çeşitlendirmekte ve yaygınlaştırmaktadır. Dijital çağdan önce harita ve fotoğraflar insan hayatının belirli bir bölümünde kullanım alanını oluşturmaktayken günümüzde bireysel yaşamın her alanında kullanılan uygulamaların ana unsurunu oluşturur hale gelmiştir.

Günümüzde kullandığımız birçok uygulama ve araç, fotoğraf ve yüz tanıma gibi fonksiyonlara sahiptir. GPS desteği ile uygulamalar konum bilgilerine erişim sağlamakta ve kişisel önerilerde bulunabilmektedir. Ya da çektiğimiz bir fotoğrafa ait konum bilgisi otomatik olarak kaydedilebilmektedir. İlerleyen yıllarda çekilinen fotoğraflar aracılığıyla bir kişiye ait yaşam haritasına benzer bir şey oluşturulabilir. Belki de gelecek kuşaklara bırakacağımız önemli miraslardan biri haline gelir. Görüldüğü üzere haritalar ve fotoğraflar yaşamımızın her alanında doğrudan var olmaktadır. Kurumsal bağlamda harita ve/veya fotoğraf üretimi

geleneksel amaçlarından çok uzaklaşmamış olsa da üretim yöntemi olarak değişim yaşamaktadır.

Çalışmada arşiv belgelerinin materyal türü bağlamında nitelenmesi ana konusu üzerinden özel bir materyal türü olan kartografik ve fotografik materyal seçilmiştir. Bu materyal türlerinin seçilmesinde, diğer türlerden ayrışan yönleri ve kendine has taşıdıkları teknik özellikler gibi nedenler giriş bölümlerinde detaylıca ifade edilmektedir. Daha sonrasında bu materyalin nitelemesine ilişkin zorlukların varlığına yönelik DAB ve yurt dışında yer alan ulusal arşivlerle ve bazı kurum arşivleri ile ön görüşmeler yapılmıştır. Yapılan ön görüşmeler neticesinde kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin arşivci bakış açısıyla bir değerlendirme yapılmasına karar verildi. Bu nedenle Türkiye'de arşivlerinde kartografik ve fotografik materyal bulunan kamu kurumları belirlendi. Çalışma sürecinde pandemi yaşanması ve çeşitli seyahat kısıtlamaları bulunması nedeniyle Ankara merkezli kurumlar tercih edildi. Bazı kurumlar ile yapılan ön görüşmelerde kullandıkları haritaları Harita Genel Müdürlüğü ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden temin ettiklerini ifade etmeleri nedeniyle yalnızca harita üreten ve kullanan bu iki kurum kartografik materyal özelinde belirlendi. Fotografik materyal içinse Ankara'da bulunan basın-yayın kuruluşları ve kamu kurumları incelendi. Faaliyetleri nedeniyle Anadolu Ajansı, TRT ve İletişim Başkanlığı fotografik materyal için belirlenen kurumlar oldu. Bunun dışında Ankara'da yer alan ve kartografik ve fotografik materyalin bulunduğu DAB ve Milli Kütüphane görüşme yapılacak kurumlar kapsamına alındı. Belirlenen 7 kurumla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler tematik içerik analizi yöntemi ile Microsoft Excel programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın ortaya çıkmasına neden olan araştırma sorularının gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığı ile aydınlatılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda 53. Tablo'da, araştırma soruları ile 3. Ek'te yer alan yarı yapılandırılmış görüşme soruları arasındaki ilişki belirtilmektedir. Tablo'daki kesik çizgiler eşleştirilen görüşme sorularının

doğrudan araştırma sorusuna cevap verecek nitelikte olmayıp çıkarımlar vasıtasıyla ilişki yapılacağını göstermektedir.

***53. Tablo* Araştırma soruları - yarı yapılandırılmış görüşme soruları arasındaki ilişki**

Araştırma Sorusu	Görüşme Sorusu
1. Kartografik ve/veya fotografik materyalin arşivlerde yönetimi (sağlama, imha gibi) nasıl yapılmaktadır?	1. Kartografik ve/veya fotografik materyal türlerinden hangisi/hangileri bulunmaktadır? a. Bu materyaller hangi formatlarda bulunmaktadır? b. Bu materyallerin miktarı ve yıllık artış miktarı nedir? c. Bu materyallerin kullanım sıklığı nedir?
2. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin uygulayıcıların bilgileri ne düzeydedir?	2. Kartografik ve/veya fotografik materyali kendiniz mi üretiyorsunuz yoksa devralma yoluyla mı sağlıyorsunuz? a. Eğer devralıyorsanız hangi kurum ve/veya kuruluşlardan alıyorsunuz? b. Devralma kriterleriniz nelerdir?
3. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesinde hangi unsurlar diğer belge türlerine göre farklılık oluşturmaktadır?	3. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelemesi nasıl gerçekleştiriliyor? a. Kartografik ve/veya fotografik materyal için hangi üst veri standartlarının kullanıldığını biliyor musunuz? b. Hangi üst veri standardını kullanıyorsunuz? c. Hangi niteleme alanlarını kullanıyorsunuz?
4. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesinde uygulayıcılar için ne gibi güçlükler bulunmaktadır?	4. Sizce kullandığınız niteleme yöntemleri ve standartları yeterli midir? Neden?
	5. Niteleme yaparken yaşadığınız zorluklar nelerdir? a. Karşılaşılan zorlukların çözümü noktasında hangi yollar izlenmektedir?
5. Uygulayıcılar sorunların çözümüne yönelik nasıl bir yol izlemektedir?	6. Kartografik ve/veya fotografik imhaya tabi tutuluyor mu? a. İmha ediliyorsa hangi kriterlere göre imha yapılıyor?

3. araştırma sorusuna yanıt aramak için yarı yapılandırılmış görüşme soruları dışında çeşitli ulusal arşivlerde yer alan kartografik ve/veya fotografik materyale ait katalog kayıtları incelenerek ve irdelenmiştir. Bu incelemeye ilişkin veriler IV. Bölüm'de yer almaktadır.

Araştırmada, "*Kartografik ve/veya fotografik materyalin oluşum biçimleri ve diğer materyal türlerine göre sahip oldukları bilgi erişim unsurlarının farklılık göstermesi nedeniyle nitelemesinin zor olması, nitelemelerin tam ve doğru yapılamamasına neden olmaktadır.*" hipotezi ile "*Kartografik ve/veya fotografik materyal, bilgi birikimi ve özel bir ilgi gerektiren birer materyal türü olması nedeniyle arşivciler bu materyal türlerini nitelerken zorluklar yaşamaktadır*." alt hipotezinin test edilmesi amaçlanmıştır. Hipotezlerin test edilebilmesi amacıyla 5 araştırma soruları ve bu soruları irdelemeye yönelik oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verilen yanıtlar aşağıda sunulmuştur.

1. Kartografik ve/veya fotografik materyalin arşivlerde yönetimi (sağlama, imha gibi) nasıl yapılmaktadır?

Kurumlarda kartografik ve/veya fotografik materyalin niceliksel durumunu belirlemek için katılımcılara, materyalin hangi formatlarda bulunduğu, yıllık artış miktarları ve kullanım sıklıklarına ilişkin sorular sorulmuştur. 37. Tablo'da kurumlarda kartografik ve/veya fotografik materyalden hangilerinin bulunduğu, 38. Tablo'da materyalin hangi formatlarda bulunduğu, 39. Tablo ve 40. Tablo'da kartografik ve fotografik materyalin ayrı ayrı miktarları, 41. Tablo'da bu materyale ilişkin kullanım istatistiklerinin olup olmadığına ilişkin veriler yer almaktadır. 42. Tablo'da materyalin sağlama yöntemine, 43. Tablo'da sağlamanın hangi kurumlardan yapıldığı, 44. Tablo'da sağlama kriterlerine ilişkin veriler yer almaktadır. 52. Tablo'da da kartografik ve/veya fotografik materyalin imha edilip edilmediğine ilişkin veriler yer almaktadır.

Genel olarak kartografik ve/veya fotografik materyal bulunduran kurumların sayılarında dengeli bir dağılım olduğu; kurumların tamamında basılı olarak bulunduğu, bunun dışında jpg, tiff gibi dijital formatlarda da sıklıkla bulunduğu; kartografik materyal bulunduran 4 kurumun 2'sinin 10000'den az olduğu ve birinin tam sayı verememiş olsa da 2'sinin 250000'den fazla olduğu; fotografik materyal bulunduran 5 kurumdan 2'sinin 250000'den fazla olduğu görülmektedir. Materyalin kullanım sıklığına ilişkin 7 kurumdan 2'sinde istatistikî veri yer alırken, 5'inde herhangi bir veri bulunmamaktadır. Kurumların ilgili materyali genellikle kendilerinin ürettikleri ancak satın alma, bağış/hibe, devir/derleme gibi yöntemlerle de sağladıkları belirlenmiştir. Basın-Yayın Enformasyon Müdürlüğü, Genelkurmay Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Maden Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Halk (Fırkası) Partisi, Harita Genel Müdürlüğü gibi kurumlardan bağış, satın alma, devir gibi yöntemlerle sağlamanın yapıldığı görülmektedir. Sağlama ve/veya devralma kriterleri arasında genellikle yasal düzenlemeler ve kurumlar arası protokol anlaşmalarının bulunduğu; bunların dışında materyalin niteliğine göre (haber değeri taşıma, önemli kişilere ait olma, nadir olma) gibi kriterlerin yer aldığı belirlenmiştir. Materyalin arşivlerde yönetimine ilişkin son aşama olan imha hususunda kurumların tamamında kartografik ve/veya fotografik materyale ilişkin imha işleminin gerçekleşmediği belirtilmektedir. İmha konusunda kurumların doğru bir uygulama yaptığını söylemek mümkündür. DAB'ın "Arşiv Belgesi Tespit Formları"nda saklama planları ile ilgili olarak haritalar için kurumda süresiz saklanır, bazı fotoğraflar içinse devlet arşivlerine gönderilir önerileri bulunmaktadır.

2. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin uygulayıcıların bilgileri ne düzeydedir?

Katılımcıların kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin bilgi düzeylerini tespit edebilmek için öncelikle nitelemenin nasıl gerçekleştirildiği (45. Tablo)

soruldu. Kurumların 5'inde kurum tarafından geliştirilmiş bir sistem aracılığıyla yapıldığı, geleneksel yöntemlerin hiçbir kurumda artık yapılmadığı belirlendi. Ardından kullanıcılara "*kartografik ve/veya fotografik materyal için hangi üst veri standartlarının kullanıldığını biliyor musunuz?*" sorusu (46. Tablo) yöneltildi. Katılımcıların tamamı bildiklerini belirttiler. Sonrasında hangi üst veri standartlarının kullanıldığı (47. Tablo) soruldu. Katılımcıların 2'si Dublin Core, 2'si ISO 19115'i kullandıklarını belirtti. Bunların dışında birer katılımcı IPTC, ISAD(G), MARC, NewsML, EBUCore standartlarının kullanıldığı belirtildi. Bir katılımcı kullandıkları sistemin herhangi bir üst veri altyapısına sahip olmadığını ancak üst veri altyapısına sahip yeni bir sisteme geçeceklerini belirtti.

Genel olarak kurumlar, kartografik ve/veya fotografik materyalin niteleme ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde birden çok üst veri standardını harmanlayarak sistemlerinin altyapılarını kurmuşlardır. Aynı zamanda katılımcılar da ilgili üst veriler hakkında bilgi sahibidir.

3. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesinde hangi unsurlar diğer belge türlerine göre farklılık oluşturmaktadır?

Kartografik ve/veya fotografik materyalin diğer materyal türlerine göre ayrışan niteleme unsurlarını doğrudan olmasa da belirlemek adına katılımcılara "*Hangi niteleme alanlarını kullanıyorsunuz?*" sorusu (48. Tablo) yöneltildi. Alanlar çok fazla ve değişken olabileceği için temalaştırılarak analiz edildi. 7 katılımcıdan 3'ü materyale özgü belirlenen alanları kullandıklarını belirtmiştir. Materyale özgü bu alanların fotoğrafın başlığı, muhabirin adı, çekildiği yer, koordinat (GPS bilgisi), çekim mekânı, çekim tarihi, foto renk bilgisi gibi alanlar olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların 3'ü de kullanılan üst veri standardının ilgili tüm alanlarını kullandıklarını belirtmiştir. Burada belirtilmesi gereken husus bu kurumların ikisinde kullanılan üst veri standardı kartografik materyal için geliştirilen ISO 19115'tir. Ayrıca katılımcılara kullandıkları üst veri standartlarının yeterli olup olmadığı (49. Tablo) yöneltilmiştir. Katılımcıların 5'i yeterli olduğunu belirtmiştir.

Kartografik ve/veya fotografik materyalin diğer materyal türlerine göre ayrışan niteleme unsurlarını doğrudan test edebilmek için ayrıca IV. Bölüm'de yer alan ulusal arşivlerde kartografik ve/veya fotografik materyale ilişkin katalog kayıtları incelenmiştir. Veriler sonucunda kartografik materyalde diğer materyal türlerinde olduğu gibi başlık, tarih, boyut, üretici gibi alanlar dışında ölçek, oluşturulma biçimi gibi özel alanlar yer almaktadır. Genel olarak tüm materyal türlerinde kullanılabilen alanlar içinde içerik bakımından kartografik materyali nitelemede notlar, fiziksel niteleme, provenans bilgisi ile ilgili alanlar oldukça önemlidir.

Ulusal arşivlerde incelenen katalog kayıtları sonucunda fotografik materyal için özel sayılabilecek alanlar: fiziksel durum (boyut, kayıt ortamı gibi), içerik bilgileri (varsa yer veya kişi/ler, fotoğrafçı/ajans bilgisi, renk bilgisi gibi), provenans bilgisidir.

Çalışma kapsamında katalog kayıtları incelenen ulusal arşivlerden ABD, İngiltere ve Almanya'nın fon düzeyinde kapsamlı niteleme yaptığı; seri, dosya düzeyinde de ABD ve İngiltere'nin iyi uygulamalarının bulunduğu görülmektedir. Öge düzeyinde de Almanya'nın hem fotografik hem kartografik materyal için özel alanları (ölçek, fotoğrafçı gibi) kullandığı dikkat çekmektedir.

4. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesinde uygulayıcılar için ne gibi güçlükler bulunmaktadır?

Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesinde yaşanılan zorlukların test edilmesi için katılımcılara "*Niteleme yaparken yaşadığınız zorluklar nelerdir?*" sorusu (50. Tablo) yöneltilmiştir. Burada da sorunlar temalaştırılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların 5'i sahip olunan verilerle materyalin nitelenmesine ilişkin zorluklar olduğunu belirtmiştir. Bu zorluklar arasında da iş akış süreci nedeniyle nitelemeyi yapan arşivcilere materyali niteleyecek yeterli verilerle materyalin iletilememesi, standartların ve alanların dönüşümü nedeniyle geriye

dönük yeniden niteleme yapmaya ilişkin zorlukların bulunması, niteleme yapılacak materyalde girilmesi gereken alanların doğrudan materyal üzerinde yer almaması bulunmaktadır.

Katılımcıların ikinci olarak yoğunlukla belirttiği sorun ise personele ilişkin sorunlardır. Personele ilişkin sorunların, yoğun iş yükü nedeniyle personelin yetersiz olması ve standartların yeterli olmasına rağmen kartografik ve/veya fotografik materyali nitelemenin zaman alıcı bir iş olması nedeniyle personelin özensizliği/ilgisizliği olduğu belirtilmiştir.

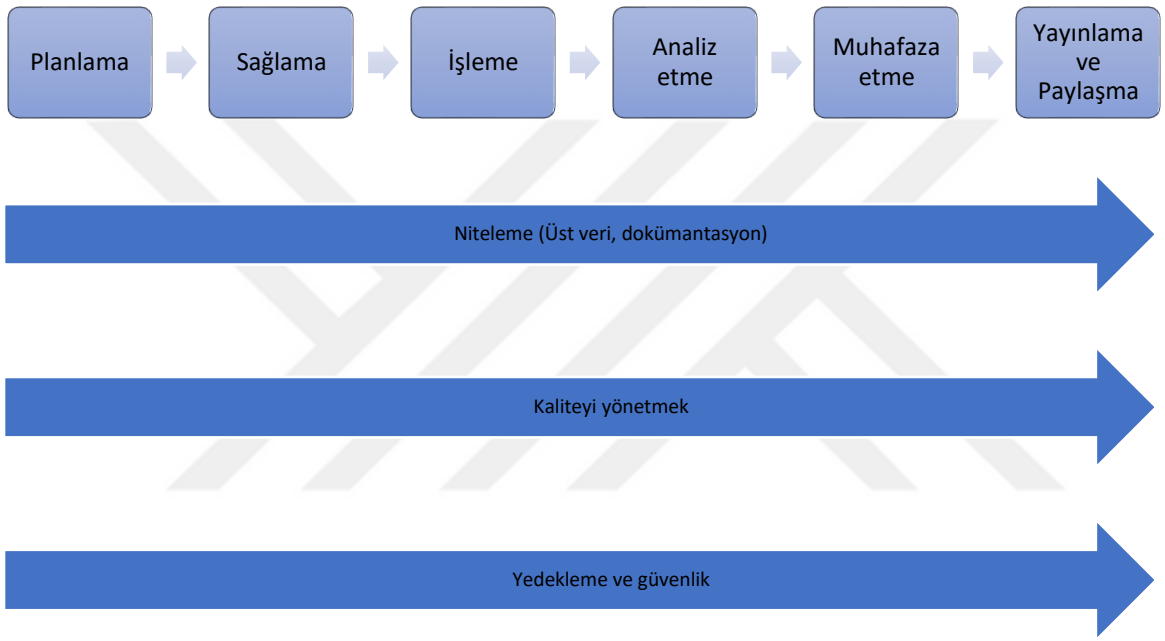
5. Uygulayıcılar sorunların çözümüne yönelik nasıl bir yol izlemektedir?

Yaşanılan sorunları belirten katılımcılara "*Karşılaşılan zorlukların çözümü noktasında hangi yollar izlenmektedir?*" sorusu (51. Tablo) yöneltilmiştir. Katılımcıların 1'i hizmet alımı, 3'ü teknolojik araçlar, 2'si hizmet içi eğitim, 1'i standart uygulamalara geçiş, 1'i geçmişe dönük revizyon çalışmaları, 1'i personelin ilgi alanına göre görev dağılımı, 1'i kullanıcı katkısı olarak belirtilmiştir. Katılımcıların nitelemeye ilişkin eksiklikleri gidermek için hizmet alımı yoluna başvurmaları, teknolojik araçlar kullanmaları, geçmişe dönük revizyon çalışmaları yapmaları ve kullanıcı katkısını gözetmeleri, hipotezde belirtilen sorunun çözümüne yönelik uygulamalar yapıldığını göstermektedir. Diğer bir dikkat çeken ve alt hipotezde belirtilen soruna ilişkin çözüm önerisi sunan personelin ilgi alanına göre görev dağılımı yapılmasıdır.

Araştırma soruları ve görüşme sorularının değerlendirilmesi sonucunda katılımcıların verdiği cevaplarla "*Kartografik ve/veya fotografik materyalin oluşum biçimleri ve diğer materyal türlerine göre sahip oldukları bilgi erişim unsurlarının farklılık göstermesi nedeniyle nitelemesinin zor olması, nitelemelerin tam ve doğru yapılamamasına neden olmaktadır*." hipotezinin ve "*Kartografik ve/veya fotografik materyal, bilgi birikimi ve özel bir ilgi gerektiren birer materyal türü olması nedeniyle arşivciler bu materyal türlerini nitelerken zorluklar yaşamaktadır.*" alt hipotezinin doğrulandığı görülmektedir.

VI. 2. Öneriler

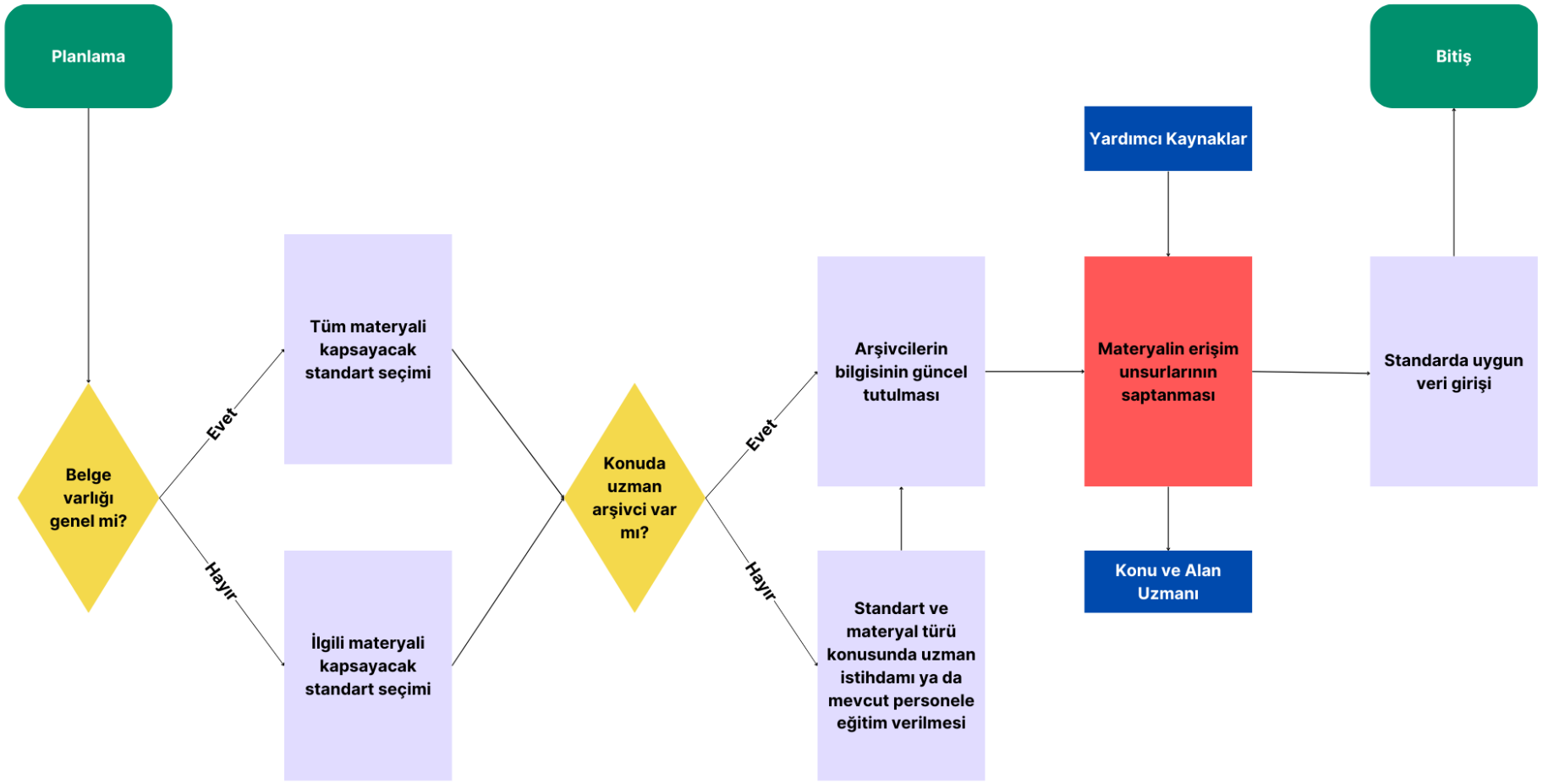
Araştırmada incelenen veriler neticesinde kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesi için atılacak en önemli adımlardan ilki standartlara uygun bir alt yapının oluşturulması ve arşivcilerin sürekli olarak uygulamalar hakkında bilgilerinin güncellenmesini sağlamaktır. Uygulanacak üst veri hazırlama süreci 3. Şekil'de belirtilen aşamalar gözetilerek oluşturulmalıdır.

***3. Şekil* Üst veri yaşam döngüsü modeli**

Veri yönetimi planını geliştirirken kullanılacak üst veri araçları ve standartları hakkında düşünmeye başlamak ve ardından bunları diğer aşamaların her birinde alınan faaliyetleri ve kararları belgelemek ve nitelemek için kullanmak önemlidir (Hutchinson ve Langseth, 2016, s. 6). Bu bağlamda özellikle DAB, kartografik ve/veya fotografik materyali de kapsayacak ve tam olarak ihtiyaçlara cevap verecek bir niteleme yapılmasına olanak sağlayacak üst veri standardının planlamasını iyi yapmalıdır.

Elde edilen veriler ve değerlendirmeler sonucunda genel olarak kartografik ve/veya fotografik materyal bulunduran tüm arşivlerin niteleme için uygulayabileceği süreç yönetimi 4. Şekil'de belirtilmiştir.

4. Şekil **Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelenmesi için süreç yönetimi**

4. Şekil'de belirtilen süreç yönetimi diyagramında başlangıç planlamadır. Planlama aşamasında eldeki materyalin niceliksel durumu, nitelemenin nasıl yapılacağına dair politika açıkça belirlenmelidir[82].

İkinci aşamaya geçilirken arşivin belge varlığı hakkında bir karar verilmelidir. Yönetilecek belge varlığı yalnızca kartografik ve/veya fotografik materyalden oluşuyorsa kartografik materyal için ISO 19115, fotografik materyal için VRA Core veya IPTC gibi üst veri standartları; belge varlığı çeşitli materyal türlerinden oluşuyorsa ISAD (G), RAD gibi üst veri standartları tercih edilebilir.

Üçüncü aşamaya geçilirken ilgili standarda göre materyali niteleyecek arşivcinin durumuna karar verilmelidir. Belirlenen üst veri standartdına göre ilgili materyal türü veya standart hakkında uzman arşivci yoksa standart ve materyal türü hakkında eğitimler verilmelidir. Uzman arşivci varsa uygulanan standartların güncelliğinin takip edilmesi ve arşivcinin bilgisinin yine eğitimlerle güncel tutulması gerekmektedir.

Dördüncü aşamada nitelemesi yapılacak materyalin erişim unsurlarının saptaması yapılmalıdır. Kartografik ve fotografik materyal, niteleme unsurlarının genellikle belgenin üzerinde yer almıyor olması sebebiyle oldukça zahmetli bir çalışma gerektirir. Arşivciye erişim unsurlarını çıkarabileceği gereksinim duyduğu teknolojik araçlar, rehberler, danışma kaynakları gibi yardımcı kaynakların temin edilmesi gerekmektedir.

Son olarak belirlenen erişim unsurlarının tercih edilen standarda göre girişlerinin yapılması gerekir. Nitelemesi yapılan materyalin erişimi, kullanıcı dostu (*user friendly*) sistemler aracılığıyla kullanıcılara sağlanır.

---

[82] Politika örnekleri için bkz. TNA "Koleksiyon Bilgilendirme Politikasının Geliştirilmesi" https://cdn.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/developing-a-collections-information-policy-march-2016.pdf
Northern Arizona University "Özel Koleksiyon ve Arşivler Düzenleme ve Niteleme Politikası" https://nau.edu/wp-content/uploads/sites/23/final-arrangment-and-description-policy-2022.04.25.pdf

IV. Bölüm'de incelenen ulusal arşivlerdeki katalog kayıtlarında öge düzeyinde bir kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesinde kullanılan unsurlara göre ISAD (G) ve Dublin Core tabanlı bir sistemde karşılıklarına ilişkin eşleştirmeler 54. Tablo'da belirtilmiştir. Bu tür bir üst veri eşleştirme çalışması daha önce Elif YILMAZ ŞENTÜRK (2017)'ün "*Osmanlı Belgeleri İçin Bir Üstveri Standardı Çalışması: Meşihat Arşivi Örneği*" başlıklı doktora tezinde yapılmıştır.

54. Tablo **Kartografik ve fotografik materyale ilişkin niteleme ögelerinin ISAD (G) ve Dublin Core karşılıkları**

Niteleme Unsuru	ISAD (G)	Dublin Core
Fon	Level of description	**description**
Seri	Level of description	**description**
Alt seri	Level of description	**description**
Başlık	Title	title
Açıklama	Scope and content	description
Üretici	Name of creator(s)	creator
Tarih	Date(s)	date
Dil	Language/scripts of material	language
Ölçek	**Notes**	**description**
Yer (Coğrafi)	Scope and content	coverage
Hak sahibi	Name of creator(s)	publisher
Fiziksel özellikler (boyut, renk vb.)	Extent and medium of the unit of description	format
Materyal türü	Extent and medium of the unit of description	type
Medya türü	Extent and medium of the unit of description	format
Sağlama	Immediate source of acquisition or transfer	source
Katkı sağlayan	Archival history	contributors
Erişim durumu	Conditions governing access	rights
İlişkili belge	Related units of description	relation
Notlar	Notes	description
Referans numarası	Referance code(s)	identifier

54. Tablo'da koyu renkle gösterilen ISAD (G) ve Dublin Core alanlarının tam bir karşılığı bulunmayıp belirtilen alanlarda verilebileceği varsayılmıştır. Genel olarak belirlenen bu unsurlar bir materyali nitelemede belirtilmesi gereken ana unsurlar olarak

düşünülmektedir. Kaydı oluşturulan materyalin özelliklerine göre daha da çeşitlendirilebilir.

Çalışmada elde edilen veriler ve değerlendirmeler sonucunda ayrıca DAB'ta yapılması planlanan düzenlemeler için aşağıda belirtilen öneriler sunulabilir:

- Arşivcilikte niteleme konusunda birçok standardın olduğu ortadadır. Önemli olan ihtiyaçlara cevap verecek, arşivin içeriğini tam anlamıyla yansıtmaya imkân sağlayacak standart uygulamaların seçimini yapmaktır. DAB'ın belge varlığı materyal türü olarak oldukça çeşitlidir. Muhtemelen tercih edilecek üst veri standardı ISAD (G) gibi tüm materyal türlerini kapsayacak bir standart olacaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus nitelemeyi yapan arşivcilerin kartografik ve fotografik materyal özelinde verilmesi gereken (ölçek, fotoğrafçı, projeksiyon tipi gibi) birçok unsurun hangi araştırma araçları altında girmesi gerektiği konusunda bilgilendirilmesi ve kılavuzlar hazırlanmasıdır. Bu noktada kişiden kişiye değişen uygulamaların önüne geçilebilir.
- Kartografik ve/veya fotografik materyal müstakil bir arşiv belgesi olabileceği gibi bir belgenin ekinde de yer alabilir. Nitelemeleri belge/dosya/seri/fon gibi hiyerarşik bağı göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.
- Materyal türü bağlamında yapılacak niteleme arşiv belgelerinin yönetimi ve kullanıcılara verilecek hizmet açısından avantajlar sağlayacaktır. Materyal türü bağlamında fonlar kullanıcıların ilgisini çekecek ve arşivlerin işlevselliğine olumlu yansıyacaktır.
- Kartografik ve fotografik materyal, taşıdıkları kanıt ve tarihi değer nedeniyle birçok önemli çalışmalara öncülük edebilir. Örneğin Amsterdam Kent Arşivi'nde yer alan şehir fotoğraflarıyla şehirlerin değişimine yönelik önemli

çalışmalar yapılmaktadır[83]. Bunun yanısıra Türkiye'de Antalya Muratpaşa'da 223 yıllık tarihi bina Osmanlı Arşivi'nden çıkan fotoğrafla restore edilecektir[84]. Bu tür çalışmalar arşivlerin işlevselliğini de artıracak niteliktedir.

- Kartografik ve fotografik materyal aynı zamanda müze materyali olarak da bilinmektedir. Bu materyalin bulunduğu arşivlerde müzelerin kurulması teşvik edilebilir.
- Ulusal arşivler ve kamu kurumları gibi büyük belge varlıklarının bulunduğu arşivlerde idari yapılanmada alt birimlerin kartografya birimi, fotoğraf veya görsel materyal birimi gibi materyal türlerine göre oluşturulması ve bu birimlerde ilgili materyal türünde uzmanlaşmış kişilerin istihdam edilmesi faaliyetlerin doğru bir biçimde yürütülmesinde faydalı olacaktır.
- DAB'ta kartografik ve/veya fotografik materyal için alan uzmanlarından oluşan danışma kurulları ya da çalışma grupları kurulmalıdır.
- Kullanılan üst veri standardı ne olursa olsun bilgi hizmetleri sunan kuruluşlar (kütüphane, arşiv, müze gibi) arasında veri transferi protokollerine (Z39.50, OAI-PMH gibi) uygun olarak belirlenmesi gerekir.
- Kullanılacak üst veri standardı var olan ve yabancı dilde hazırlanmış rehberlere sahipse mümkün oldukça arşivcilerin anlayıp özümseyebileceği biçimde çevirisi gerçekleştirilmelidir.
- Nitelemeleri yapan arşivcilerin bilgileri hizmet içi eğitimlerle güncel tutulmalıdır. Özellikle kartografik ve/veya fotografik materyal gibi özel materyal türlerine ait işlemleri yürüten arşivciler için materyal türü bağlamında uzmanlaşma yoluna gidilebilir.

[83] Detaylı bilgi için bkz. https://www.amsterdam.nl/stadsarchief/amsterdam-city-archives/exhibitions/deja-vu-discover-the-changing-city-as/

[84] Detaylı bilgi için bkz. https://www.ntv.com.tr/n-life/kultur-ve-sanat/antalyadaki-223-yillik-bina-osmanli-arsivinden-cikan-fotograf-sayesinde-restore-edilecek,LKWVi9KqU0a1ZCfAjPP3sQ

- Elde edilen veriler neticesinde kartografik ve/veya fotografik materyalin entelektüel birikim gerektiren, nitelemesinin zorlu bir süreç olduğu materyal türlerinde arşivcilerin ilgisini iş yükünü azaltacak kaynaklar üreterek çözmek mümkündür. Örneğin nitelemede arşivcinin işini kolaylaştırmak için The Getty Research Institute'ün "*Getty Thesaurus of Geographic Names*" gibi mevcut yardımcı kaynaklar sağlanabilir. Bunların yetersiz kalması durumunda ulusal ve/veya uluslararası dizinler, rehberler geliştirilebilir.
- Elde bulunan materyali nitelemede verilerde bir eksiklik varsa teknolojik araçlar veya alternatif çözüm yolları tercih edilebilir. Örneğin bir fotoğrafın tarihini belirlemede tab edildiği kâğıt türünden yola çıkarak çekildiği makineye ve tarihine kadar saptanması mümkün olabilir. Veyahut bir fotoğrafta yer alan kişi/yer/nesne gibi veriler bilinmiyorsa Google Lens gibi teknolojik ya da yapay zekâ araçları kullanılabilir. Bir kartografik ve/veya fotografik materyali nitelemenin zorlu bir iş olduğu, bazen günler hatta haftalar alan bir süreç olduğu unutulmamalıdır.
- Standartlar, teknolojiler, kullanıcı beklentileri sürekli olarak değişebilir. Örneğin TNA'da dijital yerli materyal için yeni bir standart çalışması yapılmaktadır. Bu bilinçle hareket edilerek değişime açık olunmalıdır.
- Kartografik ve fotografik materyalin standartlara uygun olarak nitelenmesi DAB'ın kuruluş kararnamesinde yer alan ve oluşturmayı planladığı "Ulusal Arşiv Ağı"na önemli katkı sağlayacaktır.
- DAB, devralma işlemlerinin düzgün gerçekleşmesi için kurumlara rehber olmalı ve nitelemenin nasıl olması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunmalıdır. Özellikle bazı harita ve fotoğrafların kurum arşivlerinde süresiz saklanabileceğine dair öneriler saklama planı kılavuzlarında yer almaktadır. Materyal türü bağlamında da devralma politikası oluşturulmalı ve ilgili kılavuzlar güncellenmelidir. Ayrıca

"*Harita ve Harita Bilgileri Temin ve Kullanma Yönetmeliği*" gibi kartografik ve/veya fotografik materyalin arşivlerde yönetimine ilişkin uygulamaların yer aldığı hukukî metinlerde düzenlemeler gerekebilir.

Bu çalışmada, arşivlerde oldukça fazla karşılaşılan kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesine ilişkin durum ve yaşanan zorluklar ulusal arşivlerden katalog kayıtları incelenerek ve Türkiye'de bulunan kamu kurumlarında bu materyalin nitelenmesine ilişkin uygulamalar, uygulayıcıların bakış açısıyla elde edilen veriler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yapılan bu çalışmanın, kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesinin kullanıcı bakış açısıyla değerlendirilmesi, kartografik ve fotografik materyalin arşivlerde korunması ve saklanması gibi ileride yapılabilecek çalışmalar için öncülük edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ahronheim, J.R. (1998). Descriptive metadata: Emerging standards. *The Journal of Academic Librarianship*. doi:10.1016/s0099-1333(98)90079-9

Ajuntament de Girona (2023). *Conference I&R 2022*. Erişim adresi: https://www.girona.cat/sgdap/cat/jornades_inici_ENG.php

Alikılıç, D. (1998). Arşiv ve arşivcilik. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (10). Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2850/39385

Anameriç, H. (2008). *History of Maps and Important Map Collections in Turkey*. 30th MELCOM (Middle East Libraries Committee) International Conference. Erişim adresi: https://www.melcominternational.org/wp-content/content/past_conf/2008/2008_papers/Anameric.pdf

Anameriç, H. ve Rukancı, F. (2008). Bulgaristan'a Satılan Evrak ve Özel Arşivlerin Ülke Tarihindeki Önemi içinde E. Bilar ve Y. Ekinci (Yay. haz.). *Balkan Ülkeleri Kütüphaneler Arası İşbirliği ve Bilgi ve Belge Yönetimi Sempozyumu, 5-7 Haziran 2008* içinde. Edirne: Trakya Üniversitesi. Erişim adresi: http://eprints.rclis.org/11734/

Archives Nationales (t.y.). *History of the institution*. Erişim adresi: https://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/en/web/guest/histoire-de-l-institution

Arşiv Terimleri (2023). F. Rukancı, H. Anameriç ve A. Başar (Haz.). İstanbul: Devlet Arşivleri Başkanlığı.

Aydoğu C., Ercanlar, M. ve Aydınalp, E.B. (2017). Fransızca Yabancı Dil Öğretiminde Eylem-Odaklı Yaklaşıma Dayalı Bir Uygulama Örneği: Nitel Bir Durum Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 32(4), 760-779.

Bayter, M. (2022). Dünyada ve Ülkemizde RDA'ya Geçiş. *Türk Kütüphaneciliği*, 36(1), 54-73. doi: 10.24146/tk.991593

Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü (2009). Hazırlayanlar: H. Sekine Karakaş, Fatih Rukancı ve Hakan Anameriç. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Benson, A. C. (2009). The archival photograph and its meaning: formalisms for modeling images. *Journal of Archival Organization*, 7(4), 148-187. doi: 10.1080/15332740903554770

Bidney, M. (2020). Map Libraries and Archives. A. Kobayashi (Ed.), In International Encyclopedia of Human Geography (Second edition, s. 263–266). Elsevier. doi: 10.1016/B978-0-08-102295-5.10567-0

Binark, İ. (1980). *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı.

Binark, İ. (1981). Fotoğraf, film, plak ve bant arşivleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 30 (4), 206-215. Erişim adresi: http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1600/1591

Binark, İ. (1989). *Temel Arşivcilik Bilgileri ve Arşiv Mevzuat Düzenlemeleri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı.

Binark, İ. (1992). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tasnif Talimatnamesi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı.

Bundesarchiv (t.y.). *Geschichte des Bundesarchivs*. Erişim adresi: https://www.bundesarchiv.de/DE/Navigation/Meta/Ueber-uns/Geschichte-des-Bundesarchivs/geschichte-des-bundesarchivs.html

Bureau of Canadian Archivists (2008a). *Rules for Archival Description* (Cilt 12). Ottawa, Ontario: The Association of Canadian Archivists. Erişim adresi: https://archivescanada.ca/wp-content/uploads/2022/08/RADComplete_July2008.pdf

Bureau of Canadian Archivists (2008b). *Rules for Archival Description* (Cilt 5). Ottawa, Ontario: The Association of Canadian Archivists. Erişim adresi: https://archivescanada.ca/wp-content/uploads/2022/08/RADComplete_July2008.pdf

Bureau of Canadian Archivists (2008c). *Rules for Archival Description* (Cilt 0). Ottawa, Ontario: The Association of Canadian Archivists. Erişim adresi: https://archivescanada.ca/wp-content/uploads/2022/08/RADComplete_July2008.pdf

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3 (2),* 77–101.

Braun, V. & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health, 11 (4),* 589–597.

Creswell, John W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri : Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (Mesut B. ve Selçuk Beşir D., çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dascher, O. (2001). *Archives and historical databases*. In P. B. Baltes & N. J. Smelser (Eds.), International Encyclopedia of Social & Behavioral Sciences (1st ed., pp. 643–646). Oxford, UK: Pergamon.

Dearstyne, B. W. (2001). *Arşivsel girişim*. (M. Akbulut ve A.O. İcimsoy, çev.). İstanbul: American Library Association. (Orjinali 1993'de yayımlanmıştır).

Devlet Arşivleri Başkanlığı (t.y.). *Devlet Arşivleri Başkanlığı Tarihçesi*. Erişim adresi: https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Sayfa.aspx?icerik=9&h=ADA45D7B737CBC58F13C672C0AECCA8E9F0DDB54A7AB8426349949A5FDEB9E15

Dublin Core Metadata Initiative (2012). *Dublin Core™ Metadata Element Set, Version 1.1: Reference Description*. Erişim adresi: https://www.dublincore.org/specifications/dublin-core/dces/

Dulock, H. L. (1993). Research Design: Descriptive Research. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 10(4), 154–157. doi:10.1177/104345429301000406

Duranti, L. (1992). Origin and Development of the Concept of Archival Description. *Archivaria*, 35, 47-54. Erişim adresi: https://www.archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11884

European Association of Geographers (t.y.). *History*. Erişim adresi: https://www.eurogeography.eu/about/history/

Europeana Pro (t.y.). *PHOTOCONSORTIUM*. Erişim adresi: https://pro.europeana.eu/organisation/photoconsortium

Eustis, J. M. (2013) Tech Services on the Web: Visual Resources Association's VRA Core; http://www.loc.gov/standards/VRAcore , *Technical Services Quarterly*, 30(4), 441-442. doi:10.1080/07317131.2013.833051

Explokart (2023). *The International Conferences on the History of Cartography*. Erişim adresi: https://explokart.eu/ichc/

Federal Geographic Data Committee (t.y.). *ISO geospatial metadata standards*. Erişim adresi: https://www.fgdc.gov/metadata/iso-standards

Fédération Internationale des Géomètres (t.y.). *FIG in brief*. Erişim adresi: https://www.fig.net/about/index.asp

Geographical Information Systems International Group (t.y.). *Members*. Erişim adresi: http://www.gisig.eu/partners/

Gernsheim, H. (1977). The 150th anniversary of photography. *History of Photography*, 1(1), 3–8. doi:10.1080/03087298.1977.10442876

Gertz, J., & Stout, L. J. (1989). The MARC Archival and Manuscripts Control (AMC) Format. *Cataloging & Classification Quarterly*, 9(4), 5–25. doi:10.1300/j104v09n04_02

Guimarães, J. A. C., & Tognoli, N. B. (2015). Provenance as a domain analysis approach in archival knowledge organization. *Knowledge Organization*, 42(8), 562-569.

Güngördü, E. (2008). *Eğitim Fakülteleri için Harita Bilgisi ve Uygulamaları (Kartoğrafya)*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Harvey, K. (2005). *The Uses of Archival Metadata for Administration and Resource Discovery* (Master). Dalhouise University: Halifax.

Hensen, S.L. (1989). *Archives, Personal Papers,and Manuscripts A Cataloging Manual for Archival Repositories , Historical Societies , and Manuscript Libraries (2nd ed.)*. Chicago: Society of American Archivists.

Hutchinson, V. ve Langseth, M. (2016). *USGS Data Management Training Modules* [sunum]. United States Geological Survey. Erişim adresi: https://www1.usgs.gov/csas/training/dm-module1/

Ilgar, M. Z. ve Ilgar, S. C. (2013). Nitel bir araştırma deseni olarak gömülü teori (temellendirilmiş kuram). *İstanbul Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3)*, 197-247.

International Cartographic Association (t.y.). *History of the ICA*. Erişim adresi: https://icaci.org/history/

International Council on Archives (t.y.). *About ICA*. Erişim adresi: https://www.ica.org/en/the-international-council-on-archives/ica-75-years-of-international-influence

International Council on Archive (2000). *ISAD (G) : General İnternational Standard Archival Description (2nd ed.)*. Ottawa: ICA. Erişim adresi: https://www.ica.org/sites/default/files/CBPS_2000_Guidelines_ISAD%28G%29_Second-edition_EN.pdf

International Press Telecommunicational Council (2020). *IPTC Photo Metadata Standard*. Erişim adresi: https://iptc.org/standards/photo-metadata/iptc-standard/

International Society for Photogrammetry and Remote Sensing (t.y.) *ISPRS historical background*. Erişim adresi: https://www.isprs.org/society/history.aspx

International Union of Geodesy And Geophysics (t.y.). *About IUGG*. Erişim adresi: https://iugg.org/about/

İstanbul Üniversitesi (2020, 6 Nisan). *19. yüzyılın en büyük görsel arşivi: II. Abdülhamid Han'ın Yıldız Albümleri dijital ortamda*. Erişim adresi: https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/19-yuzyilin-en-buyuk-gorsel-arsivi-ii-abdulhamid-hanin-yildiz-albumleri-dijital-ortamda-6800320061004100510061004300500037005000440039007900700046006200610041004F003200370077003200

İşaretleme Dili [Markup language] (t.y.). *Encyclopedia Britannica* içinde. Erişim adresi: https://www.britannica.com/technology/markup-language

J. Paul Getty Trust (2016). *Categories for the Description of Works of Art: describe, catalogue, link works of art, architecture, and cultural heritage*. Erişim adresi: https://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/vocab_cdwa_flier.pdf

Janes, A. (2012). Of maps and meta-records: eighty-five years of map cataloguing at The National Archives of the United Kingdom, *Archivaria*, 74, 119-165. Erişim adresi: https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13409

Jobst, M. (Ed.). (2011). *Preservation in digital cartography: archiving aspects*. Almanya: Springer Science & Business Media. Erişim adresi: doi:10.1007/978-3-642-12733-5

Kunsthistorisches Institut in Florenz–Max-Planck-Institut (t.y.). *Photo archives*. https://www.khi.fi.it/en/forschung/photothek/photo-archives.php

Lejant [Legend] (t.y.). *GIS Dictionary* içinde. Erişim adresi: https://support.esri.com/en-us/gis-dictionary/search?q=legend

Library of Congress (2006). *MARC 21 Format for Bibliographic Data*. Erişim adresi: https://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdintro.html

Library of Congress (2007). *VRA Core 4.0*. Erişim adresi: https://www.loc.gov/standards/vracore/convert_v3-v4.pdf

Mallonee, L. (2016). How photos fuel the spread of fake wews, *Wired*. Erişim adresi: https://www.wired.com/2016/12/photos-fuel-spread-fake-news/

National Archives (2018, Ekim 17). *Historical timeline*. Erişim adresi: https://www.archives.gov/about/history/timeline.html#event-/timeline/item/congress-passes-the-records-act

National Archives (2023, Aralık 20). *National Archives history and mission*. Erişim adresi: https://www.archives.gov/about/history/about/history/history-and-mission

Norris, D. T. (1985). Processing extremely large collections of historical photographs. *The Midwestern Archivists*, 10(2), 129-134. Erişim adresi: https://minds.wisconsin.edu/handle/1793/45454

North American Cartographic Information Society (t.y.). *What are NACIS' objectives?*. Erişim adresi: https://nacis.org/

Odabaş, H. (2017). *Arşivlerde dijital fırsatlar ve dijital hizmetlerin araştırma süreçlerine yansımaları: bellek kurumlarında ortak girişimler*. 2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi 20-24 Kasım 2017 İstanbul.

Open Geospatial Consortium (t.y.). *About*. Erişim adresi: https://www.ogc.org/about-ogc/

Orbay, V. (1989). *Bilgi işlem ve arşivlerde bilgi işlem kullanımı.* Kurumlararası Arşivcilik ve Dökümantasyon Semineri, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Özdemirci, F. (2002). *e-Arsivlere giden yolda belge yönetim birimleri.* e-Türkiye Sürecinde Kütüphaneler: 38. Kütüphane Haftası bildiriler, 25-31 Mart 2002: Ankara. Yay. Hazl. Ali Can [ve baskaları]. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 126-141.

Pearce-Moses, R. (2005). *A Glossary of archival and records terminology*. USA: The Society of American Archivists, Chicago. Erişim adresi: http://files.archivists.org/pubs/free/SAA-Glossary-2005.pdf

PHAROS (t.y.). About. Erişim adresi: http://pharosartresearch.org/about

Photography Network (t.y.). *Sypmposium*. Erişim adresi: https://www.photographynetwork.net/symposium

Pryterch, R.J. (2005). *Harrod's librarians' glossary and reference book: a dictionary of over 10,200 terms, organizations, projects and acronyms in the areas of information management, library science, publishing and archive management* (10th ed.). England: Ashgate. Erişim adresi:

https://fbhlib.weebly.com/uploads/4/7/5/3/47531441/harrordslibrariansglossary.pdf

Ribeiro, F. (2014). The use of classification in archives as a means of organization, representation and retrieval of information. *Knowledge Organization*, 41(4), 319-326. Erişim adresi: https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/0943-7444-2014-4-319.pdf?download_full_pdf=1

Riley, J. (2017). *Understanding metadata: What is metadata, and what is it for?: a primer*. Baltimore, USA: NISO Press. ISBN 978-1-937522-72-8. Erişim adresi: https://www.niso.org/publications/understanding-metadata-2017

Roberts, P. (2019, Aralık 1). *It's crunch time for Seattle-based photo giant Getty Images, and for photographers*. The Seattle Times. Erişim adresi: https://www.seattletimes.com/business/technology/its-crunchtime-for-seattle-based-photo-giant-getty-images-and-for-photographers/

Rukancı, F. (2019). Devlet arşivlerinde tanıtım ve eğitim faaliyetleri. *Hazine-i Evrak ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2-14. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/hed/issue/51324/667723

Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar, A. (2021). *Arşiv ve arşivcilik: kuram, strateji ve uygulamalar*. İstanbul: Devlet Arşivleri Başkanlığı

Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar, A. (2023). *Bellek yönetimi: arşivsel dönüşüm ve paradigma*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı

Rukancı, F. ve Koç, H. (2010). Arşivcilikte genel tasnif sistemi ve bileşenleri. *Bilgi Dünyası*, 11(1), 1-21. doi: 10.15612/bd.2010.254

Sahli, N. (1985). *MARC for archives and manuscripts*. Chicago: Society of American Archivists.

Schellenberg, T. R. (1961). Archival principles of arrangement. *The American Archivist*, 24(1), 11–24. Erişim adresi: http://www.jstor.org/stable/40290001

Sefercioğlu, N. (1977). Kataloglamada milletlerarası gelişmeler. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 16(3), 121-134. Erişim adresi: http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/viewFile/1750/1732

Society of American Archivists (2012). *International Standard Archival Description (General) [ISAD(G)]*. Erişim adresi: https://www2.archivists.org/groups/standards-committee/international-standard-archival-description-general-isadg

Society of American Archivists (2013). *Describing Archives: A Content Standard* (2nd ed.). Erişim adresi: http://files.archivists.org/pubs/DACS2E-2013_v0315.pdf

Society of American Archivists (2019). *Encoded Archival Description tag library version EAD3 1.1.1*. Erişim adresi: https://www.loc.gov/ead/EAD3taglib/tl_ead3.pdf

Society of American Archivists (2021). *Who we are*. Erişim adresi: https://www2.archivists.org/aboutsaa

Society of American Archivists (2023). *SAA annual meetings*. Erişim adresi: https://www2.archivists.org/conference

Sözbilir, M. (2012). *Araştırma yaklaşım-desen ve yöntemleri*. Yayımlanmamış ders notu. Erişim adresi: https://msbay.files.wordpress.com/2009/10/6-hafta-arac59ftc4b1rma-yaklac59fc4b1m-desen-ve-yc3b6ntemleri.pdf

Stockting, B. (2004). Time to settle down? EAD encoding principles in the Access to Archives Programme (A2A) and the Research Libraries Group's best practice guidelines. *Journal of Archival Organization*, 2(3). doi:10.1300/j201v02n03_02

Sustainable Heritage Network (2016). 2016 Post-ATALM Sustainable Heritage Network Workshop. Erişim adresi: https://www.sustainableheritagenetwork.org/system/files/atoms/file/07_MetadataforImages_0.pdf

Şentürk, B. (2013). Photographs as archival material. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(4), 619-632. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48828/622017

Şeşen, Y. (2019). *Türkiye'de özel arşiv türü olarak bilet efemeraları*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Tekindal, S. (2023). *Nicel, nitel, karma yöntem araştırma desenleri ve istatistik: tasarımı ve yürütülmesi: eğitim, psikoloji ve sosyoloji alanları için*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tesic, J. (2005). Metadata practices for consumer photos. *IEEE MultiMedia*, 12(3), 86-92. Erişim adresi: https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?arnumber=1490501

Text Encoding Initiative Consortium (2020). *TEI P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange*. Erişim adresi: https://tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/Guidelines.pdf

The National Archives (t.y.). *Our history*. Erişim adresi: https://www.nationalarchives.gov.uk/about/our-role/what-we-do/our-history/

The National Archives (2016). *Archival Materials and Related Elements*. Erişim adresi: https://www.archives.gov/research/catalog/lcdrg/intro-data.html#:~:text=The%20intellectual%20elements%20describe%20the,%2C%20subject%2C%20and%20record%20types.

Türk Standartları Enstitüsü (1977). *Harita ve planların ölçeklerine göre sınıflandırılması* (TS 2594).

Türk Standartları Enstitüsü (2014). *Coğrafi bilgi - Metaveri - Bölüm 1 : Temeller* (TS EN ISO 19115-1:2014).

Vaismoradi, M., Jones, J., Turunen, H. & Snelgrove, S. (2016). Theme development in qualitative content analysis and thematic analysis. *Journal of Nursing Education and Practice, 6(5),* 10-110.

Visual Resources Association (2014). *An Introduction to VRA Core*. Erişim adresi: https://www.loc.gov/standards/vracore/VRA_Core4_Intro.pdf

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim, 23(112),* 7-12.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. bs.)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

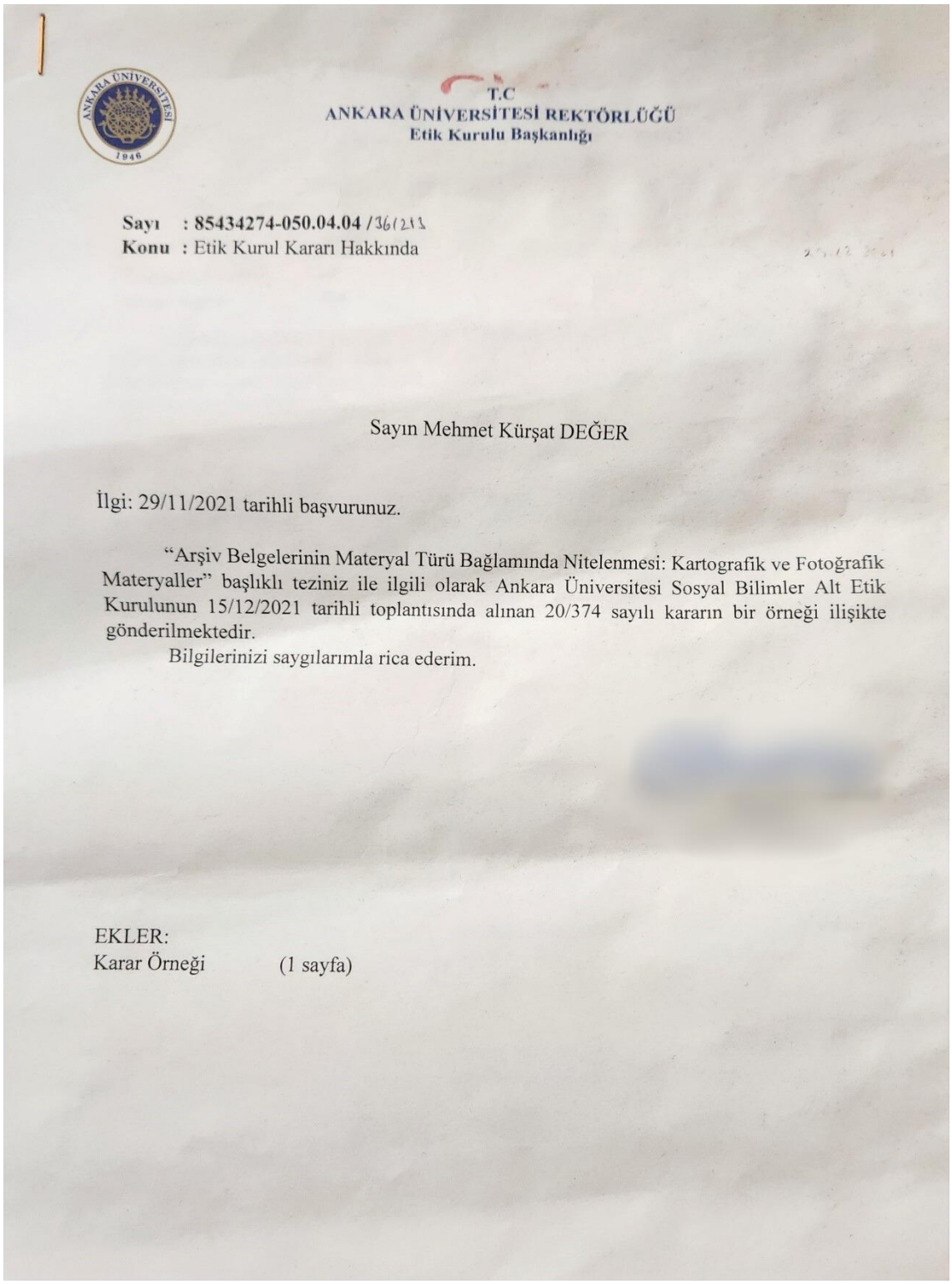
Yıldız, N. (1985). *Eskiçağ Kütüphaneleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.

Yılmaz Şentürk, E. (2017). *Osmanlı belgeleri için bir üstveri standardı çalışması: Meşihat Arşivi örneği* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz Şentürk, E. (2019). *Arşivlerde tanımlama ve üstveri: Osmanlı dönemi belgeleri*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

EKLER

1. Ek: Etik Kurul İzni

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : **85434274-050.04.04** /36/213
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

Sayın Mehmet Kürşat DEĞER

İlgi: 29/11/2021 tarihli başvurunuz.

"Arşiv Belgelerinin Materyal Türü Bağlamında Nitelenmesi: Kartografik ve Fotoğrafik Materyaller" başlıklı teziniz ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulunun 15/12/2021 tarihli toplantısında alınan 20/374 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi	: 15/12/2021
Toplantı Sayısı	: 20
Karar Sayısı	: 374

374-Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Mehmet Kürşat Değer**'in "Arşiv Belgelerinin Materyal Türü Bağlamında Nitelenmesi: Kartografik ve Fotoğrafik Materyaller" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Mehmet Kürşat Değer**'in "Arşiv Belgelerinin Materyal Türü Bağlamında Nitelenmesi: Kartografik ve Fotoğrafik Materyaller" başlıklı tezinin araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

2. Ek: Aydınlatılmış Onam Formu

Aydınlatılmış Onam Formu

Araştırmanın adı: *"Arşiv Belgelerinin Materyal Türü Bağlamında Nitelenmesi: Kartografik ve Fotografik Materyaller*"

"Saygıdeğer Katılımcı,

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında Prof. Dr. Fatih RUKANCI danışmanlığında yukarıda adı yazılı araştırma ile doktora çalışmama devam etmekteyim. Çalışmadan anlamlı veri elde edebilmek ve çalışmanın belirlenen hedeflere ulaşabilmesi amacıyla siz değerli katılımcıların araştırmaya katkı sunması çalışma için oldukça önemlidir. Bu nedenle yukarıda adı sunulan araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

B. Bilgilendirme Bölümü:

1. Araştırmada, kartografik ve fotografik materyal bulunduran arşivlerde gerçekleştirilen niteleme faaliyetlerinin standartlara uygun bir biçimde yapılıp yapılmadığı analiz edilerek değerlendirilmesi yapılacaktır. Araştırma sonunda teknik bilgilerin ve detayın çokça yer aldığı kartografik ve fotografik materyalin standartlara uygun olarak nitelenebilmesi için arşivistlere kılavuz olacak bir kaynak ve arşivistlerin iş süreçlerinin nasıl yönetilmesi gerektiğine dair öneriler sunularak yardımcı olunması amaçlanmaktadır.

2. Araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti'nde kartografik ve/veya fotografik materyal bulunan arşivlerde bu materyalin nasıl düzenlendiği ile ilgili yarı yapılandırılmış bir görüşme uygulanacaktır. Bu sebeplerle kurumların arşivinde kartografik ve/veya fotografik materyalin düzenlenmesi ile ilgili süreçlere hâkim olmak araştırmaya katılım için ön koşuldur.

3. Araştırmada katılımcılardan 5 (beş) demografik soru, 6 (altı) tanesi koşullu toplam 21 (yirmi bir) görüşme sorusuna cevap vermeleri istenecektir.

4. Bir katılımcının araştırmada, görüşme bölümü için ortalama 30-40 dakika süre harcaması beklenmektedir.

6. Çalışma katılımcılar için herhangi bir risk içermemektedir.

7. Katılımcılar, araştırmaya katılmayı kabul etmemeleri ve/veya araştırmadan ayrılmaları durumunda herhangi bir yaptırımla ve/veya olumsuz bir sonuçla karşı karşıya kalmayacaklardır.

C. Güvence Bölümü

Araştırmaya siz değerli katılımcıların gönüllü olarak katkı sunması çalışma için oldukça önemlidir. Araştırmaya ait gerçekleştirilecek görüşme sırasında herhangi bir sebepten görüşmeyi sonlandırma isteme durumunuzda bu hakkınız saklı tutulacaktır. Bu durumların size herhangi bir yaptırımı olmayacaktır. Ek olarak sizin ya da başka bir katılımcıya ait kişisel bilgiler de herhangi bir nedenle herhangi bir şekilde paylaşılmayacaktır.

D. Onay Bölümü

Yukarıda sunulan bilgileri okudum. Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacıya sordum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım düşüncesindeyim. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı. Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı ve elde edilen verilerin ve şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

E. İmza Bölümü:

Uygulama sonrasında çalışmaya ait sorularınız varsa ve/veya daha ayrıntılı bilgi almak isterseniz aşağıda verilen bilgileri kullanarak araştırmacıyla iletişim kurabilirsiniz.

Katılımcıya ait;	*Araştırmacıya ait;*
Ad-Soyad:	Ad-Soyad:
İmza:	İmza:

3. Ek: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktayım. Aynı zamanda Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencisiyim. "Arşiv Belgelerinin Materyal Türü Bağlamında Nitelenmesi: Kartografik ve Fotografik Materyaller" başlıklı doktora tez çalışması kapsamında arşivlerde bulunan harita ve fotoğrafların nitelenmesi süreçlerini ve yaşanılan zorlukları belirlemek amacıyla bir araştırma yapmaktayım. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin, arşivlerde harita ve fotoğrafların standartlara uygun bir biçimde niteleme yapılabilmesi ve uygulayıcıların yaşadıkları zorlukların çözümüne ilişkin katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma için kartografik ve/veya fotografik materyalin bulunduğu arşivlerde iş süreçlerini yürüten personellerle görüşme yapılması planlanmaktadır. Yapılan tüm görüşmelerden elde edilen veriler, sadece bu araştırmada kullanılacak ve kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacaktır.

Görüşmenin yaklaşık 60 dakika süreceği düşünülmektedir. İzniniz olması durumunda zaman ve veri kaybının azaltılması amacıyla görüşme kayıt altına alınacaktır. İzin vermemeniz durumunda lütfen araştırmacıya bilgi veriniz. Görüşmede, sorulara vereceğiniz cevaplar metne aktarıldıktan sonra sizinle paylaşılacaktır. Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz bir soru varsa lütfen iletiniz.

Araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz, sunduğunuz destek ve kıymetli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederim.

Arş. Gör. Mehmet Kürşat DEĞER

BÖLÜM 1: DEMOGRAFİK SORULAR

1. Adınız soyadınız nedir?

2. Eğitim durumunuz ve alanınız?

3. Çalıştığınız kurum ve birim?

4. Çalıştığınız kurumda kaç yıldır görev yapmaktasınız?

5. Katıldığınız hizmet içi kurslar nelerdir?

BÖLÜM 2: ARŞİVLERDE KARTOGRAFİK VE/VEYA FOTOGRAFİK MATERYALLERİN DÜZENLENMESİNE İLİŞKİN SORULAR

1. Kartografik ve fotografik materyal türlerinden hangisi/hangileri bulunmaktadır?

a. Bu materyaller hangi formatlarda bulunmaktadır?

b. Bu materyallerin miktarı ve yıllık artış miktarı nedir?

c. Bu materyallerin kullanım sıklığına ilişkin veriler tutuluyor mu?

2. Kartografik ve/veya fotografik materyali kendiniz mi üretiyorsunuz yoksa devralma yoluyla mı sağlıyorsunuz?

a. Eğer devralıyorsanız hangi kurum ve/veya kuruluşlardan alıyorsunuz?

b. Sağlama kriterleriniz nelerdir?

3. Kartografik ve/veya fotografik materyalin nitelemesi nasıl gerçekleştiriliyor?

a. Kartografik ve/veya fotografik materyal için hangi üst veri standartlarının kullanıldığını biliyor musunuz?

b. Hangi üst veri standardını kullanıyorsunuz?

c. Hangi niteleme alanlarını kullanıyorsunuz?

4. Sizce kullandığınız niteleme yöntemleri ve standartları yeterli midir? Neden?

5. Niteleme yaparken yaşadığınız zorluklar nelerdir?

a. Karşılaşılan zorlukların çözümü noktasında hangi yollar izlenmektedir?

6. Kartografik ve/veya fotografik materyal imhaya tabi tutuluyor mu?

a. İmha ediliyorsa hangi kriterlere göre imha yapılıyor?

4. Ek: MARC AMC Veri Setleri

AMC DATA FORM

(035) LOCAL CONTROL # ⊬ ⊬ ($a)_____

(099) STORAGE LOCATION ⊬ ⊬ ($a)_____

(100/110) MAIN ENTRY (CREATOR) __ ⊬ ($a)_____

DATES ($d)_____

(245) TITLE __ __ ($a)_____

DATES ($f)_____

(300) EXTENT ⊬ ⊬ ($a)_____ ($a)_____

(340) MEDIUM ⊬ ⊬ ($a)_____

(351) ARRANGEMENT ⊬ ⊬ ($a)_____

_____

_____

_____

(506) RESTRICTIONS ⊬ ⊬ ($a)_____

_____

(510) REFERENCES __ ⊬ ($a)_____

($c)_____

(520) SUMMARY AND SCOPE NOTE __ ⊬ ($a)_____

_____

_____

_____

_____

(524) PREFERRED CITATION __ ⊬ ($a)_____

_____

(540) USE/REPRODUCTION TERMS ⊬ ⊬ ($a)_____

_____

_____

(541) ACQUISITION SOURCE ∅ ∅

RECEIVED FROM ($a)_____

ADDRESS ($b)_____

STATUS ($c)_____

DATE RECEIVED ($d)_____

(544) ASSOCIATED MATERIALS ∅ ∅ ($d)_____

($a)_____

(545) BIOGRAPHICAL/HISTORICAL NOTE ∅ ∅ ($a)_____

_____

_____

_____

_____

(555) FINDING AIDS NOTE __ ∅ ($a)_____

_____

(561) PROVENANCE ∅ ∅ ($3)_____

($b)_____ ($a)_____

(583) ACTIONS ∅ ∅ ($)_____ ($)_____

($)_____ ($)_____

(584) FREQUENCY OF USE ∅ ∅ ($3)_____ ($b)_____

(600) SUBJECT ADDED ENTRY - PERSONAL NAME __ 0

($a)_____ ($a)_____

(610) SUBJECT ADDED ENTRY - CORPORATE NAME __ __

($a)_____ ($a)_____

(650) SUBJECT ADDED ENTRY - TOPICAL __ __

($a)_____ ($a)_____

(655) FORM/GENRE ∅ 7 ($a)_____ ($a)_____

(700) ADDED ENTRY - PERSONAL NAME __ __

($a)_____ ($a)_____

(710) ADDED ENTRY - CORPORATE NAME __ __

($a)_____ ($a)_____

(851) LOCATION Ø Ø ($a)_____

($b)_____ ($c)_____

ÖZET

DEĞER, Mehmet Kürşat. *Arşiv Belgelerinin Materyal Türü Bağlamında Nitelenmesi: Kartografik ve Fotografik Materyaller*. Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Standartlar, arşivcilik faaliyetlerinin düzenlenmesinin temelini oluşturmaktadır. Dünya'nın her neresinde olursa olsun arşiv belgelerinin yapısal ve içerik özellikleri çok fazla benzerlikler taşımaktadır. Bu nedenle arşivcilikte ulusal ölçekte geliştirilen standartlaşma çalışmaları uluslararası etkiye sahip bir hale gelmiştir.

Arşivlerde tarihi, idari, sanatsal gibi birçok özelliğe sahip farklı türden materyal bulunmaktadır. Arşivlerde bulunan materyal türlerinden en dikkat çeken ve farklı niteliklere sahip olan tür ise kartografik ve fotografik materyaldir. Oluşturuldukları ortam ve bilgi erişim unsurlarının tespiti açısından arşivcilerin oldukça zorlandığı materyal türleri arasında yer alır. Özellikle kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesi için standartların oluşturulması, hem arşivcilerin hem kullanıcıların işini oldukça kolaylaştıracaktır. Tarihsel süreç incelendiğinde kartografik materyal için ISO 19115, fotografik materyal gibi görsel kaynaklar için VRA Core gibi özel standartların geliştirildiği de görülmektedir.

Bu çalışmada öncelikle kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesi için gerçekleştirilen uygulamalar ulusal arşivler bağlamında incelenmiştir. Sonrasında Türkiye'de kartografik ve/veya fotografik materyal bulunan kamu arşivlerinde durum ortaya konulmuştur. Elde edilen veriler bağlamında stratejik planında standart uygulamaların zayıf yön olarak belirtildiği Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı'na kartografik ve fotografik materyalin nitelenmesi için yol haritası oluşturacak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: arşivsel niteleme, üst veri, kartografik materyal, fotografik materyal.

ABSTRACT

DEĞER, Mehmet Kürşat. *Description of Archive Records in the context of Material Type: Cartographic and Photographic Materials*. Ph.D. Dissertation, Ankara, 2024.

Standards form the basis for regulating archiving activities. The structural and content features of archive records are very similar wherever they are in the world. For this reason, standardization studies developed on a national scale in archiving have become internationally influential.

Archives contain different types of materials with many characteristics such as historical, administrative and artistic. The most striking and distinctive types of materials found in archives are cartographic and photographic materials. These materials are among the types of materials that make it very difficult for archivists to determine the environment in which they were created and the elements of information retrieval. Establishing standards, especially for the description of cartographic and photographic materials, will greatly facilitate the work of both archivists and users. When the historical process is examined, it is seen that special standards such as ISO 19115 for cartographic material and VRA Core for visual resources such as photographic material have been developed.

In this study, first of all, the practices carried out for the description of cartographic and photographic materials were examined in the context of national archives. Afterwards, the situation was revealed in the public archives in Türkiye that contain cartographic and/or photographic materials. In the context of the findings obtained, suggestions were made to create a road map for the description of cartographic and photographic materials to the State Archives Directorate of the Republic of Türkiye, where standard practices were stated as a weakness in its strategic plan.

Keywords: archival description, metadata, cartographic material, photographic material.